spiritualitate | **religie** | teologie | eseu

PAUL JOHNSON

VIAȚA LUI ISUS
povestită de un credincios

Traducere de Liliana Donose Samuelsson

HUMANITAS

VIAȚA LUI ISUS
povestită de un credincios

Paul Bede Johnson (născut în 1928 la Manchester) este un bine-cunoscut ziarist și istoric englez. A studiat la Stonyhurst College, apoi la Magdalen College (Oxford). S-a afirmat ca jurnalist în anii '50, la *The New Statesman*. În anii '70, a început să aibă concepții tot mai conservatoare; pe fundalul problemelor economiei britanice, s-a opus mișcării sindicale. Susținător al lui Margaret Thatcher, a devenit unul dintre consilierii ei și i-a scris o serie de discursuri. Din 1981 până în 2009, a deținut o rubrică în *The Spectator*. S-a preocupat de problemele și evenimentele care indicau, în opinia sa, declinul general, de la educație la practicarea religiei și comportamentul social. A scris regulat în *The Daily Telegraph* și într-o serie de publicații americane (*The New York Times*, *The Wall Street Journal*, *Commentary*, *The National Review*). Johnson este un critic al modernității. Îi dezaprobă pe cei care folosesc teoria evoluționistă pentru a-și justifica ateismul sau pentru a-și promova experimentele biotehnologice. Catolic conservator, Johnson privește teologia eliberării ca pe o erezie și pledează pentru celibatul preoților, deși consideră că există motive întemeiate pentru hirotonirea femeilor. În anul 2006, Johnson a primit din partea președintelui George W. Bush The Presidential Medal of Freedom.

Bibliografie selectivă: *The Offshore Islanders: A History of the English People* (1972), *Elizabeth I: a Study in Power and Intellect* (1974), *The Life and Times of Edward III* (1974), *Pope John XXIII* (1975), *A History of Christianity* (1977), *Ireland: A Concise History from the Twelfth Century to the Present Day* (1981), *Pope John Paul II and the Catholic Restoration* (1982), *A History of the Modern World from 1917 to the 1980s* (1983; *O istorie a lumii moderne*, Humanitas, 2002), *The History of the Jews* (1987), *Intellectuals* (1988; *Intelectualii*, Humanitas, 1999, reed. 2006, 2011), *To Hell with Picasso & Other Essays* (1996; *La naiba cu Picasso și alte eseuri*, în curs de apariție la Humanitas), *A History of the American People* (1997), *Napoleon* (2002), *Churchill* (2009), *Jesus: A Biography from a Believer* (2010; trad. rom. în versiunea de față sub titlul *Viața lui Isus povestită de un credincios*), *Socrates: A Man for Our Times* (2011; în curs de apariție la Humanitas).

PAUL JOHNSON

VIAȚA LUI ISUS
povestită de un credincios

Traducere din engleză de
LILIANA DONOSE SAMUELSSON

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Mona Antohi
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Emilia Ionaşcu, Carmen Petrescu

Tipărit la Proeditură şi Tipografie

Paul Johnson
Jesus. A Biography from a Believer
Copyright © Paul Johnson, 2010
All rights reserved including the right of reproduction in whole or in part in any form. This edition published by arrangement with Viking, a member of Penguin Group (USA) Inc.

© HUMANITAS, 2011, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
JOHNSON, PAUL
Viaţa lui Isus povestită de un credincios / Paul Johnson;
trad.: Liliana Donose Samuelsson. – Bucureşti: Humanitas, 2011
ISBN 978-973-50-3155-8
I. Donose Samuelsson, Liliana (trad.)
232.9

EDITURA HUMANITAS
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021 311 23 30 / 0372 189 509

Mamei mele,
Anne Johnson,
prima care m-a învățat despre Isus

INTRODUCERE

Om şi Dumnezeu

Isus din Nazaret a fost, din punctul de vedere al influenţei sale, cea mai importantă fiinţă omenească din istorie. În acelaşi timp, este omul despre care s-a scris şi s-a discutat cel mai mult. Cel mai vechi document existent în care se vorbeşte despre el, *Întâia epistolă către Corinteni a Sfântului Apostol Pavel,* a fost răspândit (cu alte cuvinte copiat şi publicat) în deceniul şase al primului secol d.Cr., la aproximativ douăzeci de ani după moartea lui Isus. Pe vremea aceea, circulau şi biografii scrise în aramaică, limba în care se exprima Isus, însă ele s-au pierdut. Ne-au parvenit totuşi patru biografii în limba greacă, publicate în decurs de cincizeci de ani de la moartea lui Isus. Până spre sfârşitul secolului, apăruseră patruzeci şi cinci de documente autentice despre el, care au supravieţuit şi ele. De atunci, au fost publicate în număr tot mai mare şi în toate limbile, mai întâi documente şi apoi cărţi întregi despre acest subiect. Numai în Anglia există la ora actuală peste o sută de mii de biografii, alături de numeroase monografii. Peste o sută au apărut deja în primul deceniu al secolului XXI.

Religia care comemorează învăţăturile, moartea şi Învierea lui Isus era bine împământenită în şase ţări în jurul anului 50 d.Cr. Adepţii acestei religii erau deja cunoscuţi

sub numele de „creștini", denumire pe care credincioșii au adoptat-o cu multă bucurie, deși fusese creată în Antiohia, bine cunoscutul oraș al neologismelor argotice. De atunci, numărul creștinilor a tot crescut, ajungând azi la 1,25 de miliarde. În ciuda faptului că în unele părți ale lumii cifra a rămas neschimbată sau este în declin, creștinismul câștigă teren în Asia, America Latină și mai ales în Africa. Primul loc de cult datează de prin anul 50 d.Cr., iar azi multe dintre cele aproape un milion de capele, biserici, bazilici, abații și catedrale se numără printre cele mai mari, mai remarcabile și mai frumoase construcții clădite vreodată: într-adevăr, influența creștinismului a fost poate factorul suprem în dezvoltarea arhitecturii de-a lungul ultimelor două milenii. Imaginea lui Isus este motivul preferat în pictură și sculptură, dar influența creștinismului este de asemenea predominantă în poezie, muzică și toate celelalte arte, în afară de fotografie, film și mediile electronice, cu toate că și în acestea se întâlnesc adesea imagini ale lui Cristos. Viața lui Isus și religia pe care ea a generat-o sunt în multe privințe – dar mai cu seamă sub aspect cultural și moral – evenimentele centrale în istoria umanității, în jurul cărora gravitează totul, și prevăd că așa va fi și în viitor.

Ne-am referit mai sus la influența lui Isus ca om. Dar motivul importanței lui ca om nu rezidă doar în natura sa umană și în personalitatea sa, sau în acțiunile sale, ci în faptul – de care toți creștinii sunt convinși ca și mine – că Isus era și este în același timp și Dumnezeu. Acest eveniment unic, adică apariția pe pământ a unei ființe care să fie și Dumnezeu, și om, este esența creștinismului.

Cum se explică acest fenomen de excepție? Este un mister, aidoma multor alte chestiuni fundamentale de care ne izbim în viață, cu privire la care nu putem decât să emitem presupuneri. Cum să-i faci pe oameni demni să existe alături de Creatorul lor? Răspunsul ni se dă în Ioan 3,16: „Căci Dumnezeu așa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică."

De vreme ce Dumnezeu este atotștiutor și omniprezent, trebuie să presupunem că planul mântuirii – și deci cea din urmă consecință umană – a fost prefigurat în crearea timpului și spațiului și că, de aceea, Dumnezeu a fost *ab initio* trinitar prin natura sa, monoteist, dar și trei-în-unul: Tată, Fiu și Duh Sfânt. Din ce cauză procesul mântuirii a devenit posibil în anul 4 înaintea erei creștine, odată cu nașterea lui Isus, și nu mai devreme sau mai târziu? Întrucât Dumnezeu există dincolo de timp și spațiu – acestea fiind doar niște instrumente efemere care-i permit umanității să evolueze, să fie pusă la încercare și apoi să fie mântuită –, întrebarea (deși mi se pare firească) este zadarnică. La fel de zadarnic este să ne punem întrebări în legătură cu natura lui Isus și a lui Dumnezeu, sau cu preexistența sa de la începutul începutului, fiindcă aceste lucruri nu pot fi cunoscute, ca să nu mai vorbim de viitor, care ne este încă ascuns.

Ceea ce putem face totuși este să scriem despre viața lui Isus-omul, în timpul căreia, potrivit Sfântului Ioan, „S-a sălășuit între noi [...] plin de har și de adevăr" (1, 14). Viața lui a fost povestită mai des decât viața oricărui alt om, cu o varietate infinită de amănunte provenite din

vaste surse de erudiție, care au dus adesea la controverse și au trezit resentimente. Erudiția este, ca orice altceva, determinată de modă. Spre sfârșitul secolului XIX și la începutul secolului XX, era la modă să se nege existența lui Isus. Nici un erudit serios al zilelor noastre nu mai susține această opinie, și e greu de imaginat cum a putut ea să apară, având în vedere abundența dovezilor privitoare la existența lui Isus. Pentru autorii laici romani, mult mai apropiați de epoca în care a trăit el, de pildă Pliniu, Tacit, Suetoniu, existența sa era un lucru de la sine înțeles, ca de altfel și pentru conștiinciosul istoric evreu Iosephus, care a scris în generația de după moartea lui Isus. Mai mult, spre deosebire de majoritatea covârșitoare a figurilor ilustre din Antichitate, a căror existență n-a fost nicicând pusă la îndoială, Isus a făcut obiectul a patru biografii, dintre care una e scrisă de un martor ocular și celelalte sunt transcrieri ale relatărilor orale făcute de martori oculari. Toate au fost puse în circulație între treizeci și patruzeci de ani de la moartea lui și toate concordă în punctele esențiale. Multe detalii sunt confirmate în scrisori din acel timp, răspândite de discipolii lui.

Când scrii despre viața lui Isus, problema nu e atât sărăcia surselor, cât abundența lor, precum și dificultatea de a pătrunde în spatele textului scris și de a tălmăci pe deplin spusele și episoadele care trebuie explicate din nou fiecărei generații. O altă problemă este cum să prezinți unor cititori aflați la două milenii distanță personalitatea unui om atât de extraordinar și de versatil, înflăcărat și chibzuit, clar și subtil, plin de autoritate, uneori chiar aspru, și totuși nemărginit de bun, înțelegător,

iertător şi iubitor, atât de strălucitor în desăvârşirea sa, încât cei din preajmă îi acceptau fără şovăire caracterul divin. Şi totuşi, una dintre splendorile creştinismului este că scriitori din toate timpurile au simţit că se pot încumeta să facă propriile portrete ale omului Isus.

Schiţa ce urmează este realizată cu trăsături largi de pensulă, dar uneori pointillist, şi reflectă ani îndelungaţi de lecturi şi studii istorice. În afara referinţelor la textele Evangheliei (toate din King James Version*), nu citez alte autorităţi, dar sunt pregătit, la nevoie, să-mi apăr afirmaţiile bazându-mă pe documente. Am încercat să mă exprim clar şi concis, în dorinţa de a transmite bucuria şi hrana pe care le capăt mergând pe urmele lui Isus şi meditând asupra vorbelor lui.

* Toate citatele biblice din traducerea de faţă urmează *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1994. (*N.t.*)

I

Naşterea, copilăria, tinerețea

Isus s-a născut într-o lume dură, violentă, crudă şi instabilă. Era, în acelaşi timp, o lume materialistă şi tot mai prosperă. Realitatea geopolitică era dominată de Roma, cu posesiunile ei, pe cale să se transforme din republică în imperiu. Ocupa acum toate coastele Mediteranei, pe care unul dintre iluştrii romani, Pompei, o curăţase definitiv de plaga piraţilor, folosind metode de o brutalitate necruţătoare, torturi şi execuţii publice pe scară largă. Rezultatul a fost rapida dezvoltare a comerţului şi, implicit, faptul că un număr mare de oraşe şi indivizi şi-au dublat bogăţiile în generaţia imediat anterioară naşterii lui Isus.

Roma, lăsând în urmă Mediterana şi avansând în interiorul continentelor, a ocupat întreaga Italie, Spania, Grecia, Egiptul şi ceea ce numim azi Turcia. Între cincizeci şi şaizeci de milioane de oameni se aflau acum sub legislaţia Romei. Cu cincizeci de ani înainte de naşterea lui Isus, Iulius Caesar alipise teritoriului roman întreaga Galie (Franţa timpurilor moderne) şi efectuase două misiuni de recunoaştere în Britannia, care a fost însă cucerită abia la cincisprezece ani după moartea lui Isus. Extinderea imperiului avea la bază mai curând forţa muşchilor

decât tehnologia, şi asta datorită celor aproximativ cincisprezece milioane de sclavi, care reprezentau o treime din populația urbană şi a căror viață a fost descrisă foarte lapidar de Aristotel: „muncă, pedeapsă şi mâncare". Prețul unui sclav calificat era costul hranei sale pe doi ani. Romanii nu erau nici oameni de ştiință, nici tehnicieni; erau jurişti şi constructori. Legile lor, aceleaşi pentru întreaga lume civilizată, erau aplicate cu o severitate înfiorătoare, iar instrumentul justiției era răstignirea, răufăcătorii fiind bătuți în cuie şi lăsați să moară. Romanii au construit drumuri superbe şi au descoperit calitățile cimentului, care, amestecat cu aglomerate, producea betonul. Imperiul Roman era fondat pe beton, care le dădea romanilor posibilitatea să construiască apeducte imense ca să aducă apă proaspătă în oraşe, precum şi să ridice enorme clădiri publice. Roma n-a produs o cultură la fel de strălucitoare ca aceea a Greciei. Majoritatea statuilor cu care îşi împodobeau romanii oraşele erau cópii după modele greceşti, şi nici nu se puteau mândri cu ceva asemănător Partenonului din Atena. Dar Forumul din Roma era deja spectaculos în măreția sa, iar Panteonul oraşului, construit în timpul vieții lui Isus, era revoluționar prin dimensiunile sale. Roma avea şi o literatură în plină dezvoltare. Poetul ei național, Vergiliu, a murit cu cincisprezece ani înainte de a se naşte Isus, iar cel mai de seamă poet liric al Romei, Horațiu, cu patru ani mai devreme. Dar Ovidiu, poetul dragostei, era încă în viață în anul 4 î.Cr. şi avea treizeci şi nouă de ani. Titus Livius şi-a terminat monumentala sa istorie a Romei când Isus era adolescent. Seneca,

dramaturg şi filozof, s-a născut în acelaşi an ca Isus. Imensa sculptură cunoscută sub denumirea *Laocoon şi fiii săi,* care se află la Muzeele Vaticanului, a fost creată în timpul copilăriei lui Isus.

Dezvoltarea culturală din timpul vieţii lui Isus a fost posibilă datorită stabilităţii impuse de succesorul lui Cezar, Octavian, devenit Caesar Augustus, primul împărat al Romei după războiul civil. A murit când Isus avea optsprezece ani, dar în timpul urmaşului său, Tiberiu, Roma era atât de înfricoşată de garda pretoriană, încât împăratul îşi putea permite să ducă o viaţă de plăceri pe insula Capri, în timp ce comandantul gărzii, Seian, veghea la menţinerea păcii. În locul pe care-l numim Palestina domnea aceeaşi linişte când s-a născut Isus, sub tirania plutocratică a lui Irod cel Mare. Abilitatea lui în materie de bani l-a făcut omul cel mai bogat din imperiu. Timp de mai bine de treizeci de ani, prin servilismul faţă de cârmuitorii romani (şi oferind daruri somptuoase), a fost stăpân peste străvechiul regat al iudeilor. A fost cel mai vestit constructor al timpului său. A creat un port nou la Cezareea în Samaria, a refăcut şi a extins Templul din Ierusalim, a construit băi publice, apeducte şi ceea ce noi am numi centre comerciale în şase oraşe, precum şi o serie de fortăreţe puternice, printre care masiva fortăreaţă Antonia (numită astfel după Marcus Antonius) din Ierusalim, care domina Templul şi enormul lui palat. A fost un mare binefăcător pentru evrei, dar nu se bucura de simpatia lor. Doar pe jumătate evreu din naştere, grec ca înclinaţii culturale, Irod cel Mare era socotit eretic de autorităţile

religioase iudaice, care-l dezaprobau când sponsoriza jocuri tipic grecești sau reprezentații teatrale și muzicale. Avea numeroase soții și concubine, unele neevreice, și era tatăl multor copii. Suspicios și crud, și-a ucis patruzeci de soții, copii și alte rude apropiate, adesea în împrejurări de o atrocitate extraordinară, acuzându-i de uneltiri, reale sau închipuite, împotriva conducerii sau a propriei persoane. Spre sfârșitul domniei – ultimul lui an de viață a fost anul nașterii lui Isus – suspiciunile lui Irod s-au accentuat, și la curte domnea o atmosferă paranoică.

Dar împărăția lui era prosperă, iar Galileea, deși considerată sălbatică și primitivă de către pătura urbană sofisticată din Ierusalim, nu era deloc înapoiată din punct de vedere economic. Evreii din Galileea mâncau bine și aveau din belșug oi pe care le creșteau și pentru lână, și pentru carne. Omniprezența oilor și ciobanilor constituie fundalul vieții lui Isus și sursa celor mai multe dintre imaginile sale. Grânele, cultivate în cantități mari, erau ieftine și prinosul lor se exporta din Cezareea. Pâinea, „hrana vieții", se mânca la toate mesele și era la rândul ei un permanent izvor de inspirație pentru imagistica lui Isus. Pretutindeni creșteau măslini, și toate varietățile de măsline – negre, verzi și albe – se consumau zilnic și se foloseau la producerea uleiului pentru gătit. Existau tot soiul de legume, salate și mirodenii. La mesele principale, lumea obișnuia să bea vin.

Evreii se ajutau unii pe alții și comunitățile lor organizau acțiuni pentru sprijinirea bolnavilor, infirmilor și orfanilor. Văduvele nevoiașe căpătau și ele ajutor. Exis-

tau și evrei săraci, care primeau pomeni de la semenii lor, însă majoritatea celor menționați în Evanghelii drept „săraci" sau „cerșetori" nu erau evrei, căci pe tot cuprinsul Palestinei o mare parte a populației era formată din comunități cu rase amestecate, imigranți, țărani desprinși de triburile lor și nomazi. Să dai pomană „săracilor" era una dintre îndatoririle fiecărui evreu care se respecta, lucru ce apare de asemenea în reprezentările vieții lui Isus.

În anul 4 î.Cr., Nazaretul era un orășel din Galileea, cu multe ateliere și mulți meșteșugari. Unul dintre ei era Iosif, un tâmplar care se credea descendent al regelui David, al cărui arbore genealogic îl știa pe de rost. Probabil că era un om cu știință de carte (în aramaică, limba vorbită, și în ebraică, limba sacră), ca majoritatea evreilor. Luase de soție o adolescentă de vreo șaisprezece ani, care se numea Maria, era tot din casa lui David și, foarte probabil, rudă cu el. Maria locuia în spatele sau deasupra atelierului de tâmplărie al lui Iosif, dar era încă virgină. Căsătoria urma să aibă loc în anul următor. Maria provenea dintr-o familie respectabilă, știa să scrie și să citească, să gătească, să țească, să coasă și se pregătea să fie soția harnică a unui meseriaș prosper. Avea o memorie uluitoare și după foarte mulți ani avea să fie principala sursă de informații a Sfântului Luca, doctorul de limbă greacă a cărui Evanghelie relatează cel mai pe larg nașterea și copilăria lui Isus.

Toți evreii educați citesc Scripturile, în special Tora, cartea sacră unde se povestește istoria neamului și care era îndreptarul ei spiritual și cartea ei de rugăciuni. Iată cu ce se se ocupa Maria când îngerul Gabriel a apărut și

i-a spus, potrivit lui Luca (1, 28–38): „Bucură-te, ceea ce eşti plină de har, Domnul este cu tine. Binecuvântată eşti tu între femei." Această închinăciune surprinzătoare a tulburat-o şi a nedumerit-o pe Maria. Dar Gabriel a zis: „Nu te teme, Marie, căci ai aflat har la Dumnezeu. Şi iată, vei lua în pântece şi vei naşte fiu şi vei chema numele lui Isus." Şi îngerul a mai spus: „Acesta va fi mare şi Fiul Celui Preaînalt se va chema şi Domnul Dumnezeu Îi va da Lui tronul lui David, părintele Său. Şi va împărăți peste casa lui Iacov în veci şi împărăția Lui nu va avea sfârşit."

Putem fi siguri că Maria şi-a amintit cu exactitate aceste cuvinte. Şi-a amintit de asemenea prima ei întrebare, plină de îngrijorare: „Cum va fi aceasta, de vreme ce sunt încă fecioară" (sau, după cum s-a exprimat ea: „Cum va fi aceasta, de vreme ce eu nu ştiu de bărbat?"), precum şi răspunsul limpede al îngerului: „Duhul Sfânt Se va pogorî peste tine şi puterea Celui Preaînalt te va umbri; pentru aceea şi Sfântul care Se va naşte din tine, Fiul lui Dumnezeu se va chema."

După aceste vorbe dramatice, îngerul a adăugat o explicație personală. A înştiințat-o pe Maria că şi verişoara ei, Elisabeta, deşi înaintată în vârstă, zămislise un fiu, şi că era acum în luna a şasea. Această uluitoare veste despre cineva din familia ei a fost hotărâtoare pentru ca Maria să înțeleagă în cele din urmă că vestea adusă de înger era ceva real. Aşadar, s-a supus sorții rostind aceste cuvinte memorabile care oglindeau mândra ei smerenie: „Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău!"

Nu există în toată istoria o scenă mai emoționantă decât aceea în care Gabriel îi dezvăluie Fecioarei tremurânde că e însărcinată, iar ea acceptă faptul ca pe o deosebită onoare: nici nu-i de mirare că atâția mari artiști ai Occidentului au încercat să dea viață acestui episod numit „Buna Vestire". Maria s-a dovedit remarcabil de energică și hotărâtă pentru vârsta ei. A vrut să se convingă în legătură cu starea verișoarei Elisabeta, așa că a pornit imediat, singură, la un drum lung prin ținutul deluros al Iudeii, unde Elisabeta locuia împreună cu bărbatul ei, Zaharia, care era preot și slujea periodic în Templul din Ierusalim.

A doua scenă remarcabilă din istoria lui Isus s-a petrecut la sosirea Mariei și e descrisă tot de Luca. Văzând-o pe Maria, Elisabeta și-a simțit copilul, viitorul Sfânt Ioan Botezătorul, săltând în pântece, și Sfântul Duh i-a dat de înțeles imediat că și Maria era însărcinată și că-l purta pe Fiul lui Dumnezeu. „Și cu glas mare", Elisabeta a spus: „Binecuvântată ești tu între femei și binecuvântat este rodul pântecelui tău. Și de unde mie aceasta, ca să vină la mine Maica Domnului meu?" (Luca 1, 41–43)

Felul în care răspunde Maria acestui salut este unul dintre cele mai izbitoare pasaje din Noul Testament. Cuvintele răspunsului ei devin cu ușurință versuri și mi-am luat libertatea de a le transcrie ca atare, ele fiind adesea puse pe muzică (Luca 1, 46–53):

Mărește sufletul meu pe Domnul.
Și s-a bucurat duhul meu de Dumnezeu, Mântuitorul meu.
Că a căutat spre smerenia roabei Sale:
că, iată, de acum mă vor ferici toate neamurile.

Că mi-a făcut mie mărire Cel Puternic;
și sfânt este numele Lui.
Și mila Lui în neam și în neam
spre cei ce se tem de El.
Făcut-a tărie cu brațul Său; risipit-a
pe cei mândri în cugetul inimii lor.
Coborât-a pe cei puternici de pe tronuri și
a înălțat pe cei smeriți.
Pe cei flămânzi i-a umplut de bunătăți;
și pe cei bogați i-a scos afară deșerți.

Acest măreț imn de laudă, cunoscut pe drept cuvânt sub denumirea de *Magnificat*, înalță spiritul celor săraci și năpăstuiți și prefigurează una dintre temele centrale ale preoției lui Isus. Povestirea din Evanghelie nu conține doar adevărul, ci și rodul adevărului, frumusețea lui, și iată că Maria, purtându-l pe Isus în pântece, creează o poezie de o forță copleșitoare.

Luca spune că Maria a rămas trei luni cu Elisabeta. Pe urmă, s-a întors la Nazaret și i-a povestit lui Iosif în ce stare se afla. Aflăm din Evanghelia după Matei (1, 19–25), care în multe privințe este cea mai detaliată și bazată pe surse aramaice, că logodnicul ei, care o socotise pe Maria fecioară, a fost șocat de veștile ei. Dar „drept fiind și nevrând s-o vădească, a voit s-o lase în ascuns. Și cugetând el acestea", i s-a arătat un înger „în vis" și i-a spus: „...nu te teme a lua pe Maria, logodnica ta, că ce s-a zămislit într-însa este de la Duhul Sfânt. Ea va naște Fiu și vei chema numele Lui: Isus, căci El va mântui poporul Său de păcatele lor." Matei spune că a făcut cum i-a spus îngerul „și a luat la el pe logodnica sa". Tot de la el aflăm

că Iosif şi Maria nu au locuit împreună până la naşterea lui Isus. Într-adevăr, cele mai vechi tradiţii insistă asupra faptului că Maria a rămas fecioară toată viaţa, dar că Iosif le-a arătat ei şi copilului ei toată dragostea unui bărbat devotat.

Următorul episod a avut loc la patru sau cinci luni după aceea, când un decret al împăratului Augustus, referitor la un recensământ necesar pentru taxarea populaţiei, a fost transmis supuşilor lui Irod de către Quirinius, guvernatorul Siriei. Li se ordona tuturor să se înregistreze în oraşele în care erau născuţi. Având în vedere că erau amândoi din casa lui David, Iosif şi Maria au plecat (Maria fiind „însărcinată", după cum spune Luca în 2, 5) către Ierusalim, oraşul pe care David l-a cucerit şi l-a alipit regatului iudeilor, dar mai precis la Betleem, un orăşel cu o singură stradă, aflat la o depărtare de zece kilometri şi asociat în mod special cu numele lui David. Maria era o adolescentă robustă. Era a treia călătorie pe care o făcea de când era însărcinată. Odată ajunşi la Betleem, „s-au împlinit zilele ca ea să nască. Şi a născut pe Fiul său, Cel Unul-Născut şi L-a înfăşat şi L-a culcat în iesle, căci nu mai era loc de găzduire pentru ei" (Luca 2, 6–7). Un secol mai târziu, Iustin Martirul, care venea de la o distanţă de aproximativ şaizeci şi cinci de kilometri de Betleem, repetând legendele locale, a spus că ieslea era o peşteră; şi nu este exclus, fiindcă sunt multe peşteri pe parapetul de calcar unde e situat Betleemul.

Nu se pomeneşte nici de doctor, nici de moaşă, şi se pare că numai Iosif a fost în preajma Mariei la naştere.

Dar n-a fost nevoie de ajutor. Maria s-a descurcat singură, iar copilașul ei a fost și a rămas sănătos pe tot parcursul vieții. Au avut însă vizitatori (Luca 2, 8–18; Matei 2, 1–12). Luca povestește că niște păstori de prin părțile locului, „stând pe câmp și făcând de strajă noaptea împrejurul turmei lor", au tresărit la apariția unei lumini surprinzătoare, pe care au recunoscut-o ca fiind o apariție îngerească, „și s-au înfricoșat cu frică mare". Dar îngerul le-a spus: „Nu vă temeți. Căci, iată, vă binevestesc vouă bucurie mare. [...] Că vi s-a născut azi Mântui-tor, Care este Cristos Domnul, în cetatea lui David. [...] Veți găsi un prunc înfășat, culcat în iesle." Și deodată s-a auzit un cor ceresc: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire!" Păstorii au hotărât să meargă la Betleem, și i-au găsit pe Isus, Maria și pe Iosif, întocmai cum le spusese îngerul, în staul. Le-au explicat toate acestea oamenilor de acolo și „toți câți auzeau se mirau". I-au spus și Mariei despre lumină, și despre înger, și despre cor, așa încât ea „păstra toate aceste cuvinte, punându-le în inima sa".

Ceea ce Luca, spre deosebire de Matei, n-a descris este sosirea următorilor vizitatori, „magii de la Răsărit". Au venit cu daruri: aur, tămâie și smirnă – comori „din vistierie", cum zice Matei, potrivite unui rege. Căci magii erau astrologi, deprinși să observe cerul și să facă prevestiri urmărind schimbările configurației stelelor. Mai ales poziția unei anume stele anunța, credeau ei, că se născuse un rege al iudeilor. Magii au mers la Ierusalim, s-au prezentat la curtea lui Irod și au cerut să li se dea instrucțiuni. Irod, „adunând pe toți arhiereii și cărtu-

rarii poporului", le-a cerut să i se precizeze pe baza Scripturilor unde trebuia să se nască, potrivit profeților, regele, sau Mântuitorul, sau Cristosul. Și au răspuns: Betleem. Irod a vorbit cu magii în ascuns și i-a trimis la Betleem. „Mergeți și cercetați cu de-amănuntul despre Prunc și, dacă Îl veți afla, vestiți-mi și mie, ca, venind și eu, să mă închin Lui."

Magii și povestea lor despre nou-născutul care avea să fie regele iudeilor au stârnit paranoia lui Irod. Matei spune că magii, „luând înștiințare în vis să nu se mai întoarcă la Irod, pe altă cale s-au dus în țara lor". Iosif a fost și el prevenit într-un vis că Irod le pusese gând rău lui, Mariei și pruncului. I s-a spus: „Scoală-te, ia Pruncul și pe mama Lui și fugi în Egipt și stai acolo până ce-ți voi spune, fiindcă Irod are să caute Pruncul ca să-L ucidă." Iosif a făcut cum i s-a spus. Și „Fuga în Egipt" a devenit un episod dintre cele mai memorabile, care i-au inspirat pe artiști de-a lungul timpurilor – este subiectul celei mai frumoase opere a lui Caravaggio, păstrată azi la Galeria Doria Pamphilj din Roma. Cei trei se odihnesc. Iosif ține o partitură muzicală în fața unui înger tânăr, care-i cântă Fecioarei un imn la vioară, în timp ce Maria și pruncul dorm.

Terorizat de gândul că un rege-prunc îi va fura împărăția, Irod a comis cea mai mare crimă din lunga lui viață plină de ticăloșii. A trimis asasini înarmați și „a ucis pe toți pruncii care erau în Betleem și în toate hotarele lui, de doi ani și mai jos" (Matei 2,16). A fost ultima sa acțiune. La câteva săptămâni după aceea a murit. Teritoriile i-au fost împărțite și fiul lui, Arhelau,

a moștenit Iudeea. Iosif a aflat de toate acestea și s-a întors acasă cu familia lui. Dar a avut grijă să se ferească de Iudeea, temându-se ca Arhelau să nu fi moștenit firea bănuitoare a tatălui său, și a revenit la Nazaret, în Galileea, pe o cale ocolită, prin Gaza și Samaria.

Istoria nașterii lui Isus, vizita păstorilor și a magilor formează partea idilică a Nașterii Domnului și dă copilăriei lui Isus calitatea unei minunate cărți de povești care, de două mii de ani încoace, farmecă pe oricine, tineri și vârstnici. Dar uciderea pruncilor – denumirea sub care a ajuns să fie cunoscut acest episod – ne amintește de latura întunecată a vieții pe care o duceau oamenii primului secol după Cristos într-o provincie mai puțin cunoscută a Imperiului Roman: cruzimea atroce, neînfrânată a puterii, absența oricărei autorități legale care să pună stavilă celor puternici și disprețului lor față de viața omenească, chiar și cea mai firavă. Aceasta era realitatea netrebniciei omenești pe care Isus s-a născut ca s-o elimine și s-o înfiereze, și care până la urmă i-a adus sfârșitul. Uciderea pruncilor este o anticipare a Golgotei.

Câțiva oameni au putut citi viitorul, așa cum ne spune Luca (1, 13–23, 59–65). Luca scrie că bărbatul Elisabetei, Zaharia, s-a arătat neîncrezător când îngerul Gabriel i-a spus că nevasta lui, deși înaintată în vârstă, era însărcinată cu cel care avea să fie Ioan Botezătorul, și ca pedeapsă i s-a luat graiul. Dar, după ce s-a născut copilul și l-au dus să fie tăiat împrejur, Elisabeta n-a vrut să-i dea numele tatălui, ci a stăruit să fie numit Ioan. Vecinii și verii ei s-au împotrivit: „Nimeni din rudenia ta nu se

cheamă cu numele acesta. Şi au făcut semn tatălui său cum ar vrea el să fie numit." Spre surprinderea lor, Zaharia, „cerând o tăbliţă, a scris, zicând: Ioan este numele lui. Şi toţi s-au mirat". Dar şi mai remarcabil, „îndată i s-a deschis gura şi limba şi vorbea, binecuvântând pe Dumnezeu". Însă, aşa cum s-a întâmplat cu multe incidente din istoria lui Isus, acest fericit episod a fost pus în umbră de lumea ameninţătoare din jur. Cu siguranţă că vestea acestei nemaipomenite naşteri s-a răspândit şi a ajuns şi la urechile mereu bănuitoare ale lui Irod. O veche tradiţie, transcrisă de primii Părinţi, printre care şi Origene, afirmă că Irod a dat ordin ca Zaharia să fie ucis „între templu şi altar". Aşadar, el e venerat ca unul dintre primii martiri.

Mai era şi un alt preot care slujea la Templu, Simeon. Luca spune că era „drept şi temător de Dumnezeu", şi încrezător în venirea lui Mesia. Avusese, într-adevăr, o revelaţie şi „i se vestise de către Duhul Sfânt că nu va vedea moartea până ce nu va vedea pe Cristosul Domnului" (Luca 2, 25–26). Când Maria şi Iosif au venit la Templu pentru ritualul de purificare după naştere şi pentru tăierea împrejur a lui Isus -- ambele potrivit legii iudaice –, bătrânul Simeon era de faţă. A luat pruncul în braţe, a binecuvântat pe Dumnezeu şi a spus, în cuvinte poetice al căror ecou a ajuns până la noi, străbătând generaţii întregi (2, 29–32):

Acum slobozeşte pe robul Tău,
după cuvântul Tău, în pace,

Că ochii mei văzură mântuirea Ta,
Pe care ai gătit-o înaintea feței tuturor popoarelor,
Lumină spre descoperirea neamurilor
și slavă poporului Tău Israel.

Dar, continuă Luca (2, 34–40), întorcându-se spre Maria, bătrânul a adăugat, pe un ton mai sumbru, diferit de cel plin de veselie din primele episoade ale vieții lui Isus: „Iată, Acesta este pus spre căderea și spre ridicarea multora din Israel. [...] Și prin sufletul tău va trece sabie, ca să se descopere gândurile din multe inimi." Alături de Simeon era și o bătrână, numită Ana, pe care Luca o descrie ca fiind „proorociță" și „văduvă, în vârstă de optzeci și patru de ani", care era mereu la Templu, „slujind noaptea și ziua în post și în rugăciuni". Și ea l-a recunoscut în copil pe Mântuitor. Previziunile și avertismentele rostite de Ana și Simeon s-au alăturat celorlalte vorbe pe care Maria le păstra cu sfințenie în inima ei. A observat că, privind profețiile într-o perspectivă mai largă, copilul ei va da „lumină neevreilor" – chiar întregii omeniri, nu numai evreilor – și că jertfa lui o va străpunge ca o sabie. Pe măsură ce „copilul creștea și Se întărea cu duhul, umplându-Se de înțelepciune și harul lui Dumnezeu", ea a petrecut fără îndoială multe ore de neliniște cugetând la soarta lui, la durerea cumplită, dar și la bucuria pe care i-o va aduce.

Maria i-a povestit lui Luca o întâmplare extraordinară (2, 42–51) care îi confirma speranțele pentru copil, dar pe care îi era peste putință s-o înțeleagă. Maria, Iosif și copilul formau o familie unită, căreia în credința creștină

i se spune pe bună dreptate „Sfânta Familie". Căminul lor din Nazaret era plin de o profundă cucernicie, se rosteau multe rugăciuni, praznicele și rânduielile iudaice erau scrupulos respectate. De Paște, plecau în fiecare an la Ierusalim, ca să facă ofrandă în Templu. Aceasta dovedește că Iosif era prosper în meseria lui și că familia ducea o viață relativ îmbelșugată, deoarece călătoria era lungă și costisitoare, iar Iosif își întrerupea lucrul săptămâni întregi. În acest pelerinaj erau însoțiți de multe „rude și cunoscuți". Când Isus a împlinit doisprezece ani, au socotit că era destul de mare ca să pornească singur la drum și să vadă lumea cu ochii lui. Templul, reconstruit de Irod la o scară gigantică, era un labirint enorm de curți, felurite încăperi și coridoare, iar Ierusalimul în sine era un oraș mare, cu palate, cetăți și o puzderie de case. Când a venit vremea să se întoarcă acasă, „Isus a rămas în Ierusalim și părinții Lui nu știau". Credeau că se află cu prietenii lor în convoiul de catâri și măgari și că o luaseră înainte, „cale de o zi", dar apoi, cuprinși de frică, și-au dat seama că rămăsese în urma lor în orașul acela sfânt și primejdios.

Luca scrie că după trei zile de căutări disperate „L-au aflat în templu, șezând în mijlocul învățătorilor, ascultându-i și întrebându-i. Și toți care îl auzeau se minunau de priceperea Lui". Acestea sunt, desigur, vorbele mândre ale unei mame iubitoare, care își amintește însă și schimbul de cuvinte ce-a urmat, diferit și surprinzător. Maria l-a dojenit pe Isus pentru nechibzuința lui: „Fiule, de ce ne-ai făcut nouă așa? Iată, tatăl Tău și eu Te-am căutat

îngrijorați." Și el a răspuns: „Oare nu știați că în cele ale Tatălui Meu trebuie să fiu?" Luca adaugă: „Dar ei n-au înțeles cuvântul pe care l-a spus lor." Este izbitor faptul că aceste prime cuvinte rostite de Isus care ni s-au păstrat corespund pe deplin întregii lui vieți și misiuni: el trebuie să facă lucrarea lui Dumnezeu. Și, cu toate că Maria, din respect, se referă la Iosif ca fiind tatăl lui, Isus știe și crede deja că Tatăl lui este Dumnezeu, ceea ce și spune fără ascunzișuri.

Maria, adaugă Luca, „păstra în inima ei aceste cuvinte". Dar acela a fost momentul când șirul povestirilor Mariei despre zămislirea lui Isus, despre nașterea și copilăria lui a încetat abrupt. Isus s-a întors la Nazaret cu Maria și Iosif „și le era supus". Luca sare apoi peste următorii optsprezece ani ai vieții lui Isus și o reia când Isus este botezat de Sfântul Ioan. Aceeași tăcere o păstrează și ceilalți evangheliști. Ne întristează că nu știm absolut nimic referitor la mai bine de jumătate din viața lui Isus, ce a făcut, pe unde a fost sau cum a trăit.

Putem fi siguri că era un om educat. Practic, toți copiii evrei inteligenți erau educați dacă dispuneau de mijloacele materiale necesare, și Isus era dintr-o familie destul de înstărită. Avem dovada că știa să citească, deoarece cunoștea în profunzime Scripturile. Mai mult, scepticismul său în legătură cu ele este dovada studiului neîntrerupt și de la o vârstă fragedă al acestor texte. La doisprezece ani, era perfect capabil să participe la o discuție savantă despre semnificația lor. Avem și dovada că știa să scrie, deși nu există decât o singură referire în această privință.

Este vorba de episodul în care i-a împiedicat pe iudeii puritani, dar ipocriţi, să o ucidă cu pietre pe femeia adulteră, scriindu-le propriile păcate pe nisip. Faptul că a izbutit un asemenea lucru anevoios şi că scrierea lui a putut fi de îndată citită şi înţeleasă demonstrează că avea un scris neobişnuit de clar şi de citeţ, pe care l-am putea compara cu cel al unui cărturar. Dar nimic din ce a scris Isus n-a supravieţuit. Şi nici nu ştim ce altceva a citit în afară de Scripturi.

Ştim însă chiar din spusele lui, consemnate şi transmise nouă, că era un om civilizat, cultivat, educat, care îşi alegea cuvintele cu multă grijă şi precizie, blândeţe, acurateţe şi tact – toate acestea fiind dovada unor ample lecturi de texte laice şi religioase. Credinţa mea este că latina şi greaca îi erau de asemenea familiare, la fel ca şi limba maternă, aramaica, şi ebraica, pe care le vorbea şi le citea ca orice iudeu cultivat, păstrător al legilor. E de bănuit că exprimarea lui poetică – un dar pe care-l avea din naştere (ca şi mama lui) – a căpătat-o din lectura permanentă a versurilor, pe care de multe ori le învăţa pe de rost. Cred că aceste lecturi includeau nu numai texte ebraice, ca de pildă Cartea lui Iov, care e plină de poezie şi cântece religioase cărora le zicem Psalmi, ci şi poeţii greci, ale căror opere circulau la vremea aceea în imperiu. Cred că Isus putea să recite din Homer şi Euripide, poate că şi din Vergiliu. Dar aceasta e doar o ipoteză.

Probabil că Isus era în multe privinţe un autodidact. Cuvintele, conceptele pe care le folosea nu trădează nici

un fel de deformație academică ori pecetea vreunui sistem. El respingea astfel de lucruri și dezaproba legalismul din învățăturile morale. Imaginația lui Isus era neîntinată de sala de clasă sau de amfiteatrul prelegerilor. Fiind autodidact, n-a pus nicicând piciorul în asemenea locuri și din această cauză n-a fost luat în serios de criticii săi, care-l considerau lipsit de educație. Ioan ne informează că iudeii din Templu, uimiți de învățăturile lui Isus, surâdeau disprețuitor: „Cum știe Acesta carte fără să fi învățat?" (7, 15) Nu putem decât să ghicim unde găsea tânărul Isus cărțile pe care le studia. Dar ele nu erau rare, existau scrieri de tot felul în lumea iudaică, chiar și într-un orășel ca Nazaretul.

Mai lesne de crezut este că Isus avea cunoștințe bogate de agricultură și comerț, așa cum rezultă limpede din felul sigur și competent în care abordează aceste probleme practice în predicile și pildele sale. Repertoriul imens de care dispunea era unul dintre motivele pentru care veneau să-l asculte atât de mulți oameni, fiindcă mai toți recunoșteau și aprobau referirile la propriile lor ocupații. Presupun că aceste cunoștințe oglindeau o experiență reală. Când a murit Iosif, în timpul absenței lui Isus, gospodăria din Nazaret s-a destrămat și Maria a plecat să stea ba cu unul, ba cu altul dintre numeroșii membri ai familiei sau clanului ei, care includeau și o soră cu copii adulți, numiți uneori frații lui Isus.

Atunci ar fi fost natural ca Isus, hotărât să nu preia atelierul de tâmplărie al lui Iosif, să fi plecat în lumea largă în căutare de noi experiențe, și pe urmă, la timpul

cuvenit, să continue mai eficient „lucrarea Tatălui". N-avem cum să ştim ce-a făcut. Unii cred că a devenit esenian. Dar învăţăturile lui Isus şi comportamentul lui sunt atât de străine tuturor lucrurilor pe care le cunoaştem din Manuscrisele de la Marea Moartă despre secta esenienilor, încât putem exclude această presupunere. Nu e plauzibil nici că a intrat într-o altă sectă, şi erau multe. Fanatismul de orice fel îi era străin. Nu purta nici unul dintre stigmatele clericului profesionist, ale călugărului sau sihastrului: era moderat, îi displăceau religiozitatea dusă la extrem şi respectarea strictă a Legii, se simţea bine şi în largul lui alături de bărbaţi şi femei de orice factură temperamentală şi se ferea de singurătate, cu excepţia momentelor de rugăciune. Era sociabil, prietenos şi căuta tot timpul noi tovarăşi, noi prieteni.

Toate acestea sunt mărturia unei experienţe vaste în domenii diverse. Credinţa mea e că Isus a trecut intenţionat de la o ocupaţie la alta nu numai ca să înveţe noi meserii, ci şi ca să cunoască tot felul de oameni. Acesta este unul dintre motivele pentru care şi-a amânat misiunea până la vârsta de treizeci de ani. Trebuie să fi lucrat în agricultură, despre care ştia o mulţime de lucruri. Cred că o perioadă a fost păstor. Oile şi îngrijirea lor ocupă un loc dominant în spusele sale, şi figura Păstorului celui Bun e atât de centrală în învăţăturile lui, încât nu pot crede decât că această îndeletnicire a ocupat un loc deosebit în experienţa lui de viaţă, dar şi în inima lui. Bărbaţii aceia simpli şi aspri care s-au înghesuit în jurul ieslei la naşterea lui l-au făcut, am putea spune, membru

onorific pe viață al breslei păstorilor. Experiența lui de păstor ne-ar putea ajuta să-i înțelegem dragostea pentru regiunile mai înalte, unde prefera să se retragă în momentele importante din viața lui, sau obiceiul de a-şi alterna convivialitatea normală cu perioade de singurătate în care să se roage.

Iată, aşadar, ce ştim despre naşterea şi copilăria lui Isus şi ce putem ghici despre viața lui între doisprezece şi treizeci de ani, când şi-a început preoția şi şi-a făcut intrarea în strălucirea orbitoare a povestirilor din Evanghelii.

II

Botezul, ispita şi apostolii

Țara în care și-a început Isus preoția era prosperă, dar instabilă și nici pe departe liniștită, clocotind de zvonuri despre evenimente miraculoase care urmau să aibă loc. Masele se puteau aduna pe neașteptate, gata să ia foc și să explodeze, și erau greu de ținut în frâu. Cârmuitorii romani, precum și regii-marionete și marii preoți cărora li se delega parțial puterea aveau ca principal obiectiv public menținerea păcii. Erau mai ales circumspecți cu privire la demagogii spirituali aparținând tradiției ebraice a profeților. Existau probabil peste trei milioane de evrei, dintre care doar în Galileea mai mult de un milion, și aproximativ zece la sută din locuitorii Imperiului Roman erau, într-un fel sau altul, influențați de învățătura iudaică. Monoteismul iudaic, cu certitudinile lui doctrinare și preceptele morale detaliate, se bucura de popularitate printre oamenii serioși și civilizați de pretutindeni. Partea proastă era că iudaismul, religie străveche de mai bine de o mie de ani, a cărei lege era probabil adaptată nevoilor unor oameni primitivi ai deșertului, nu avea sens într-o comunitate sofisticată, tot mai urbanizată și mai comercială din secolul I d.Cr., și constituia o imensă povară în viața de zi cu zi. Iudaismul nu fusese niciodată fundamental reformat, și era

administrat şi aplicat de preoți şi cărturari care formau nişte elite închise, ale căror posturi erau adesea ereditare şi care se opuneau cu fanatism oricărei schimbări. Reprezentanții acestora erau de asemenea capabili să se alieze în mod cinic cu autoritățile romane pentru a-i împiedica pe reformatori să incite masele.

Prin urmare, în timpul lui Isus, iudaismul era copt pentru reforme, aşa cum avea să fie creştinismul la începutul secolului XVI. Întrebarea era: reforma trebuia înfăptuită în mod violent, laic, pentru a restaura regatul iudeilor aşa cum existase în timpul lui David şi al macabeilor? Aceasta era opinia unora din sectele fundamentaliste, ca esenienii şi zeloții, opinie care a avut până la urmă câştig de cauză printre evreii din generația de după moartea lui Isus şi a dus la Marea Revoltă şi la distrugerea Ierusalimului. Alternativa consta în revoluția spirituală, înlocuirea legii nereformate a lui Moise cu un Nou Testament bazat pe iubire şi bună vecinătate, care să poată fi acceptat de toate păturile comunității şi de toate popoarele.

Aceasta era calea pe care mergea vărul lui Isus, Ioan, fiul Elisabetei. Ioan avusese o viziune în anii tinereții şi era conştient de misiunea specială pe care trebuia să o îndeplinească. Pentru a se pregăti în acest scop, trăise mulți ani în deşert şi se obişnuise cu viața de acolo. „Şi Ioan era îmbrăcat în haină de păr de cămilă, avea cingătoare de piele împrejurul mijlocului şi mânca lăcuste şi miere sălbatică" (Marcu 1, 6). Toți cei patru evanghelişti ştiau multe despre Ioan, îi recunoşteau importanța în viața lui Isus şi au acordat în Evanghelii spațiul cuvenit misiunii sale. E posibil să fi avut toți o sursă comună de infor-

maţii: Ioan însuşi, sau unul dintre cei mai apropiaţi ucenici ai săi (Marcu 1, 2–9 şi urm.; Matei 3, 1–15; Luca 3, 2–22; Ioan 1, 6–34). Ioan era foarte smerit. Ştia că nu este Cristosul despre care profeţii prevestiseră că va veni ca izbăvitor şi mântuitor. Repeta adesea cuvintele lui Isaia: „Eu sunt glasul celui ce strigă în pustie: «Îndreptaţi calea Domnului», precum a zis Isaia proorocul" (Ioan 1, 23). El ştia că va veni Cristos: „Cel care vine după mine, Care înainte de mine a fost şi Căruia eu nu sunt vrednic să-I dezleg cureaua încălţămintei" (Ioan 1, 27).

Ioan propovăduia că în vederea pregătirii pentru Cristos şi Noua Rânduială toţi trebuie să vină la el, pe malul Iordanului, ca să fie cufundaţi în apa lui. Acest act, căruia îi spunea botez, era necesar pentru ca oamenii să se spele de păcate şi de obiceiurile din trecut şi să devină astfel oameni noi. Însă recunoştea că era mai degrabă un act simbolic şi că era nevoie de puterea dumnezeiască a lui Cristos însuşi pentru ca transformarea lăuntrică să se înfăptuiască. Ioan insista întotdeauna asupra acestui lucru şi nu pretindea că săvârşeşte el vreun miracol. Totuşi, atrăgea enorm de multă lume, dar şi atenţia autorităţilor. Aflăm din Evanghelia după Ioan (1, 19–27): „au trimis la el iudeii din Ierusalim, preoţi şi leviţi, ca să-l întrebe: Cine eşti tu? Şi el a mărturisit şi n-a tăgăduit; şi a mărturisit: Nu sunt eu Cristosul. [...] Eu botez cu apă; dar în mijlocul vostru Se află Acela pe Care voi nu-L ştiţi." După care a exprimat acea imagine a smereniei sale – „şi Căruia eu nu sunt vrednic să-I dezleg cureaua încălţămintei".

Asemănarea descrierilor din diferitele Evanghelii şi redarea repetată a cuvintelor lui Ioan Botezătorul ne dovedesc limpede că avem de-a face cu relatările mai multor martori oculari. Evanghelia după Ioan este şi mai dramatică în continuare: „A doua zi a văzut Ioan pe Isus venind către el şi a zis: Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii" (Ioan 1, 29). Potrivit celor povestite lui Matei de martorul ocular, Ioan i-a spus lui Isus: „Eu am trebuință să fiu botezat de Tine, şi Tu vii la mine? Şi răspunzând, Isus a zis către el: Lasă acum, că aşa se cuvine nouă să împlinim toată dreptatea." Atunci, Ioan l-a botezat pe Isus, şi când a ieşit din apă „îndată cerurile s-au deschis şi Duhul lui Dumnezeu s-a văzut pogorându-se ca un porumbel şi venind peste El. Şi iată glas din ceruri zicând: Acesta este Fiul Meu cel iubit întru Care am binevoit" (Matei 3, 14–17). Potrivit lui Luca, un martor ocular a spus: „Şi S-a coborât Duhul Sfânt peste El, în chip trupesc, ca un porumbel" (Luca 3, 22). Indiferent dacă porumbelul era real sau figurat, toate cele patru relatări coincid în ceea ce este esențial, şi anume că botezul lui Isus a fost un eveniment extraordinar, la care prezența lui Dumnezeu a fost vizuală şi auditivă şi la care a asistat o mulțime de oameni, bărbați şi femei.

Am putea pune întrebarea: De ce avea nevoie Isus de botez? Nu era Fiul lui Dumnezeu deja pregătit, în toate privințele, pentru misiunea lui? Aceasta era şi părerea lui Ioan. Dar Isus era ferm convins că trebuie să treacă prin ceremonia primenirii şi sublinia caracterul universal al tainei botezului – necesitatea ca fiecare ființă omenească să se spele de petele trecutului şi să fie nouă şi proaspătă

şi curată. Acesta a fost începutul efectiv şi simbolic al misiunii lui neotestamentare, care avea să culmineze cu instituirea euharistiei cu pâine şi vin – trupul şi sângele lui Isus – de la Cina cea de Taină, înaintea jertfei lui trupeşti şi a Răstignirii.

Botezul lui Isus a fost şi punctul culminant al misiunii lui Ioan. Capitolul 3 din Luca ne dă amănunte despre Ioan „propovăduind botezul pocăinţei, spre iertarea păcatelor" (Luca 3, 3). Cuvintele sale erau aspre şi mânioase şi prevesteau avertizările cele mai severe ale lui Isus. Când i-a recunoscut pe farisei şi saduchei printre cei care au venit să fie botezaţi, le-a strigat: „Pui de vipere, cine v-a arătat să fugiţi de mânia ce va să fie?" (Matei 3, 7) Ioan Botezătorul insista asupra faptului că atunci când va veni Cristos „va curăţa aria Sa şi va aduna grâul în jiniţă, iar pleava o va arde cu foc nestins" (Matei 3, 12). Erau vorbe periculoase şi fără îndoială că au fost transmise autorităţilor religioase, ceea ce a dus la arestarea lui de către Irod Antipa, guvernatorul-marionetă al Romei în Galileea, care deja era înfuriat fiindcă Ioan criticase căsătoria lui incestuoasă cu Irodiada, soţia fratelui său. Nu degeaba era ea nepoata lui Irod cel Mare. Când Ioan se afla în temniţă, Irodiada a îndemnat-o pe fiica ei, Salomeea, să-l ataţe pe Irod cu un dans lasciv la o petrecere. Antipa a fost atât de fermecat de ea, încât i-a promis, drept răsplată, orice va cere. Instruită de mama ei, Salomeea a cerut capul lui Ioan Botezătorul, şi tatăl ei vitreg i-a îndeplinit, fără tragere de inimă, dorinţa. Acest eveniment înfiorător i-a înfricoşat pe mulţi evrei pioşi care ascultaseră predicile lui Ioan. Iar pentru Isus a fost

încă un semnal, alături de uciderea pruncilor și a lui Zaharia, că misiunea lui era periculoasă; îi demonstra foarte limpede brutalitatea neînfrânată a lumii laice, ai cărei reprezentanți erau oricând gata să-i nimicească pe cei pregătiți să înfăptuiască lucrarea lui Dumnezeu, dar și pe cei care, din întâmplare, se implicau în ea. Era încă un avertisment al morții lui pe cruce.

Îndată după botez – parte integrantă a pregătirii pentru preoția sa –, Isus a plecat în pustie. Toate cele trei Evanghelii sinoptice menționează acest episod, afirmând că a plecat într-acolo la cererea Duhului Sfânt (Marcu 1, 12–13; Matei 4, 1–11; Luca 4, 1–12). La Marcu, relatarea e mai superficială, dar Matei și Luca descriu această experiență în detaliu. Isus s-a dus în pustie – ținutul pustiu la răsărit de Iordan – în primul rând ca să se roage. Era un om sociabil, și Evangheliile dovedesc în repetate rânduri acest lucru. Dar se retrăgea adesea în rugăciune. Când petrecea cu semenii, era și el om, în toată puterea cuvântului, dar când se ruga și vorbea direct cu Dumnezeu, Tatăl lui, era și el, implicit, dumnezeiesc. Din această cauză, prefera întotdeauna să fie singur. Când se ruga, nu stătea în picioare, după obiceiul iudeilor. Îngenunchea, arătând că era supus voinței Tatălui. Pentru el, rugăciunea însemna despărțirea de semeni, înălțarea spre divinitate, act simbolizat prin altitudine. Alegea ca loc de rugăciune un deal sau un munte – cum s-a întâmplat și în momentele Schimbării la Față (vom vedea mai târziu) pe Muntele Măslinilor, în Grădina Ghetsimani înaintea Patimilor, și pe muntele înalt unde și-a făcut ultimele rugăciuni pe pământ înainte de a se înălța la ceruri.

Aşadar, în pustie, Isus căuta înălţimi pentru singurătatea din timpul rugăciunii. A postit patruzeci de zile. Nu ştim cât de tare s-a abţinut de la mâncare şi băutură. Dar Matei şi Luca insistă că era foarte slăbit şi înfometat. Apoi, când trupul îi era slăbit, i-a dat târcoale ispita, nu numai în gând, ci şi întrupată în Satana. Nu e singura ocazie când Isus a recunoscut că a fost ispitit. La fel s-a întâmplat şi în Ghetsimani. Îngrozit de enormitatea suferinţei prin care avea să treacă, s-a rugat Tatălui să-l cruţe, pe urmă s-a supus. Dar, în pustie, nu în minte s-a dat lupta, ci cu Satana întrupat, prezenţă formidabil de puternică, pentru că l-a văzut şi l-a auzit. Faptul că Isus le-a povestit după aceea ucenicilor în amănunt ce s-a întâmplat ne arată cât de important a fost pentru el să-i înveţe că răul nu e doar obiectiv şi material, ci şi subiectiv şi personal; că Satana există şi că trebuie biruit cu forţa voinţei şi făcând clar deosebirea între bine şi rău. Isus a transformat propria lui ispită într-o experienţă universală.

În cazul lui Isus, era vorba de ispita de a-şi folosi puterea dumnezeiască în scopuri materiale pământeşti: mai întâi, să facă pâine din pietre; apoi să-şi salveze viaţa din primejdiile de moarte; în sfârşit, să stăpânească lumea. A treia ispită (şi aici mă refer la cele spuse de Matei) era cea mai gravă, pentru că avea amploare universală: se aplica nu numai la cei asemenea lui, înzestraţi cu forţe dumnezeieşti, ci la întreaga omenire, care, datorită inteligenţei şi sârguinţei, poate dobândi puteri uriaşe ce par a fi – cel puţin la suprafaţă – dumnezeieşti. Isus i-a spus celui care a fost sursa apostolică a lui Matei că Satana,

ispitindu-l a treia oară, „L-a dus pe un munte foarte înalt şi I-a arătat toate împărăţiile lumii şi slava lor. Şi I-a zis Lui: Acestea toate Ţi le voi da Ţie, dacă vei cădea înaintea mea şi Te vei închina mie" (Matei 4, 8–9).

„Muntele foarte înalt" este semnificativ – o imagine care apare întotdeauna când Isus e pe punctul de a înțelege adevăruri importante –, la fel ca pluralul „împărăţii". Ispita se referă nu numai la state şi imperii, ci şi la cunoaştere – împărăţii ale minţii, ştiinţă –, la înțelegerea universului cu ajutorul fizicii şi matematicii, a corpului omenesc prin evoluția darwiniană, prin biologie şi structura cromozomială, şi la explozia pătrunderii oamenilor în toate secretele universului. Aceasta era cea mai insidioasă ispită: ca oamenii să obțină victorii imense ale intelectului acceptând să venereze succesul material şi să renunțe la lumea spiritului, să pună cunoaşterea înaintea bunătăţii, stăpânirea elementelor înaintea Creatorului.

Isus a spus că nu exista decât un singur răspuns la această din urmă ispită: „Piei, satano, căci scris este: Domnului Dumnezeului tău să te închini şi Lui singur să-I slujeşti" (Matei 4, 11). A fi mândru de cunoaştere, de capacitatea omului de a o dobândi – ignorându-l pe Dumnezeu – este o altă formă de idolatrie. Gonit, diavolul a plecat, lăsându-l singur pe Isus, „şi iată îngerii, venind la El, Îi slujeau" (Matei 4, 11).

Astfel, Isus s-a întors din pustie neabătut din calea lui, iar ca om, mai înțelept şi mai experimentat. Era gata să-şi înceapă misiunea. Ce fel de om era? Nu ni se spune. Predecesorul lui, Ioan Botezătorul, este descris. Dar nici măcar o dată nu ni se dă, în cele patru Evanghelii, vreo

indicație despre înfățișarea lui Isus. Nici din epistolele canonice, nici din documentele primului secol d.Cr., nu aflăm cum arăta Isus. Abia spre mijlocul secolului al doilea, adică la mult timp după ce se pierduse şirul de mărturii orale, apare prima iconografie, dar sunt mai curând încercări de tipologie decât portrete adevărate. Atunci Isus apare cu chipul unui bărbat fără barbă, cu trăsături ideale. Există o sută patru exemple în catacombe, nouăzeci şi şapte în sarcofage, paisprezece în mozaicuri, patruzeci şi cinci pe obiecte din sticlă aurită, cincizeci în alte obiecte şi trei în manuscrise. Mai târziu, apare ca bărbat în toată firea, cu barbă, dar tot idealizat: acesta este Isus-omul, care mai târziu e pictat şi sculptat de artişti în tradiția occidentală. Însă prima imagine a lui Isus cu barbă a apărut după mai multe secole de la moartea lui. În concluzie, nu există nici o dovadă sigură privitoare la înfățișarea lui Isus.

În schimb, ştim unele lucruri despre izbitoarea lui personalitate vizuală, despre care s-au păstrat mărturii consemnate ca atare în Evanghelii. Isus avea un simț de observație foarte ascuțit. Este remarcabil de câte ori e descris „privind", „cercetând cu privirea", „privind de jur împrejur", „ridicându-şi ochii" (ultima apare de trei ori). Obiceiul său de a observa atent lucrurile punctează narațiunea. „Privi de jur împrejur", înainte să vorbească. „Şi îşi ridică ochii asupra discipolilor şi spuse..." „Şi Domnul se întoarse şi îşi opri privirea asupra lui Petru." „Îşi plimbă privirea peste ei toți adânc întristat de răceala inimilor lor." Îl interesau enorm de mult detaliile. Vedea tot, nimic nu-i scăpa. Martorii oculari îi observau privirea

pătrunzătoare şi n-o puteau uita. Ochii lui, care înregistrau absolut totul, erau aproape sigur primul lucru care te izbea la el.

Privirea se îmbina cu atitudinea lui hotărâtă, şi asta îi uimea pe oameni. Înfăţişarea lui şi felul în care vorbea nu erau ale unui comentator al Scripturilor, ci ale unui izvor de adevăruri. Matei spune limpede: „Că îi învăţa pe ei ca unul care are putere, iar nu cum îi învăţau cărturarii lor" (Matei 7, 29). A dat dovadă de autoritate chiar de la începutul preoţiei sale. N-a trebuit să o dobândească. Era înnăscută. În lumina celor ce-au urmat, o putem socoti drept dumnezeiască. Fiind Dumnezeu, nu trebuia să treacă prin textele Scripturilor şi prin comentarii: el însuşi era adevărul întrupat. În acelaşi timp însă, era incontestabil şi om, aşa că cei care-l observau au fost uluiţi de la bun început de aerul lui autoritar. Era om – şi trebuia să fie astfel – din patru motive. Mai întâi, ca să pună la încercare credinţa oamenilor. În al doilea rând, ca să comunice cu ei ca o fiinţă omenească. În al treilea rând, ca să sufere. Şi, în al patrulea rând, ca să fie o pildă pentru toate timpurile, ceea ce nu putea face decât în calitatea lui de om – „în felul lui Isus". Şi, ca om, avea nevoie de ajutoare, de ucenici, de apostoli.

Alegerea apostolilor este descrisă diferit de evanghelişti (Matei 4,18 şi urm.; Marcu 1,16 şi urm.; Luca 5, 3 şi urm.; Ioan 1, 38 şi urm.). Luca spune că după experienţa din pustie Isus a început să predice, singur, în Galileea, locul lui natal, unde erau peste o sută de sate şi oraşele, dintre care multe aveau sinagogi. În una din ele (potrivit lui Luca 4, 18 şi urm.), i s-a dat cartea lui Isaia, şi a citit

din ea: „Duhul Domnului este peste Mine, pentru care M-a uns să binevestesc săracilor; M-a trimis să vindec pe cei zdrobiți cu inima; să propovăduiesc robilor dezrobirea şi celor orbi vederea; să slobozesc pe cei apăsați..." Când a închis cartea şi i-a dat-o înapoi preotului, s-a aşezat, „iar ochii tuturor erau ațintiți asupra Lui". Şi, stând jos, a continuat să vorbească. „Şi se mirau de cuvintele harului care ieşeau din gura Lui şi ziceau: Nu este, oare, Acesta fiul lui Iosif?" Dar Isus era hotărât să le spună lucruri pe care ei nu voiau să le audă. Le-a amintit proverbul „Doctore, vindecă-te pe tine însuți!" şi le-a atras atenția „că nici un prooroc nu este bine primit în patria sa". Apoi i-a criticat pe Ilie şi pe Elisei şi le-a amintit celor de față că puterea lor era limitată. Ascultătorii s-au simțit jigniți. „Şi toți, în sinagogă, auzind acestea, s-au umplut de mânie. Şi sculându-se, L-au scos afară din cetate şi L-au dus pe sprânceana muntelui, pe care era zidită cetatea lor, ca să-L arunce în prăpastie." Isus a fost nevoit să se folosească de puterile sale miraculoase. „Iar El, trecând prin mijlocul lor, S-a dus."

Isus a plecat la Capernaum, la Marea Galileii, şi acolo şi-a ales primii ucenici, pescari vânjoşi, puternici şi descurcăreți, care să fie în preajma lui şi să-l apere când vorbele lui răneau vanitatea iudeilor ortodocşi. Conform capitolului 5 din Luca, Isus le-a vorbit pescarilor de pe corabia lui Simon Petru, trasă lângă țărm în timp ce Simon îşi spăla mrejele după o noapte de trudă zadarnică. Ca să-i mulțumească lui Simon, Isus a făcut o mică minune. I-a spus: „Mână la adânc, şi lăsați în jos mrejele voastre, ca să pescuiți." Cu toate că nu prinseseră nimic

în locul acela, Simon a făcut cum i s-a spus şi „făcând ei aceasta, au prins mulțime mare de peşte, că li se rupeau mrejele". Şi-au chemat tovarăşii, pe Iacov şi Ioan, fiii lui Zevedeu, şi împreună cu ei au încărcat atâta peşte, încât corăbiile erau gata să se scufunde. Simon a căzut la picioarele lui Isus, spunând: „Ieşi de la mine, Doamne, că sunt om păcătos." Isus a răspuns: „Nu te teme; de acum înainte vei fi pescar de oameni." Luca adaugă: „Şi trăgând corăbiile la țărm, au lăsat totul şi au mers după El."

La Ioan, găsim o altă versiune despre alegerea ucenicilor. E vorba de Andrei, fratele lui Simon. El şi un altul sunt descrişi ca fiind „ucenicii" lui Ioan Botezătorul. Când l-au auzit pe Ioan spunând despre Isus „Iată Mielul lui Dumnezeu", au mers după el şi l-au întrebat: „Rabi (care se tâlcuieşte: Învățătorule), unde locuieşti?" Şi el a zis: „Veniți şi veți vedea." Au mers şi au stat cu el, şi atunci Andrei s-a dus la Simon şi i-a spus: „...am găsit pe Mesia (care se tâlcuieşte: Cristos)." Atunci când Simon i-a fost prezentat lui Isus, acesta i-a dat numele de Petru, ceea ce înseamnă piatră, sau stâncă. Matei povesteşte, la rândul lui, că Isus le spune lui Simon şi Andrei: „Veniți după Mine şi vă voi face pescari de oameni." Marcu foloseşte aceeaşi frază şi spune că, astfel însoțit de cei patru pescari voinici, Isus a mers la Capernaum şi „îndată, intrând sâmbăta în sinagogă, îi învăța". Faptul că Andrei era un discipol al lui Ioan Botezătorul îmi dă de înțeles că micul grup de pescari care munceau împreună se afla deja în pragul unei renaşteri religioase.

Andrei nu-l însoţea însă tot timpul pe Ioan. Isus a insistat ca toţi din grup să fie permanent alături de el, şi ei i-au dat ascultare. Fiii lui Zevedeu, ne spune Marcu, au mers cu Isus: „...lăsând pe tatăl lor, Zevedeu, în corabie, cu lucrătorii, s-au dus după El."

Isus era neînduplecat şi spunea că aleşii lui trebuie să pună misiunea înainte de toate. Aşa cum reiese dintr-un pasaj uluitor din Evanghelia după Matei (10, 34–38), Isus recunoştea că se va isca vrajbă în familii: „Şi duşmanii omului (vor fi) casnicii lui." Fiii împotriva taţilor, mamele împotriva fiicelor, soacrele împotriva nurorilor. Cu toate că a chemat doar bărbaţi în scopuri publice, faptul că menţionează femeile înseamnă că a recrutat şi femei care să sprijine misiunea în diverse moduri şi se aştepta ca şi ele să servească la fel de devotat cauza – ceea ce, într-adevăr, au şi făcut. În acest pasaj delicat şi exprimat fără menajamente, Isus accentuează natura absolută a vocaţiei de a-l sluji şi alegerile dureroase pe care le implică: „Cel ce iubeşte pe tată ori pe mamă mai mult decât pe Mine nu este vrednic de Mine; cel ce iubeşte pe fiu ori pe fiică mai mult decât pe Mine nu este vrednic de Mine. Şi cel ce nu-şi ia crucea şi nu-Mi urmează Mie nu este vrednic de Mine."

Este importantă referirea la cruce. Isus fusese la un pas de a fi pedepsit cu moartea de bigoţi, şi nu se îndoia o clipă că misiunea lui era periculoasă. Începutul ei a coincis cu arestarea lui Ioan Botezătorul, dacă nu cumva a fost chiar grăbit de acel eveniment. Se prea poate ca Andrei să nu fi fost singurul discipol al lui Ioan dintre apostoli, şi e sigur că în scurt timp mulţi dintre adepţii

lui Isus au fost recrutați în același fel. El și-a aruncat larg năvodul și, cu toate că nucleul apostolilor era format din pescari, a căutat anume bărbați din diverse alte meserii, inclusiv cele care îi înfierau și îi îngrozeau pe evreii ortodocși, de pildă perceptori sau vameși. La nord de Marea Galileii trecea un drum de la Damasc spre Acra, pe coasta Mediteranei. La hotarul care despărțea teritoriul lui Filip Tetrarhul de cel al lui Irod Antipa, conducătorul ținutului unde predica Isus, se afla o vamă unde se percepeau taxe pentru mărfurile transportate pe acel drum. Isus a trecut pe acolo, l-a văzut pe Matei șezând înăuntru numărând și i-a spus: „Vino după Mine." Și zicând aceste vorbe, privirea pătrunzătoare din ochii lui Isus a întâlnit-o pe a lui Matei. Acesta e subiectul uneia dintre cele mai vestite picturi ale lui Caravaggio, aflată acum în Capela Contarelli din Roma. Matei s-a supus instantaneu.

Nu toți pe care Isus i-a chemat au răspuns chemării. Unul dintre episoadele cele mai triste din Evanghelii apare în Marcu 10, 17–22. Pe țărmul Iudeii, un bărbat a venit alergând, a căzut în genunchi la picioarele lui Isus și a întrebat: „Învățătorule bun, ce să fac ca să moștenesc viața veșnică?" Isus i-a înșirat poruncile și omul a răspuns: „Învățătorule, acestea toate le-am păzit din tinerețile mele." Isus a simțit o undă de iubire pentru acest credincios cinstit și s-a hotărât să-l cheme și pe el, și „privind la el cu dragoste i-a zis: ...Mergi, vinde tot ce ai, dă săracilor și vei avea comoară în cer; și apoi, luând crucea, vino și urmează Mie." Bărbatul a socotit însă că i se cere prea mult: „Dar el, întristându-se de cuvântul acesta, a plecat mâhnit, căci avea multe bogății."

Cei doisprezece apostoli au fost de timpuriu rânduiți în preoția lui Isus şi toate cele trei Evanghelii sinoptice le dau numele (Luca 6, 13–16; Matei 10, 2–4; Marcu 3, 14–19). Lista lui Luca este: Simon Petru şi fratele lui, Andrei, Iacov şi Ioan, frații, cărora Isus le zicea „Fiii tunetului", datorită râvnei lor; Filip cel prevăzător; Vartolomeu (notat în Ioan sub celălalt nume al său, Natanael); Matei, Simon cunoscut ca Zilotul; Iuda, frate de-al lui Iacov; şi Iuda Iscarioteanul. În lista lui Matei şi a lui Marcu, Simon Zilotul e dat ca Simon Cananeul şi Tadeu apare în loc de primul Iuda. Dar Tadeu şi acest Iuda poate că sunt aceeaşi persoană: în Palestina primului secol, mulți bărbați aveau mai multe nume, adesea unul grecesc (ca Andrei sau Filip), precum şi un nume aramaic, iar unii erau numiți cu numele tatălui lor, de pildă Natanael. Dacă ținem cont de acest lucru, similitudinea listelor lor este remarcabilă. Cred că e foarte posibil ca primii creştini să fi ştiut numele apostolilor, în ordine, pe de rost.

Cei doisprezece ocupau un loc deosebit. Aveau funcții speciale şi puterea să le îndeplinească. Marcu spune că Isus „i-a rânduit" lângă un loc înalt, după obiceiul lui, să înceapă preoția creştină, sau „succesiunea apostolică", cum avea să se numească mai târziu, şi care continuă şi în ziua de azi, după două mii de ani: „Şi S-a suit pe munte şi a chemat la Sine pe câți a voit, şi au venit la El [...] să-i trimită să propovăduiască" (Marcu 3, 13–14).

În felul acesta şi-a pregătit şi organizat Isus misiunea. Care era scopul ei? Cui îi era adresată? Şi ce metode s-au folosit?

III

Pericolul minunilor

Apostolii erau uimiți de felul în care erau identificați și de câte știa Isus despre viața lor. În Evanghelia după Ioan se spune că asta l-a făcut pe Natanael să-l salute: „Tu ești Fiul lui Dumnezeu [...], regele lui Israel" (Ioan 1, 49). Isus a răspuns că Natanael era prea ușor de impresionat: „Mai mari decât acestea vei vedea" (Ioan 1, 50). Este însă important de reținut că Isus, deși conștient că era înzestrat cu puteri supranaturale de tot felul, nu voia să și le folosească în mod demonstrativ – aceasta fiind una dintre ispitele cărora le-a rezistat în pustie. Făcea minuni, dar fără tragere de inimă.

Ioan ne spune că la trei zile după ce și-a ales primii apostoli Isus a mers la o nuntă în orașul Cana, nu departe de coasta Mării Galileii, locul de muncă al ucenicilor lui pescari. Aceștia l-au însoțit. Era o petrecere de familie. Un membru din numerosul clan al mamei sale se căsătorea. Relatarea lui Ioan (2, 1–11) despre ceea ce el numește „începutul minunilor" este unul dintre episoadele cele mai fascinante din întregul Nou Testament, exactitatea și multitudinea detaliilor dovedind autenticitatea povestirii. Și, nu în ultimul rând, pune în lumină legătura intimă dintre Isus și mama lui, puterea ei de a-i citi gândurile.

Maria era neliniştită pentru că Isus adusese la nuntă atât de mulți ucenici de-ai lui. Şi fie că se adunaseră prea mulți oaspeți neinvitați – deşi bine-veniți –, fie din alte cauze pe care nu le cunoaştem – proasta organizare era un lucru la fel de obişnuit în secolul I d.Cr. ca şi în zilele noastre –, s-a terminat vinul. Preocupată de ruşinea ce avea să se abată asupra familiei ei, Maria se aştepta ca Isus să salveze situația şi i-a spus: „Nu mai au vin." Faptul că Maria credea că Isus va face o minune într-un scop pur social ne arată că era deja pe deplin conştientă de puterile lui. Dar pentru că s-a arătat prea sigură, a primit o replică tăioasă: „Ce ne priveşte pe mine şi pe tine, femeie? Încă n-a venit ceasul Meu." Din ceea ce ştim despre el, ne este imposibil să credem că Isus ar fi putut fi necuviincios cu mama lui – de fapt, cu nimeni nu era astfel, şi în nici un caz cu mama lui. Cu siguranță că nici Maria n-a interpretat răspunsul fiului ei în acest fel. Ca mamă, îi cunoştea instinctiv bunătatea şi devotamentul, aşa că a considerat aparentul refuz de a o ajuta ca un semn sigur că urma să facă întocmai ce dorea ea. Prin urmare, le-a spus slujitorilor: „Faceți orice vă va spune."

Acum urmează al doilea detaliu grăitor. Isus a zărit şase vase de piatră, goale acum, dar conținând „de obicei câte două sau trei vedre". Le-a spus servitorilor să le umple până sus cu apă, şi după ce au fost umplute, le-a cerut: „Scoateți acum şi aduceți nunului. Iar ei i-au dus." Acum, iată al treilea detaliu verosimil. Maestrul de ceremonii (sau „nunul"), un gen de om care din fericire nu mai există în zilele noastre – cel puțin în Occident –, a socotit că e de datoria lui să se pronunțe asupra calității

vinului. Şi a spus, adresându-se mirelui: „Orice om pune întâi vinul cel bun şi, când se ameţesc, pune pe cel mai slab. Dar tu ai ţinut vinul cel bun până acum." Oare ce reproşuri ar fi avut de făcut acel înfumurat dacă Maria şi Isus ar fi lăsat să se termine vinul? Dar aşa, Isus a oferit, după calculele mele, aproape o mie de sticle de vin de calitate superioară. S-a vorbit mult despre acel episod printre băutorii din nord-estul Galileii, şi bărbaţii au calificat cele întâmplate drept „triumf". Putem considera detaliile privitoare la noua provizie de vin drept corecte, fiindcă atunci când e vorba de alcool rareori se întâmplă ca bărbaţii să facă greşeli statistice.

Dar Cana nu a fost prima minune. Se mai petrecuse una salvatoare, când Isus era cât pe ce să fie ucis de o gloată pioasă la sinagoga din deal, şi o alta, când i-a chemat pe Simon Petru şi pe tovarăşii lui şi le-a umplut cu peşte năvodul. Însă toate aceste trei minuni au fost făcute fără tragere de inimă. A fost mai degrabă reacţia lui Isus la o anumită situaţie, nu manifestarea deliberată a puterilor lui supranaturale ca să impresioneze lumea.

Într-adevăr, cu toate că la vremea aceea minunile erau considerate unul dintre aspectele cele mai însemnate ale preoţiei lui Isus, şi la fel au fost privite tot timpul de atunci încoace, el nu punea mare preţ pe ele. La douăzeci de ani după moartea lui Isus, Sfântul Petru face distincţia între cultura ebraică şi cea greacă: „Fiindcă şi iudeii cer semne, iar elinii caută înţelepciune" (I Corinteni 1, 22). În teologia iudaică, Dumnezeu a creat natura, ceea ce este în sine un miracol, sau un nesfârşit lanţ de miracole. Iar hotărârea pe care o ia uneori Dumnezeu

de a întrerupe cursul normal al naturii e un alt fel de miracol, care punctează Vechiul Testament ca semn al puterii sale. Isus era permanent pregătit să demonstreze puterea lui Dumnezeu prin minuni dacă era necesar, dar a respins de multe ori rolul făcătorului de minuni ca simplu instrument omenesc al semnelor şi miracolelor. Luca spune că pentru Isus insistenţele gloatei dornice de „semne" erau tocmai semnul distinctiv al unei „generaţii rele": „...cere semn, dar semn nu i se va da" (Luca 11, 29). Şi povestind despre Lazăr, cerşetorul, şi bogatul nemilos (Luca 16, 19–31), Isus spune limpede că în ochii lui Dumnezeu e de preferat ca oamenii să-şi arate credinţa dând ascultare sfântului adevăr, primindu-l şi urmându-l, decât să aştepte să fie convinşi prin semne şi minuni. Isus îi învăţa pe oameni că adevărul e uşor de priceput, că bunătatea are sens şi că învăţăturile lui şi poruncile lui Dumnezeu au un temei raţional. Astfel, Isus era mai aproape de gândirea greacă decât de cea iudaică. Opţiunea Sfântului Pavel de a transmite mesajul lui Isus în termenii culturii greceşti înfăptuia, aşadar, intenţia Domnului, iar măreaţa structură teologică a lui Toma d'Aquino din secolul XIII, *Summa theologica,* înfăţişând creştinismul ca arhitectura morală a raţiunii, reprezintă culmea intelectuală a procesului început de Isus în Galileea cu douăsprezece secole mai devreme.

Şi totuşi, Isus făcea minuni. Am numărat zeci de împrejurări amintite de evanghelişti în care au avut loc minuni. În trei dintre ele a fost vorba de multiple vindecări ale bolnavilor şi exorcisme ale celor posedaţi de demoni. Celelalte se referă ori la persoane, ori la incidente când

Isus a intervenit în cursul normal al naturii, potolind furtuni sau făcând un smochin să se usuce. Evangheliştii vorbesc de minuni în mod diferit. Marcu, reflectând amintirile Sfântului Petru, care reacţiona întotdeauna dramatic la minuni, pomeneşte de optsprezece cazuri: scurta lui Evanghelie este de fapt o înşiruire a minunilor lui Isus. Textul lui Matei, mult mai lung, povesteşte despre douăzeci, dar acordă cel mai mult spaţiu spuselor lui Isus: în esenţă, Evanghelia după Matei este „Evanghelia învăţăturilor". Şi Luca notează douăzeci de minuni, dar subliniază că ele ocupă un loc secundar în preoţia lui Isus. În Faptele Apostolilor, pe care tot el le-a scris, Luca încearcă să arate că oameni de rând, ca apostolii, puteau şi ei să facă minuni de vindecare întocmai ca Isus – nu trebuia să fii neapărat Fiul lui Dumnezeu, ci era posibil să dispui indirect de o astfel de putere, prin derivare sau delegare. Astfel, Luca spune în Faptele Apostolilor (9, 32–42) cum Petru, asemenea lui Isus (*cf.* Luca 5, 18–26), l-a vindecat pe paraliticul Enea şi a sculat-o pe ucenița Tavita (*cf.* Luca 8, 49–56). Cât despre Ioan, el consemnează doar nouă minuni, dar acestea o includ pe prima, din Cana, şi pe cea mai semnificativă dintre toate, când Isus îl scoală din morţi pe Lazăr, deşi trupul lui începuse să putrezească (Ioan 11, 1–44), eveniment care prefigurează propria lui Înviere. Singura minune povestită de toţi evangheliştii este când Isus i-a hrănit pe cei cinci mii de oameni.

De cele mai multe ori când Isus consimţea să facă minuni, motivul era compasiunea. Inima îi sângera pentru bolnavi, infirmi, suferinzi, mai ales dacă erau bătrâni şi

se chinuiseră din cauza bolilor ani în şir. Odată, pe când predica într-o sinagogă, Isus a observat o femeie într-o stare deplorabilă, „care avea de optsprezece ani un duh de neputință şi care era gârbovă, de nu putea să se ridice în sus nicidecum; Iar Isus, văzând-o, a chemat-o şi i-a zis: Femeie, eşti dezlegată de neputința ta. Şi Şi-a pus mâinile asupra ei, şi ea îndată s-a îndreptat şi slăvea pe Dumnezeu" (Luca 13, 11–13). Aici, Isus îşi dovedeşte simțul de observație: descoperă în mulțimea de credincioşi pe cineva într-o stare de sfârşeală groaznică şi acționează rapid. În majoritatea cazurilor, când se afla într-o mare de oameni, veneau la el prieteni de-ai bolnavilor sau bolnavii înşişi ca să-l roage să-i ajute cumva. În apropiere de Decapole, un surdomut a fost adus de prieteni la Isus „şi L-au rugat ca să-Şi pună mâna peste el". Isus, „luându-l [...] la o parte, Şi-a pus degetele în urechile lui, şi scuipând, S-a atins de limba lui". Apoi, Isus a suspinat şi a spus în aramaică: „Deschide-te!" Şi urechile omului s-au deschis, „iar legătura limbii lui îndată s-a dezlegat, şi vorbea bine". Acesta a fost tot un caz de compasiune, nu „un semn", iar Isus le-a cerut „să nu spună nimănui". Dar cu cât insista să i se mulțumească în tăcere, „cu atât mai mult ei Îl vesteau" (Marcu 7, 32–36).

Isus nu se bizuia prea mult pe oamenii a căror credință era inspirată de minuni. Îl impresionau mai tare cei care deja erau convinşi că putea face minuni. Matei (8, 5–13) şi Luca (7, 1–10) ne relatează emoționanta poveste a ofițerului roman, un centurion („sutaş"), care a venit la Isus la Capernaum şi l-a implorat: „Doamne, sluga mea zace în casă, slăbănog, chinuindu-se cumplit."

Lui Isus i se înmuia întotdeauna inima când era vorba de oameni care purtau de grijă slugilor sau rudelor, aşa că i-a spus centurionului că va veni de îndată să-l tămăduiască pe slujitorul lui. Dar ofiţerul avea încredere deplină chiar şi numai în vorbele lui Isus, şi i-a explicat: „...eu sunt om sub stăpânirea altora şi am sub mine ostaşi şi-i spun acestuia: Du-te, şi se duce; şi celuilalt: Vino, şi vine; şi slugii mele: Fă aceasta, şi face." Şi i-a mai spus: „...nu sunt vrednic să intri sub acoperişul meu." Nu-i cerea decât o vorbă, un ordin, fiindcă ştia că va fi împlinit: „...ci numai zi cu cuvântul şi se va vindeca sluga mea." Aceasta era credinţa adevărată pe care o urmărea Isus. Aşa vorbea el mulţimilor: „Adevărat grăiesc vouă: la nimeni, în Israel, n-am găsit atâta credinţă." Şi Isus a folosit această ocazie ca să pună în vedere tuturor că mulţi dintre cei care se credeau aleşi se amăgeau şi că marea masă a mântuiţilor trebuia căutată la „răsărit şi la apus" – atrăgând astfel atenţia că misiunea lui nu-i viza doar pe evrei, ci cu precădere pe neevrei sau, mai presus de orice, omenirea în ansamblul ei. Matei şi Luca povestesc acest episod semnificativ în cuvinte aproape identice şi subliniază că ordonanţa centurionului s-a însănătoşit de îndată ce Isus a vorbit.

Isus n-avea cum să-i împiedice pe oameni să vorbească despre această minune, care a stârnit, fără îndoială, rumoare. De regulă însă, când mila îl determina să tămăduiască pe cineva, căuta să nu se afle. În Betsaida, un orb a fost adus la el de prietenii săi, care „L-au rugat să se atingă de el". Isus „luând pe orb de mână", l-a despărţit de prieteni şi „l-a scos afară din sat". Când au rămas

singuri, „punându-Şi mâinile peste el, l-a întrebat dacă vede ceva". Bărbatul a răspuns: „Zăresc oamenii; îi văd ca pe nişte copaci umblând." Isus a pus din nou mâna pe ochii bărbatului şi l-a întrebat ce vede. De astă dată „el a văzut bine". Aşa că Isus l-a trimis acasă zicând: „Să nu intri în sat, nici să spui cuiva din sat" (Marcu 8, 22–26). Este remarcabil faptul că, emoționat de suferința şi de credința bolnavilor, Isus prefera să-i vindece departe de ochii mulțimii. Fiind la Nazaret, s-au luat după el doi orbi, care i-au spus: „Miluieşte-ne pe noi, Fiule al lui David." Isus a aşteptat până ce orbii, mergând după el, au intrat în casa lui. Acolo, fiind singuri, Isus a zis: „Credeți că pot să fac Eu aceasta? Zis-au Lui: Da, Doamne! Atunci S-a atins de ochii lor, zicând: După credința voastră, fie vouă! Şi s-au deschis ochii lor. Iar Isus le-a poruncit cu asprime, zicând: Vedeți, nimeni să nu ştie" (Matei 9, 27–30).

Desigur, orbii, odată vindecați, n-au rezistat şi au spus tuturor ce li s-a întâmplat. Însă Isus avea mereu grijă să explice că o simplă minune de vindecare a bolnavilor nu era decât o dovadă superficială a puterilor imense cu care îl investise Dumnezeu. Mai devreme în aceeaşi zi, la Nazaret, „I-au adus un slăbănog zăcând pe pat". Isus i-a spus: „Îndrăzneşte, fiule! Iertate sunt păcatele tale!" Nişte cărturari care erau acolo şi priveau şi-au zis: „Acesta huleşte." Isus, ghicindu-le gândurile, a spus: „Pentru ce cugetați rele în inimile voastre? Căci ce este mai lesne a zice: Iertate sunt păcatele tale, sau a zice: Scoală-te şi umblă? Dar ca să ştiți că putere are Fiul Omului pe pământ a ierta păcatele, a zis slăbănogului: Scoală-te, ia-ți patul

şi mergi la casa ta." Şi Matei ne spune: „Şi, sculându-se, s-a dus la casa sa" (Matei 9, 2–7). Uneori, Isus căuta în mod intenţionat să aibă martori la o minune, dar atunci scopul era să scoată la iveală bigotismul criticilor săi ortodocşi. După ei, până şi o minune era un păcat dacă era săvârşită în timpul sabatului, fiindcă, potrivit principiilor lor, minunea era şi ea o muncă, chiar dacă se întâmpla prin puterea lui Dumnezeu. La începutul capitolului 3 al Evangheliei sale, Marcu spune că Isus, intrând în sinagogă, a găsit un om cu mâna uscată. Fariseii priveau, aşteptând ca Isus să-l tămăduiască, pentru ca apoi să-l acuze că a încălcat sabatul. Isus i-a spus omului: „Ridică-te în mijloc!" Apoi, i-a întrebat pe farisei: „Se cuvine, sâmbăta, a face bine sau a face rău, a mântui un suflet sau a-l pierde?" Fariseii n-au vrut să răspundă. Isus, „privindu-i pe ei cu mânie şi întristându-Se de învârtoşarea inimii lor", a spus omului să întindă mâna, şi când omul a întins-o, „mâna lui s-a făcut sănătoasă". Fariseii au plecat să raporteze nu minunea, ci încălcarea sabatului şi purtarea provocatoare a lui Isus. Fariseii „au făcut îndată sfat cu irodianii împotriva Lui, ca să-L piardă" (Marcu 3, 1–6).

De fapt, Isus ştia de la început că, invocând puterea lui Dumnezeu în cazul minunilor, indiferent dacă reuşeau sau nu, se expunea unui mare pericol într-o ţară predispusă la isterie religioasă, unde autorităţile, atât laice, cât şi bisericeşti, erau hotărâte să zdrobească tot ce nu puteau ţine sub control sau folosi în propriul interes. Marii preoţi, cărturarii, sectele organizate, ca fariseii, nu se lăsau convinşi de sfinţenia lui Isus datorită tămăduirilor.

Suspectau şiretlicuri, înțelegeri secrete cu „bolnavii" sau, şi mai rău, făcături ale spiritelor necurate. Când Isus îi vindeca pe bolnavii mintal despre care se spunea că erau posedați de demoni, îl acuzau că lucra în cârdăşie cu Beelzebul, căpetenia demonilor.

Ostilitatea celor puternici nu era singurul risc căruia i se expunea Isus. Faptul că putea să-i vindece pe bolnavii cronic crea vâlvă printre cei care căutau o uşurare a suferinței, dar şi îngrijorare printre prietenii şi rudele acestora. Când Isus a intrat în Capernaum „şi s-a auzit că este în casă", s-a şi adunat o mulțime de oameni, că nu mai era loc înăuntru. A venit un paralitic şi se vedea că era înstărit, fiindcă avea cu el „patru inşi care-l purtau", dar n-au putut intra cu el în casă „din pricina mulțimii". Disperați şi tulburați, „au desfăcut acoperişul casei" unde era Isus „şi, prin spărtură, au lăsat în jos patul în care zăcea slăbănogul" (Marcu 2, 1–4). Aceasta a fost ocazia când Isus i-a scandalizat pe evreii ortodocşi, iertându-i bolnavului păcatele, înainte de a-i spune să-şi ia patul şi să meargă. Fariseii s-au înfuriat – şi probabil că nici proprietarul casei n-a fost prea mulțumit.

Un episod similar, dar şi mai impresionant, cu privire la neplăcerile produse de minuni ne este povestit de Matei (8, 28–34). S-a petrecut în ținutul din jurul Gadarei, la răsărit de Marea Galileii. Matei, fiind de prin părțile locului, a putut chiar să identifice oraşul, Gherghesa, aşezat pe nişte stânci care dădeau spre apă. Acolo trăiau, printre morminte, doi bărbați posedați de demoni şi erau „foarte cumpliți". „Demonizații" l-au recunoscut pe Isus şi l-au înfruntat. Demonii i-au spus lui Isus că

dacă-i goneşte din trupul bărbaţilor să-i lase să intre într-o turmă de porci care păşteau în linişte prin apropiere. Isus s-a învoit. Demonii i-au părăsit pe cei doi bărbaţi. „Iar ei, ieşind, s-au dus în turma de porci. Şi iată, toată turma s-a aruncat de pe ţărm în mare şi a pierit în apă." Îngroziţi, „păzitorii au fugit şi, ducându-se în cetate, au spus toate cele întâmplate". Matei, care ştia foarte bine de acest incident, încheie astfel: „Şi iată toată cetatea a ieşit în întâmpinarea lui Isus şi, văzându-L, L-au rugat să treacă din hotarele lor." Era de aşteptat. Făcătorul de minuni n-avea viaţa uşoară.

Şi într-adevăr, continuându-şi preoţia, Isus a căutat să nu mai facă minuni, cedând numai când era implorat cu atâta stăruinţă, încât nu putea să refuze. Marcu relatează două astfel de cazuri (5, 22–43). La nord-vest de Marea Galileii, ţinutul în care Isus era cel mai bine cunoscut, „unul din mai-marii sinagogilor", Iair, care l-a ajutat să predice acolo, „a căzut la picioarele Lui, şi L-a rugat mult". I-a spus că fiica lui de doisprezece ani „este pe moarte". L-a rugat pe Isus: „...pune mâinile peste ea, ca să scape şi să trăiască". Isus l-a însoţit, dar mulţimea „Îl îmbulzea". O bătrână a folosit prilejul şi l-a rugat să-i vină în ajutor. Povestea ei era jalnică. Suferea de doisprezece ani de o „curgere de sânge", o formă acută a unei obişnuite afecţiuni postmenstruale. S-a supus eforturilor zadarnice a mulţi doctori şi toţi banii i se terminaseră pe tratamente, „dar nefolosind nimic, ci mai mult mergând înspre mai rău". Auzise de Isus, a intrat în mulţime şi, împinsă de trupurile oamenilor, a izbutit să-i atingă lui Isus veşmântul: „Căci îşi zicea: De mă voi

atinge măcar de haina Lui, mă voi vindeca!" Și chiar așa a fost. „Și îndată izvorul sângelui ei a încetat și ea a simțit în trup că s-a vindecat de boală." Dar și Isus a simțit asta „cunoscând [...] în Sine puterea ieșită din El..." Și întorcându-se către mulțime, a întrebat: „Cine s-a atins de hainele Mele?" Ucenicii au rămas uluiți. Cum să poată cineva să răspundă în toată îmbulzeala aceea? Dar femeia a știut. „...înfricoșându-se și tremurând", a căzut în genunchi în fața lui Isus și i-a spus adevărul. El a privit-o cu blândețe și, văzând-o bătrână și tremurând toată, nu i s-a adresat formal cu „Femeie", ci a zis: „Fiică, credința ta te-a mântuit, mergi în pace și fii sănătoasă de boala ta!"

Între timp, a venit cineva din familia lui Iair să spună că Isus nu mai trebuia să se ostenească, fiindcă fetița murise. Dar Isus a stăruit, a vrut neapărat să meargă acasă la Iair. Acolo a găsit „ o mulțime tulburată" (Matei 9, 23) de rude, servitori, cântăreți pentru bocetele de înmormântare. Cerând să se facă tăcere, Isus a zis: „...copila n-a murit, ci doarme" (Matei 9, 24). Le-a spus tuturor să iasă din casă și, însoțit numai de părinții copilei, de Petru, Iacov și Ion, s-a dus în odaia unde zăcea fata (Luca 8, 51). „Și apucând pe copilă de mână, i-a grăit: Talita kumi", care în aramaică înseamnă: „Fiică, ție zic, scoală-te!" (Marcu 5, 41) Fata s-a ridicat și a început să umble. Urmează aici acel amănunt care dă o autenticitate emoționantă episodului. Isus iubea copiii și îi înțelegea. Copilei nu i se dăduse nimic de mâncare cât timp zăcuse bolnavă de moarte și doctorii se agitau în zadar pe lângă patul ei. Acum, fata se ținea pe picioare și Isus știa că

trebuie să-i fie foame. Luca spune că Isus a cerut în primul rând să i se dea ceva de mâncare.

Şi, imediat după aceea, le-a poruncit celor prezenţi să nu spună nimic mai departe. Ca de obicei, ţinea foarte mult să nu se ştie că face minuni. Avea oroare să fie privit ca vreun soi de vrăjitor sfânt. În nici una dintre cele patru Evanghelii nu găsim măcar un singur exemplu că Isus şi-ar fi folosit puterea de tămăduitor ca să atragă sprijinul mulţimilor – dimpotrivă. Însă uneori oamenii aflau repede despre faptele sale, lucru nu doar periculos, ci şi supărător pentru un om profund, care voia să-şi transmită mesajul prin raţiune, nu prin „semne". Era limpede că, pe măsură ce preoţia lui îşi continua cursul, oficialităţile erau tot mai dornice să-l distrugă sau cel puţin să-l reducă la tăcere. Pentru cârmuitori, Isus era un marginal care le ameninţa autoritatea, iar faptul că avea şi puteri neobişnuite era încă un motiv pentru a vrea să-l elimine. Criza a devenit acută atunci când s-a dovedit că Isus putea schimba mersul lucrurilor, ceea ce este subliniat cu deosebită claritate în Evanghelia după Ioan, singura unde se relatează scularea din morţi a lui Lazăr, prietenul lui Isus (Ioan 11, 1–56).

Ni se povesteşte că lui Isus îi era foarte drag Lazăr, deşi nu ştim de ce, deoarece Lazăr nu vorbeşte niciodată în Evanghelii şi nici nu există vreo descriere mai sugestivă, aşa cum avem în legătură cu surorile lui, Marta şi Maria. Locuiau în oraşul Betania, în partea de răsărit a Muntelui Măslinilor, la est de Ierusalim. Isus avea şi alţi prieteni acolo în afară de Lazăr şi surorile lui şi era adesea

găzduit la ei când vizita Ierusalimul. Dar lumea de prin părțile locului îl privea ca pe un personaj suspect, „cunoscut" de oficialii Templului, care instigaseră odată mulțimea să arunce cu pietre în el ca să-l alunge din oraș. Ioan povestește că Isus, spre sfârșitul preoției, trecuse hotarul în Samaria, împreună cu ucenicii. Au venit la ei soli de la Marta și Maria să le spună că Lazăr era bolnav. Isus a așteptat două zile, după care a dat de știre că va trece în Iudeea, ca să meargă în Betania. A explicat astfel: „Această boală nu este spre moarte, ci pentru slava lui Dumnezeu, ca, prin ea, Fiul lui Dumnezeu să Se slăvească." Dar după ce a zăbovit două zile, din motive rămase pentru noi un mister, a anunțat că Lazăr era mort. „Și Mă bucur pentru voi, ca să credeți că n-am fost acolo. Dar să mergem la el." Și ucenicii au zis: „Învățătorule, acum căutau iudeii să Te ucidă cu pietre, și iarăși Te duci acolo?" Toma, cunoscut drept Didymus (Geamănul), era sigur că Isus se îndrepta spre propria-i moarte și le-a spus celorlalți: „Să mergem și noi și să murim cu El."

Când au ajuns, Isus l-a găsit pe Lazăr nu numai mort, ci și îngropat deja de patru zile. Orașul era plin de evrei veniți din Ierusalim ca să le aducă mângâiere surorilor, Marta și Maria, pentru că Lazăr era foarte prețuit și respectat. Maria stătea în casă și plângea. Dar Marta a ieșit în întâmpinarea lui Isus și iată conversația care a urmat:

MARTA: Doamne, dacă ai fi fost aici, fratele meu n-ar fi murit. Dar și acum știu că oricâte vei cere de la Dumnezeu, Dumnezeu îți va da.

ISUS: Fratele tău va învia.

MARTA: Ştiu că va învia la înviere, în ziua cea de apoi.

ISUS: Eu sunt învierea şi viaţa; cel ce crede în Mine, chiar dacă va muri, va trăi. Şi oricine trăieşte şi crede în Mine nu va muri în veac. Crezi tu aceasta?

MARTA: Da, Doamne. Eu am crezut că Tu eşti Cristosul, Fiul lui Dumnezeu, Care a venit în lume.

Pe urmă, Marta a intrat în casă şi i-a spus „în taină" Mariei: „Învăţătorul este aici şi te cheamă." Maria a alergat de îndată la Isus, care aştepta în afara oraşului. Iudeii din casă s-au luat după ea, socotind „că a plecat la mormânt, ca să plângă acolo". Maria, văzându-l pe Isus, a îngenuncheat la picioarele lui şi a zis: „Doamne, dacă ai fi fost aici, fratele meu n-ar fi murit." Şi Maria a plâns, şi au plâns şi iudeii care o însoţiseră. Isus „a suspinat cu duhul şi S-a tulburat întru Sine". Şi a spus: „Unde l-aţi pus?" Şi ei au răspuns: „Doamne, vino şi vezi." Şi Ioan adaugă: „Şi a lăcrimat Isus." Iudeii au spus: „Iată cât de mult îl iubea." Dar alţii au spus: „Nu putea, oare, Acesta care a deschis ochii orbului să facă aşa ca şi acesta să nu moară?" Şi din nou a suspinat Isus, până au ajuns la mormânt, o peşteră închisă cu o piatră. Isus a spus: „Ridicaţi piatra." Marta, mereu ageră şi cu simţ practic, l-a prevenit: „Doamne, deja miroase, că este a patra zi." Isus i-a amintit că dacă va crede va vedea slava lui Dumnezeu. Apoi piatra a fost dată la o parte şi Isus şi-a ridicat ochii spre cer, spunând: „Părinte, Îţi mulţumesc că M-ai ascultat." Şi cu voce tare a spus: „Lazăre, vino afară!" Şi Lazăr aşa a făcut, „fiind legat la picioare şi la mâini cu

fâșii de pânză și fața lui era înfășurată cu mahramă". Isus a zis: „Dezlegați-l și lăsați-l să meargă."

Aceasta a fost de departe cea mai mare minune înfăptuită de Isus. N-a fost chip s-o ocolească și n-a putut fi tăinuită, așa cum dorea el de regulă. Mulți iudei pioși au fost martori, și unii dintre ei s-au convertit pe loc, fiind acum siguri că Isus era Fiul lui Dumnezeu. Dar alții s-au întors la Ierusalim și s-au plâns fariseilor și mai marilor din Templu că se petreceau unele lucruri diavolești și curând aveau să izbucnească revolte. Marii preoți au convocat sinedriul. S-au întrebat unii pe alții: „Ce facem, pentru că Omul Acesta face multe minuni? Dacă-L lăsăm așa toți vor crede în El, și vor veni romanii și ne vor lua țara și neamul."

Marele preot din acel an, Caiafa, s-a arătat disprețuitor: „Voi nu știți nimic." A spus că era „mai de folos să moară un om pentru popor, decât să piară tot neamul" și că Isus era omul indicat. „Deci, din ziua aceea, s-au hotărât ca să-L ucidă." Relatarea lui Ioan dovedește limpede efectul dublu al minunilor – doar Isus avea o atitudine ambiguă față de ele. Minunile îi convingeau pe oameni că Isus era o persoană deosebită, dar în același timp ele atrăgeau ostilitatea autorităților iudaice. În ciuda adevărului minunilor – tocmai fiindcă credeau pe deplin sau pe jumătate în ele –, preoții, cărturarii, fariseii și alți iudei ortodocși practicanți au decis că Isus era un pericol atât pentru ei personal, cât și pentru comunitatea iudaică. Minunile și evidentul lor adevăr și succes au fost motivul

care i-a convins să-l omoare pe Isus. Ele au atras atenția asupra pericolului real – învățăturile lui Isus, care promiteau răsturnarea tuturor valorilor tradiționale, străvechi, exclusiviste și ierarhice. Lucrul de care se temeau cel mai tare era ceea ce vedeau că plutea în aer: o nouă morală. Asupra ei ne vom opri acum.

IV

Ce a propovăduit Isus şi de ce

În cei trei ani ai preoției sale, Isus a propovăduit mai ales în sud-estul Galileii şi în Ierusalim. La început s-a concentrat asupra oraşului Capernaum, de pe coasta Mării Galileii, dar a vizitat de asemenea Ierusalimul şi Samaria. Pe la mijlocul acestei perioade, a făcut mai întâi un tur al Galileii, a vizitat Nazaretul şi alte oraşe. Au urmat deplasări spre coastele răsăritene ale Mării Galileii şi un al doilea tur prin satele din Galileea. O a treia călătorie în Galileea a inclus şi vizite în afara graniţelor ei, la Tir, Sidon, Decapole, Cezareea şi Filipi. În ultimii ani ai preoţiei, a fost în Pereea, în unele părţi din Iudeea, din nou în Galileea, şi a sfârşit cu intrarea triumfală în Ierusalim, care a dus la arestarea lui şi la Răstignire.

Preoţia s-a desfăşurat fără întreruperi. Isus predica şi în timpul călătoriilor, la margine de drum. Nu avem nici o dovadă că ar fi ţinut predici formale. Nu erau nici pe departe nişte predici obişnuite, repetitive. Într-adevăr, nici n-ar trebui să folosim cuvântul „predici" în legătură cu el. „Învăţături" este mai exact. Îi învăţa pe oameni după cum îl îndemna Sfântul Duh, adesea ca o reacţie la ce vedea sau auzea, alteori ca răspuns la o întrebare. Vorbea fie în sinagogi, când se bucura de bunăvoinţa celor

care le aveau în grijă, fie afară, în aer liber. Aşadar, Isus nu era împovărat de un program anume stabilit. Era tot timpul preocupat de munca lui de învățător, dar ne lasă impresia că avea timp să stea şi de vorbă, cu toate că nici atunci subiectele nu erau lipsite de importanță. Nu dădea niciodată semne de grabă. În orice caz, fiind şi Dumnezeu, şi om, se afla oarecum în afara spațiului şi a timpului. Putea să țină timpul în loc şi să anuleze constrângerile spațiale. Dovedea aceasta mai ales în momentele de rugăciune – şi se ruga adesea –, când dorea să se simtă în afara timpului, şi dincolo de spațiu, sus pe un deal sau pe un munte. Dar când nu se ruga, continua să predice, chiar în timpul meselor, fiindcă era sociabil şi-i plăcea să le vorbească oamenilor când erau destinşi, când se bucurau de mâncare şi de tovărăşia semenilor. După calculele mele, în cei trei ani de preoție, Isus trebuie să fi predicat de aproximativ patru sute de ori în fața mulțimilor ce se adunau să-l asculte şi de zeci şi zeci de ori în alte ocazii informale. Îşi petrecea puținele zile de odihnă la pescuit, pe imensul lac în jurul căruia îşi răspândea învățătura. Ucenicii, fiind de meserie, pescuiau, în timp ce Isus se odihnea la pupă şi uneori dormea.

Ce-i învăța Isus pe oameni? N-avea nici sistem, nici titlu, nici cod. Doamne fereşte! Singura modalitate de a înțelege învățăturile lui Isus este să citeşti şi să reciteşti Evangheliile, până când esența lor îți împânzeşte mintea. În Orientul Apropiat antic, cu multe secole înainte de naşterea lui Isus, când comunitățile omeneşti abia ieşeau din sălbăticie, venerația religioasă şi credința au avut un

rol civilizator prin intermediul unor minuţioase coduri de legi menite să întreţină ordinea, deoarece nu existau parlamente civile şi organe constituţionale care să îndeplinească această funcţie. Codurile religioase erau completate de serii întregi de comentarii compuse de preoţi, cărturari şi jurişti. Acest proces a fost foarte intens mai ales la evrei, ale căror legi religioase au rădăcini care ajung până la Moise, ba chiar până la Avraam. În timpul lui Isus, tradiţia religioasă iudaică avea deja o vechime de două mii de ani şi înregistrase de-a lungul timpului o elaborare progresivă a detaliilor privind îndatoririle legale. Cu timpul, Dumnezeu devenise o figură foarte distantă şi înspăimântătoare, dar legea rămăsese o realitate apăsătoare, mereu prezentă.

Isus a fost un revoluţionar care a transformat întregul sistem religios iudaic în ceva total diferit. Nu mai era un sistem penal cu legi şi sancţiuni – probleme de care se puteau ocupa în continuare Cezar şi soldaţii lui –, ci a devenit o religie a iubirii şi o aventură spirituală. Nu se poate spune că Isus repudia categoric legea, dar a extras doar codul moral, ignorând restul. În loc să vorbească de lege, vorbea de Împărăţia lui Dumnezeu sau de Împărăţia Cerurilor. Un suflet credincios nu era cel ce respecta legea; era sufletul care, transformându-se spiritual, „intra" în Împărăţie. Dumnezeu nu era un Iahve distant, înfricoşător; era „Tatăl".

Învăţăturile lui Isus porneau de la ideea că toată specia umană, toţi oamenii erau „copiii lui Dumnezeu". Folosea termenul „Tată" sau, cel mai adesea, „Părinte Sfânt".

Conform Evangheliei după Luca (11, 2-4), când un ucenic îl întreba cum să se roage, Isus îl învăța cuvintele rugăciunii *Tatăl nostru*, sau *Rugăciunea domnească*, o adresare minunat de succintă și de intimă către Dumnezeu, văzut mai degrabă ca Tatăl unei familii unite decât ca o zeitate invizibilă dintr-un vârf de munte. Mai târziu, în ajunul Patimilor, în grădina Ghetsimani, Isus s-a rugat direct lui Dumnezeu într-o versiune mai lungă, transcendentă, a *Rugăciunii domnești*, redată în întregime în capitolul 17 din Ioan. Isus îi învăța mereu pe oameni că lumea în care trăiau, deși creată de Dumnezeu, bună și frumoasă în multe privințe, și de care trebuiau să se bucure și să se folosească în mod chibzuit, era cu totul alta decât Împărăția lui Dumnezeu. Era străină, și ființele omenești nu se puteau simți pe deplin în largul lor în lumea de aici. Ca și cum le-ar fi lipsit ceva esențial vieții.

Oamenii trebuiau „întregiți". Dar acest proces nu putea fi realizat prin respectarea unui număr infinit de legi sau făcând fapte bune, oricât de meritorii ar fi fost ele. Totul atârna de milostenia lui Dumnezeu, al cărei simbol și instrument era fiul lui – prin jertfa sa. Viața pe pământ trebuia folosită pentru autotransformare, adică fiecare suflet omenesc avea datoria să devină cât mai asemănător lui Dumnezeu, lucru înlesnit de însăși existența fiului făcut om, care putea fi imitat.

Esența învățăturilor lui Isus este, așadar, căutarea acestei „întregiri". Nu lumea în care trăim e importantă, ea fiind doar un simplu episod în timp și spațiu, ci oamenii din

această lume; timpul pe care-l petrecem în ea este limitat, şi ţelul fiecăruia este să plece de aici şi „să fie una" cu Dumnezeu. Privitor la această plecare, Isus se ruga lui Dumnezeu pentru ucenicii lui credincioşi. „Şi Eu nu mai sunt în lume, iar ei în lume sunt şi Eu vin la Tine. Părinte Sfinte, păzeşte-i în numele Tău, în care Mi i-ai dat, ca să fie una precum suntem şi Noi" (Ioan 17, 11).

În ochii lui Isus, credincioşii sunt străini în lume: „...pentru că [ei] nu sunt din lume, precum Eu nu sunt din lume." Este o frază atât de însemnată, încât o mai spune o dată (Ioan 17, 14, 16). Apoi adaugă (17, 20–26):

> Dar nu numai pentru aceştia Mă rog, ci şi pentru cei ce vor crede în Mine. [...] Ca toţi să fie una, după cum Tu, Părinte, întru Mine şi Eu întru Tine, aşa şi aceştia în Noi să fie una [...]. Şi slava pe care Tu Mi-ai dat-o, le-am dat-o lor, ca să fie una, precum Noi una suntem: Eu întru ei şi Tu întru Mine, ca ei să fie desăvârşiţi întru unime [...]. Părinte drepte, lumea pe Tine nu te-a cunoscut, dar Eu Te-am cunoscut, şi aceştia au cunoscut că Tu M-ai trimis. Şi le-am făcut cunoscut numele Tău şi-l voi face cunoscut, ca iubirea cu care M-ai iubit Tu să fie în ei şi Eu în ei.

Isus a spus această rugăciune splendidă şi intimă îngenunchind. Moise îi învăţase pe evrei să se roage în picioare, cu voce tare şi cu braţele întinse, ca şi cum ar fi contemplat o zeitate neîndurătoare aflată la o distanţă himalaiană. Isus a adoptat poziţia unui copil care îngenunchează lângă poala sau coapsa unui părinte: rugăciunea trebuia să fie tăcută, tainică, personală. Felul acesta de a se ruga era caracteristic învăţăturii lui Isus, care avea să răstoarne toate credinţele anterioare. Isus a schimbat

lumea şi a pus în ordine ceea ce era greşit şi fals. Când îi învăța pe ucenici, sau pe oameni, în general, cum să se poarte, le vorbea de o răsturnare atât de ameţitoare a valorilor, încât probabil că toți încremeneau A transmis o serie de precepte, cunoscute drept Fericirile, care fac parte din Predica de pe Munte (Matei 5, 3–12) şi Predica de pe Câmpie (Luca 6, 20–23). Acestea trebuie văzute alături de alte sfaturi date de Isus în Evanghelii, ca îndreptar pentru viață şi problemele ei materiale. Lumea era pe dos, şi sărăcia, smerenia erau înlocuite cu înfumurarea, ambițiile, ierarhiile şi goana după putere, bani şi plăceri.

Nu trebuie să uităm că țara în care propovăduia Isus era un loc al contrastelor, adesea înrudite cu barbaria. Domnia lui Irod cel Mare, îndelungată şi înfloritoare din punct de vedere economic, a însemnat prosperitate pentru foarte mulți şi enorme bogății pentru o mână de oameni. S-a pus capăt pirateriei, comerțul a luat amploare şi noua stabilitate a Imperiului Roman le-a dat negustorilor posibilitatea să facă rapid avere, iar agricultorilor chibzuiți să trăiască în belşug ani la rând. Dar, după cum spunea Isus, „Că pe săraci totdeauna îi aveți cu voi" (Ioan 12, 8), bunăstarea atrăsese nenumărați imigranți din nord şi est, şi aceştia formau enclave de sărăcie peste tot. Evreii se îngrijeau de săracii lor – în această privință erau mai scrupuloşi decât orice alt popor –, dar țara era împânzită de cerşetori, infirmi, leproşi şi nebuni. Binefacerile, ca atare, erau însă motiv de mândrie. Isus punea mereu accentul nu pe gestul în sine, oricât de lăudabil

ar fi fost el, ci pe sentimentul care-i dădea naştere. Vedea că acela care reuşea în viaţă şi devenea filantrop putea foarte bine să fie un monstru plin de aroganţă, după cum sărăcia ducea la josnicie, violenţă şi cruzime. Isus era în căutarea celor „săraci cu duhul" – termen nou pe care l-a adăugat limbajului omenesc şi care îi desemna pe oamenii aflaţi mai presus de bunurile materiale şi care nu făceau aprecieri în funcţie de avuţii.

Aşadar, prima din Fericirile pomenite de Isus în capitolul 5 al Evangheliei după Matei este: „Fericiţi cei săraci cu duhul, că a lor este împărăţia cerurilor." Cei ce plâng se vor mângâia, cei blânzi vor moşteni pământul, cei ce flămânzesc şi însetează de dreptate se vor sătura, cei milostivi se vor milui, cei curaţi cu inima vor vedea slava, făcătorii de pace fiii lui Dumnezeu se vor chema, iar cei prigoniţi pentru că fac dreptate vor merge direct la Dumnezeu. Luca repetă miezul acestor învăţături, dar adaugă o serie de avertismente adresate celor care au ambiţia să facă bine în lume (6, 24–26). Mulţi dintre ei vor fi prosperi, dar numai în lumea asta, nu în cea de apoi. „Dar vai vouă, bogaţilor, că vă luaţi pe pământ mângâierea voastră. Vai vouă celor ce sunteţi sătui acum, că veţi flămânzi. Vai vouă celor ce astăzi râdeţi, că veţi plânge şi vă veţi tângui." Isus le spune să se îngrijoreze mai ales „când toţi oamenii vă vor vorbi de bine", înţelegând prin aceasta că atunci există ceva fundamental fals în ceea ce fac, spun sau gândesc.

Erau nişte învăţături dure, greu de urmat şi cu totul noi. Nu exista ceva asemănător în Vechiul Testament,

nici în toată literatura înțelepciunii pioase a Orientului Apropiat. Dar, potrivit lui Luca, Isus continuă cu precepte şi mai dificile (Luca 6, 27–29): „Iubiți pe vrăjmașii voştri, faceți bine celor ce vă urăsc pe voi; Binecuvântați pe cei ce vă blestemă, rugați-vă pentru cei ce vă fac necazuri. Celui ce te loveşte peste obraz, întoarce-i şi pe celălalt; pe cel ce-ți ia haina, nu-l împiedica să-ți ia şi cămaşa." Şi, mai presus de orice, le spune Isus, căutați să nu-i criticați pe alții: „Nu judecați şi nu veți fi judecați; nu osândiți şi nu veți fi osândiți; iertați şi veți fi iertați" (Luca 6, 37).

Isus insistă asupra faptului că nu aparențele contează, ci sentimentele nerostite. Există în Evanghelia după Matei (5, 21–48; 6, 1–34) pasaje importante în care Isus pune accentul pe faptul că dacă sentimentelor urâte li se permite să ia proporții ele pot duce la păcate majore. Isus spunea că dintotdeauna fusese limpede că e rău să ucizi. „Eu însă vă spun vouă: Că oricine se mânie pe fratele său vrednic" e şi el păcătos; „iar cine va zice: nebunule, vrednic va fi de gheena focului". Aşadar, pune capăt certurilor „...şi împacă-te cu fratele tău", şi „Împacă-te cu pârâşul tău degrabă, până eşti cu el pe cale." Desigur, toată lumea ştia că adulterul era lucru rău. „Eu însă vă spun vouă: Că oricine se uită la femeie, poftind-o, a şi săvârşit adulter cu ea în inima lui." Nu era bine să juri, şi Isus dădea exemple de care oamenii să se ferească. Limbajul trebuia să fie simplu şi direct: „...cuvântul vostru să fie: Ceea ce este da, da; şi ceea ce este nu, nu; iar ce e mai mult decât acestea, de la cel rău este." Vechiul precept

„Să iubeşti pe aproapele tău şi să urăşti pe vrăjmaşul tău" era greşit. „Iubiţi pe vrăjmaşii voştri, binecuvântaţi pe cei ce vă blestemă, faceţi bine celor ce vă urăsc şi rugaţi-vă pentru cei ce vă vatămă şi vă prigonesc..." Îi implora pe cei care-l ascultau să facă aceste lucruri: „...ca să fiţi fiii Tatălui vostru Celui din ceruri, că El face să răsară soarele şi peste cei răi, şi peste cei buni şi trimite ploaie peste cei drepţi şi peste cei nedrepţi." Şi spunea mai departe: „Fiţi, dar, voi desăvârşiţi, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârşit este." Pomenile trebuiau făcute în taină, nu public: „să nu ştie stânga ta ce face dreapta ta..." Nu face paradă rugându-te pe stradă, „ci intră în cămara ta şi, închizând uşa, roagă-te Tatălui tău". Şi când posteşti, nu te arăta cu faţa tristă, ci poartă-te normal – fă-ţi jertfele, ca şi rugăciunile, în taină.

Vremelnicia şi zădărnicia lumii, puse în contrast cu trăinicia şi veşnicia cerului, erau una dintre temele la care Isus revenea tot timpul. „Nu vă adunaţi comori pe pământ, unde molia şi rugina le strică şi unde furii le sapă şi le fură. Ci adunaţi-vă comori în cer. [...] Căci unde este comoara ta, acolo va fi şi inima ta." Nu trebuia făcut caz de mâncare, sau băutură, sau haine: „...au nu este sufletul mai mult decât hrana şi trupul decât îmbrăcămintea?" Tatăl ştie nevoile fiecăruia şi-i dă cele de trebuinţă. „Căutaţi mai întâi împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate acestea se vor adăuga vouă. Nu vă îngrijiţi de ziua de mâine. [...] Ajunge zilei răutatea ei."

Multe dintre preceptele lui Isus, consemnate de Matei şi Luca, au devenit maxime pe care le ştim din copilărie,

dar la vremea aceea erau izbitor de noi. Puneau oamenii pe gânduri, îi uimeau, stârneau adesea furie, teamă, îndoială şi entuziasm. Când Isus propovăduia pe câmpuri, îi făcea pe oameni să discute şi să cugete. Marcu ne povesteşte că atunci când Isus era întrebat „care poruncă este întâia dintre toate", el cita din Deuteronomul: „Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău, din tot cugetul tău şi din toată puterea ta." Şi adăuga un îndemn din Leviticul: „Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuți." Isus a fost cel care a pus laolaltă aceste două porunci din Vechiul Testament şi le-a făcut centrul vieții bune: „Mai mare decât acestea nu este altă poruncă." Cărturarul care-i pusese întrebarea a observat noutatea şi, manifestându-şi admirația față de răspunsul lui Isus, a comentat că „este mai mult decât toate arderile de tot şi decât toate jertfele". La care Isus a zis: „Nu eşti departe de împărăția lui Dumnezeu." (Marcu 12, 28–34). Căci nu toți cărturarii erau orbi şi nesăbuiți, şi Isus îi recunoştea mereu pe cei înțelepți.

Când Isus a fost întrebat: „Şi cine este aproapele meu?" (Luca 10, 29), răspunsul lui a fost: oricine. Isus a transformat compasiunea pe care fiecare din noi o simte din când în când pentru o anumită persoană într-o imensă şi atotcuprinzătoare evanghelie a iubirii. Isus propovăduia iubirea față de toți oamenii. Cuvântul grec este *philanthrōpia*, „filantropia", care de atunci încoace a fost prost folosit, s-a uzat şi s-a banalizat. Pe vremea lui Isus, acest cuvânt nu era un concept. Atunci, ideea de a iubi întreaga omenire nu-i trecea nimănui prin cap, nici grecilor, nici

barbarilor, nici evreilor, nici neevreilor. Pentru fiecare, compasiunea – iubirea – era selectivă. Grecii erau învăţaţi să-i urască pe barbari, după cum şi evreii erau învăţaţi să-i urască pe neevrei şi pe samariteni. Romanii dispreţuiau popoarele pe care le cuceream. Toţi oamenii liberi îi urau pe sclavi şi se temeau de ei. Pentru Aristotel, poate cel mai sofisticat şi luminat om al timpului său, sclavii nu erau decât nişte „maşini animate". Climatul intelectual, social şi rasial de pe timpul lui Isus era de o ostilitate implacabilă faţă de mesajul lui de iubire universală. Isus s-a născut într-o societate în care evreii pioşi propovăduiau că neevreii – cei fără lege – erau blestemaţi, în timp ce el încerca să le arate oamenilor că, dimpotrivă, compasiunea era, literalmente, nemărginită. Altminteri, era falsă. Bunăvoinţa nu avea nici un sens dacă nu era universală. Avem aici de-a face cu o poruncă la fel de importantă ca oricare alta din Decalog, sau la fel de importantă ca toate la un loc. Dumnezeu era pilda. El îi iubea pe *toţi* oamenii. Iar cei care făceau distincţii sau excepţii pornind de la naţionalitate, rasă, religie, opinii, vârstă, sex, profesie, păcate din trecut nu mergeau pe drumul care ducea în Împărăţia lui Dumnezeu. Dimpotrivă, aceia aveau să găsească porţile Împărăţiei închise.

Unul dintre motivele principale pentru care creştinismul s-a răspândit mai târziu în lumea întreagă a fost că Isus însuşi era universalist. „Iar Eu [...] îi voi trage pe toţi la Mine" spune Isus în Ioan 12, 32. Şi subliniază: „...Dumnezeu aşa a iubit lumea [...], ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică." Dumnezeu

l-a trimis pe pământ nu ca să condamne lumea, sau o parte a lumii, „ci ca să se mântuiască, prin El, lumea" (Ioan 3, 16–17). Nu există nici restricții, nici calificări în această misiune universală. Când le-a dat apostolilor ultimele instrucțiuni privitoare la munca de misionari pe care o aveau în față, Isus n-a trasat nici un fel de limite geografice, sociale, naționale sau rasiale. Le-a spus: „Mergeți în toată lumea" și „învățați toate neamurile" (Marcu 16, 15; Matei 28, 19).

Universalismul lui Isus s-a vădit de la Încarnare și până la Răstignire. Mama lui era evreică din naștere, dar tatăl lui era Dumnezeu, care se afla deasupra tuturor distincțiilor individuale. Isus nu avea nici casă, nici țară, nici rasă, nici caracteristici tribale sau regionale. Aparținea Împărăției aflate dincolo de spațiu și timp. Dar era unit cu toți oamenii prin iubire. El era filantropia – iubirea de oameni – încarnată, și moartea lui pe cruce a fost supremul act filantropic al vieții lui pe pământ: „Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca sufletul lui să și-l pună pentru prietenii săi" (Ioan 15, 13). Dar pentru el, prieteni erau toți oamenii, fără excepție. Învățăturile lui Isus nu excludeau pe nimeni. Mesajul său a fost cel mai cuprinzător din toate. Nimeni înainte de el și nimeni după el nu și-a deschis brațele către întreaga omenire cu atâta încredere, căldură și naturalețe.

V

Poezie şi pilde, întrebări şi tăcere

Învățăturile lui Isus aveau o forță de atracție incontestabilă. În cei trei ani de preoție, aproape oriunde mergea, strângea în jurul său mulțimi de oameni. Nu pentru că mesajul pe care-l transmitea ar fi fost popular, deși în mare parte era astfel, însă pe alocuri era și foarte riguros, presupunea o înaltă ținută morală și multe sacrificii. Cu toate acestea, învățăturile lui îi fermecau pe ascultători. Toți cei prezenți le puteau auzi, chiar și atunci când vorbea mulțimii în aer liber. Vocea îi era clară și avea rezonanță. Era o plăcere să-l asculte, nimeni nu se simțea istovit. Adevărul e că Isus nu era nici orator, nici predicator, ci mai degrabă poet. Gândea, judeca și vorbea ca un poet – cu imagini, străfulgerări și metafore inspirate de natură. Învățându-i pe oamenii care-l ascultau, Isus reușea să le transmită imaginile, să-i facă să le vizualizeze. Era poet al virtuții, bard al dreptății, menestrel al iubirii divine. Vorbirea lui era o rapsodie, iar în predici, discursul lui era plin de palinodii și poeme.

Este minunat că nașterea lui Isus e încadrată de cele trei poeme reproduse de Luca în Evanghelia lui. Acestea sunt *Magnificat*, sau imnul de închinăciune, compus spontan de mama lui Isus (Luca 1, 46–55); *Benedictus*, sau

cântecul de binecuvântare al verișoarei Elisabeta (1, 68–79); și *Nunc dimittis*, rămasul-bun spiritual al lui Simon, bătrân slujitor al Templului (2, 29–32). Toate trei au fost puse pe muzică de nenumărate ori și sunt recitate în limbile lumii civilizate. Poezia lui Isus era o poezie a limbajului, nu doar simple rime. Uneori, într-adevăr, era ritmică. Astfel, Fericirile, așa cum apar la Matei 5, 3–12, conțin un paralelism sintetic (după cum este el numit de cei care studiază astăzi genul liric), prin care se înțelege că al doilea rând al fiecărui verset completează sensul primului rând. Și în Matei 11, 28–30 găsim un ritm marcat, în imnul dedicat de Isus muncii, pe care mi-am luat libertatea să-l așez în versuri.

Veniți la Mine toți cei osteniți
și împovărați
și Eu vă voi odihni pe voi.
Luați jugul Meu asupra voastră
și învățați-vă de la Mine,
că sunt blând și smerit cu inima
și veți găsi odihnă sufletelor voastre.
Căci jugul Meu e bun
și povara Mea este ușoară.

Cuvintele lui Isus oscilează uneori între proză și poezie, ca în pasajul ce urmează (Matei 8, 20):

Vulpile au vizuini
și păsările cerului cuiburi;
Fiul Omului însă nu are unde
să-Și plece capul.

În Ioan 21, 18, este un pasaj despre bătrâni:

Dacă erai mai tânăr,
te încingeai singur
şi umblai unde voiai;
dar când vei îmbătrâni,
vei întinde mâinile tale
şi altul te va încinge
şi te va duce unde nu voieşti.

Chiar şi acolo unde ritmul lipseşte şi exprimarea e prozaică, limbajul lui Isus nu e nicicând departe de poezie, datorită bogăţiei de metafore şi comparaţii inspirate de natura din jur. Învăţăturile lui abundă în imagini, adesea memorabile, care au intrat, de altfel, în repertoriul scriitorilor din lumea întreagă. Obiectele prind viaţă, animalelor li se atribuie însuşiri şi sentimente omeneşti, natura e plină de activităţi morale cu sens, iar oamenii capătă demnitate, profunzime sau patos, datorită strălucitoarelor figuri de stil imaginate de Isus. Auzim de „apă vie" (Ioan 4, 10) şi „orb pe orb să călăuzească" (Luca 6, 39). Isus doreşte să adune copiii Ierusalimului „cum adună pasărea puii săi sub aripi..." (Luca 13, 34). În Marcu 4, 27, avem minunata imagine a agricultorului care ar trebui să semene „noaptea şi ziua" şi (atunci) „sămânţa răsare şi creşte, cum nu ştie el". Lui Isus îi plac tare mult pomii singuratici, izolaţi, măslinul, smochinul, viţa-de-vie, şi îi foloseşte cu tandreţe. Vorbeşte de vara târzie şi de „holdele albe pentru seceriş". Îi sunt dragi rădăcinile, ramurile şi frunzele şi vede în toate figuri de oameni. E remarcabil cât de multe din frazele pe care le foloseşte pentru a zugrăvi o imagine au intrat în fondul stilistic al literaturii: „Vântul suflă unde voieşte şi tu auzi

glasul lui, dar nu ştii de unde vine, nici încotro se duce" (Ioan 3, 8). Şi în Matei 11, 7, întreabă: „Ce-aţi ieşit să vedeţi în pustie? Au trestie clătinată de vânt?" Când Isus spune „lasă morţii să-şi îngroape morţii lor" (Matei 8, 22), ne ia prin surprindere. Şi din nou tresărim când spune (în Matei 10, 34): „Nu socotiţi că am venit să aduc pace pe pământ; n-am venit să aduc pace, ci sabie." Îi plac imaginile cu foc: „Foc am venit să arunc pe pământ şi cât aş vrea să fie acum aprins!" (Luca 12, 49) „...orice jertfă va fi sărată cu sare", spune Isus în Marcu 9, 49. Imaginile în care apare sarea se numără şi ele printre cele preferate: „Bună este sarea, dar dacă şi sarea se va strica, cu ce va fi dreasă?" (Luca 14, 34) Isus le spune ucenicilor: „Voi sunteţi sarea pământului" (Matei 5, 13). Şi auzim despre sarea aruncată pe grămada de băligar. Ne vorbeşte neîncetat despre frumuseţile naturii, despre cum Dumnezeu aşterne veşmânt pe iarba câmpului: „iarba câmpului [...] Dumnezeu astfel o îmbracă" (Matei 6, 30), cu crini atât de dumnezeiesc de minunaţi „că nici Solomon, în toată mărirea lui, nu s-a îmbrăcat ca unul dintre aceştia" (Matei 6, 29; Luca 12, 27). Luca are un pasaj fascinant în care un grădinar e cuprins de milă pentru un smochin şi se roagă de stăpânul pomului să nu-l doboare din pricină că n-a dat fructe timp de trei ani: „Doamne, lasă-l şi anul acesta, până ce îl voi săpa împrejur şi voi pune gunoi. Poate va face rod în viitor; iar de nu, îl vei tăia" (Luca 13, 7–9).

Lui Isus îi place metafora cupei pe care i-a înmânat-o Dumnezeu şi pe care trebuie s-o bea; foloseşte această

imagine de trei ori (Matei 20, 22; Luca 22, 20, 42; Ioan 18, 11). După cum am mai amintit, Isus evocă tot timpul oile şi păstorii, mai mult decât orice altă imagine rurală – oile adunate şi ocrotite în ţarc, păzite de lupi; diferenţa între păstorul permanent al turmei şi simbriaş, în sensul că păstorul îşi cunoaşte oile, iar oile îl ştiu şi ele, îi recunosc glasul; cum se petrec lucrurile cu oile rătăcite, cu cele pierdute, devotamentul păstorului care-şi lasă turma în căutarea oii rătăcite şi imensa bucurie când o regăseşte. Isus spune: „Eu sunt păstorul cel bun şi cunosc pe ale Mele şi ale Mele Mă cunosc pe Mine" (Ioan 10, 14; Matei 18, 12, 9, 36, 26, 31; Luca 15, 4). Şi mai spune: „Lumină a lumii sunt" (Ioan 9, 5). Lumina şi contrastul lumină–întuneric reprezintă imaginea cea mai iubită a lui Isus, pe care o foloseşte cu forţă şi pasiune. Vine, spune el, să facă „până este ziuă, lucrările Celui ce M-a trimis pe Mine; că vine noaptea, când nimeni nu poate să lucreze" (Ioan 9, 4). Evanghelia după Ioan este toată, începând cu primele paragrafe uluitoare, un poem epic în proză dedicat luminii. „Lumina" este cunoaştere, cunoaşterea adevărului lui Dumnezeu, „Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul, care vine în lume" (Ioan 1, 9). Învăţăturile lui Isus sunt pline de contrastele dintre lumina adevărului şi întunericul ignoranţei, al Satanei, al răului. Isus voia întotdeauna să redea vederea orbilor, fiindcă un astfel de act ilustra şi simboliza esenţa misiunii lui, căci „a vedea" însemna „a cunoaşte" – a recunoaşte adevărul şi a-l urma.

Evanghelia după Ioan ne arată de asemenea foarte limpede că învăţăturile lui Isus sunt o înlănţuire organică

între cuvânt, lumină şi viaţă. Isus a venit în lume pentru a rosti cuvântul: „Cel ce ascultă cuvântul Meu [...] s-a mutat de la moarte la viaţă" (Ioan 5, 24). Isus a subliniat întotdeauna că moartea fizică de care vorbim noi nu este decât „o adormire". Adevăratea moarte este păcatul, în schimb „viaţa" este Împărăţia viitoare, în afara timpului, veşnică. Fraza-cheie o găsim în prologul Evangheliei după Ioan, sub forma unei vaste metafore: „Întru El era viaţă şi viaţa era lumina oamenilor" (Ioan 1, 4). E o imagine poetică, dar, în acelaşi timp, şi filozofică. Ne demonstrează că Isus, ca moralist, consideră că oamenii, în ciuda tuturor păcatelor şi slăbiciunilor, au o înclinaţie naturală spre adevăr, ceea ce e dezvăluit prin cuvânt, prin Logos; adică Isus. Cuvântul adevărului îi atrage pe copiii lui Dumnezeu către lumină, aşa cum magnetul atrage metalele, în timp ce pietrele rămân nemişcate. A iubi lumina înseamnă a iubi adevărul. Este o problemă filozofică profundă, pe care, în mod straniu, şi oamenii simpli, needucaţi, o pricep instinctiv, fiind susţinută de o imagine poetică.

Lumină şi întuneric: Evangheliile sunt scena unde, prin vorbele lui Isus, are loc dramatizarea misiunii sale, desfăşurată într-un clarobscur pregnant, unde aurora difuză creşte, se transformă treptat într-o explozie de lumină intensă, iar norii de furtună se adună, sunt străpunşi de fulgere şi apoi se risipesc, aşa cum o beznă de-a dreptul satanică face până la urmă loc unei lumini atât de intense şi atotpătrunzătoare, încât este cu adevărat cerească. Preoţia lui Isus este permanent şi insistent mar-

cată de contrastul lumină–întuneric, iar în viaţa lui tragică, reală contrastul culminează cu amurgul care învăluie Cina cea de Taină, apusul Agoniei din grădina Ghetsimani, întunericul Răstignirii şi, în fine, zorii celei de a treia zile care anunţă lumina orbitoare a Învierii. Privită metaforic, viaţa lui Isus este o încarnare a luminii care creşte, se răspândeşte, este primită, se stinge şi apoi se reaprinde într-o eternă incandescenţă.

Aceasta este poezia învăţăturilor lui Isus. Dar Isus era şi povestitor, şi cel mai mult îi plăcea să povestească în pilde. Pildele sunt atât de importante în Noul Testament, iar Isus este atât de îndeaproape asociat cu ele, încât se crede adesea că el le-a inventat. De fapt, există pilde şi în alte texte antice ale Orientului Apropiat, unele în Vechiul Testament. Atât rabinii dinaintea lui Isus, cât şi cei care i-au urmat au folosit pildele, însă în cazul lor ele aveau menirea de a explica textele dificile: erau o metodă de lucru a eternei şi plictisitoarei ştiinţe numite „comentariu". În schimb, pildele lui Isus caută în primul rând să stimuleze gândirea, adică să-i încurajeze pe oameni să gândească singuri, să dezlege misterele religioase – misterul este un secret revelat de Dumnezeu, care n-ar fi fost cunoscut dacă n-ar fi fost revelat. Cu ajutorul limbajului obişnuit al pildelor se pot explica mai uşor lucruri supranaturale. Isus mărturisea uneori de ce recurgea la pilde. Marcu sugerează că Isus făcea o deosebire între ucenicii educaţi din punct de vedere spiritual şi ceilalţi credincioşi: „Iar fără pildă nu le grăia; şi ucenicilor Săi le lămurea toate, deosebi"

(Marcu 4, 34). Când se adresa aleşilor Săi, zicea: „Vouă vă e dat să cunoaşteţi taina împărăţiei lui Dumnezeu, dar pentru cei de afară totul se face în pilde" (Marcu 4, 11). Episodul acesta, unde cunoaşterea este văzută ca o comoară, conţine şi dificilul verset 25: „Căci celui ce are i se va da; dar de la cel ce nu are, şi ce are i se va lua" (Marcu 4, 25). Pare a fi o afirmaţie absurdă, ceva nedrept, dacă ne referim la bunurile materiale. Dar Isus vorbeşte despre judecată, înţelegere. Cei care îşi dezvoltă capacitatea de înţelegere vor înţelege tot mai multe, pe când cei fără înţelegere trebuie mai întâi să fie deposedaţi de proasta cunoaştere a lucrurilor ca s-o poată lua de la început.

Este de reţinut faptul că învăţăturile lui Isus, ceea ce numim creştinism, sunt mult mai simple decât iudaismul – iudaismul are un număr infinit de rânduieli care trebuie neapărat respectate, fiecare învăluită într-un cocon de comentarii – şi, în acelaşi timp, mai complexe, deoarece ele implică o schimbare a felului de a privi lucrurile. Prin urmare, punerea în practică a învăţăturilor lui Isus nu poate fi reglementată prin legi: e necesar un imbold interior. Isus îşi dădea seama de această dimensiune dificilă a credinţei pe care o propovăduia el, şi pildele erau menite să devină forţa motrice a acestui imbold. Într-adevăr, ele sunt extrem de emoţionante – acesta le este şi scopul. Isus era un om cât se poate de raţional, dar şi foarte sensibil, trezind emoţii şi reacţionând la ele. Pilda era o metodă specială tocmai pentru a stârni şi a orienta emoţiile.

Evanghelia după Ioan nu pomeneşte de pilde, deşi conţine câteva: viţa-de-vie din capitolul 15 şi cea despre Păstorul cel Bun din capitolul 10. La Marcu, există patru pilde, restul sunt scurte comparaţii. Majoritatea pildelor apar la Matei şi Luca. Matei are opt: despre Împărăţia lui Dumnezeu sau a Cerurilor în capitolul 13 şi altele în capitolul 18 (oaia rătăcită şi sluga nemilostivă); în capitolul 20 (lucrătorii viei); în capitolul 21 (cei doi fii şi vierii); în capitolul 22 (ospăţul cel mare) şi în capitolul 25 (cele zece fecioare şi talanţii). Luca are cele mai multe pilde; toate se află în capitolele 10–20, grupate după subiect: încredere, nelinişte şi socoteala din urmă; ospeţe; pierderi; averi bine şi rău folosite; şi rugăciune. E greu de avansat o cifră exactă: între şaizeci şi şaizeci şi cinci, conform uneia din definiţii, dar o alta, mai strictă, reduce numărul la patruzeci. Matei şi Luca dau adesea versiuni puţin diferite ale aceleiaşi pilde. Şapte apar în toate cele trei Evanghelii sinoptice: peticul nou la haina veche, vinul nou în burdufuri vechi, semănătorul şi diferitele feluri de pământ, făclia pusă sub obroc, grăuntele de muştar şi vierii. Dar asta nu înseamnă că ele sunt cele mai importante pilde. Într-adevăr, cele două capodopere ale genului sunt samariteanul milostiv şi fiul risipitor, care apar numai la Luca (10, 30–37, 15, 11–32), ca şi cutremurătoarea poveste a lui Lazăr cerşetorul şi bogatul cel rău (16, 19–31). Pilda lucrătorilor viei e povestită doar în Evanghelia după Matei, unde găsim şi povestea sinistră a slugii nemilostive şi frumoasa poveste despre cele zece fecioare.

Convenția cerea ca pilda să fie întotdeauna povestită ca și cum ar fi fost vorba despre ceva adevărat (indiferent cât de neverosimil părea), iar auditoriul s-o accepte ca atare. Acest consens e deosebit de important în cazul Bunului Samaritean. Faptul că pe drumul spre Ierihon drumețul „a căzut între tâlhari" care l-au jefuit, l-au bătut zdravăn și l-au dezbrăcat era plauzibil: calea ce pornea din Ierusalim spre răsărit era vestită pentru asemenea crime, și încă mai era astfel în urmă cu mai bine de cincizeci de ani, când am călătorit prima dată pe acolo. La fel de plauzibil era că un levit și un preot „au trecut pe alături". Ascultătorii lui Isus erau încântați și foarte dispuși să creadă că în general clericii erau ipocriți și nemiloși. Dar trebuiau să creadă și ce le spunea Isus despre mila și generozitatea negustorului samaritean – care nu numai că s-a ocupat pe loc de bietul om, dar a și plătit pentru el la un han, unde să locuiască și să fie îngrijit până când se întrema. Evreii îi urau pe samariteni – și nu în ultimul rând locuitorii din Galileea, pe care Samaria îi separa de Iudeea – cu o înverșunare irațională, greu de înțeles pentru noi. Era vorba de o furie cvasireligioasă, un soi de rasism local care ajungea la manifestări de o mare cruzime. Isus a povestit această întâmplare ca răspuns la întrebarea: „Și cine este aproapele meu?" A povestit-o atât de bine și de convingător, încât Bunul Samaritean a rămas în istorie, în literatură, în artele plastice și dramatice drept aproapele ideal al omului aflat la necaz. Isus a ilustrat astfel principiul universalist, poate cel mai de seamă element al mesajului său social: suntem cu

toţii vecini şi frăţia noastră umană e bazată pe bunăvoinţă şi compasiune, nu pe apartenenţa tribală, rasă, culoare sau naţionalitate. Pilda lui Isus urmărea să-i şocheze pe ascultătorii evrei şi să-i facă să accepte acest adevăr. Şi de şocat, i-a şocat, deoarece, povestită cu mult talent, ea le-a părut verosimilă şi au crezut-o. E o poveste care înnobilează, spusă cu noblețe, şi de peste două milenii oameni de pretutindeni, pentru care termenul nu are un alt înţeles decât cel din pilda lui Isus, caută să fie ca „Bunul Samaritean".

Povestea mai are şi un alt tâlc: aidoma altor douăsprezece pilde, e vorba acolo de bani. Palestina primului secol avea o economie bazată pe bani; nu se vorbeşte nimic de economia de troc. În plus, de vreme ce Ierusalimul era loc de pelerinaj pentru un număr imens de evrei de pe întreg cuprinsul Imperiului Roman, se aflau în circulaţie monede de tot felul: din aramă, diverse aliaje, argint şi chiar aur. Pelerinii aveau nevoie de „schimbătorii de bani" din Templu ca să poată cumpăra porumbei şi miei pentru ofrande. Protestul lui Isus viza faptul că schimbătorii de bani violau spaţiul din imediata vecinătate a Templului. Atitudinea lui faţă de bani, negoţ şi bogăţii era necruţătoare. Întreaga lui afecţiune era rezervată săracilor, după cum dovedesc şi multe dintre pildele sale. N-a făcut niciodată greşeala să creadă că sărăcia îi determină pe oameni să fie virtuoşi, dar era perfect conştient că bogăţia oferea infinite ocazii de corupţie. Pilda despre cerşetorul Lazăr şi bogatul cel rău, povestită atât de viu în Evanghelia după Luca (16, 19–31), ne arată că averea

poate pune stăpânire pe viața unui om necumpătat și vanitos „care se îmbrăca în porfiră și în vison, veselindu-se în toate zilele în chip strălucit". Lazăr în schimb era bolnav – „...câinii venind, lingeau bubele lui" – și zăcea la poarta bogatului așteptând firimiturile care cădeau de la masa acestuia. Isus le spunea oamenilor că „s-a întărit prăpastie mare" între bogați și săraci în lume, și bogații care nu fac nimic să schimbe starea lucrurilor vor descoperi că prăpastia există și în viața de apoi, unde săracii vor fi „mângâiați" și bogații „chinuiți". Luca povestește în capitolul 15, 8–9 despre femeia care avea zece drahme de argint, a pierdut una, a aprins lumina și a măturat bine casa până și-a găsit bănuțul. Pe urmă și-a chemat prietenele și vecinele și a zis: „Bucurați-vă cu mine." Isus n-o învinuiește de zgârcenie – ne dă de înțeles că femeia era săracă și pentru ea moneda pierdută însemna foarte mult –, ci face ca moneda pierdută și regăsită să reprezinte „bucurie îngerilor lui Dumnezeu pentru un păcătos care se pocăiește". În general, opinia lui Isus despre avere e că totul depinde de ceea ce faci cu ea. Ca filozof al filantropiei universale, proces prin care instinctul compasiunii se generalizează și devine folositor întregii omeniri, Isus încuraja cu înflăcărare pe bogați să le dea săracilor o parte generoasă din averea lor. Dar nu era atât de nesăbuit încât să-și închipuie că sărăcia ar putea fi stârpită în timpul vieții lui cu ajutorul reformelor, și cu atât mai puțin prin acte de caritate. Isus știa că „pe săraci totdeauna îi aveți cu voi", când a lăsat o femeie să-l ungă cu pomadă scumpă (Matei 26). Dar insista că era bine ca

toţi să exercite filantropia, chiar dacă aveau posibilităţi reduse: una dintre cele mai emoţionante imagini din întregul Nou Testament este cea a văduvei săracc carc stăruia să dea şi ea de pomană în Templu şi „a aruncat (în cutie) doi bani, adică un codrant" (Marcu 12, 42). Erau banii ei de cheltuială pe o zi.

Povestind pilda Bunului Samaritean, Isus descrie un caz în care banii încurajează virtutea. Negustorul era om muncitor şi plin de înţelepciune. Afacerile îi mergeau bine şi folosea profiturile pentru a-şi întreţine familia, dar şi pentru a-i ajuta pe alţii. Şi unui om mai puţin prosper i-ar fi putut fi milă de călătorul snopit în bătaie, ar fi putut şi el să facă ceva pentru el. Samariteanul câştigase şi economisise suficient ca să-l ajute pe bietul om să se însănătoşească total, şi chiar aşa a făcut. Erau bani câştigaţi cinstit şi judicios cheltuiţi.

Multe pilde au ca temă ceva pierdut şi apoi găsit, una din imaginile preferate ale lui Isus, o variantă a metaforei lumină–întuneric. Imediat după povestea femeii care şi-a găsit banul de argint, Luca ne-o spune pe cea despre fiul risipitor, poate cea mai luminoasă dintre toate pildele lui Isus. Ridică multe probleme, motiv pentru care a fost comentată şi ilustrată de artiştii plastici mai des decât oricare alta. Fiul mai tânăr al unui om bogat îşi cere partea de avere, o primeşte, o risipeşte „trăind în desfrânări" „într-o ţară depărtată". Dă o foamete peste acea ţară şi fiul începe „să ducă lipsă". Se face porcar. „Şi dorea să-şi sature pântecele din roşcovele pe care le mâncau porcii." Se pocăieşte, înţelege că a păcătuit faţă

de Dumnezeu și față de tatăl lui și decide să se întoarcă acasă cu capul plecat și să-i spună tatălui: „Nu mai sunt vrednic să mă numesc fiul tău. Fă-mă ca pe unul din argații tăi." Dar tatăl, văzându-l „încă departe fiind el", își întâmpină fiul cu brațele deschise și înjunghie vițelul îngrășat în vederea unei sărbători de mulțumire. Fiul cel mare și ascultător, mâniat, protestează în numele dreptății. Dar tatăl îi spune: „Fiule, tu totdeauna ești cu mine și toate ale mele ale tale sunt. Trebuia însă să ne veselim și să ne bucurăm, căci fratele tău acesta mort era și a înviat, pierdut era și s-a aflat."

Primul tâlc al pildei este, așadar, pocăința păcătosului pentru păcatele săvârșite și bucuria pe care o produce astfel celor drepți. Căința unui păcătos, subliniază Isus, produce mai multă veselie în cer decât bunătatea multor oameni vrednici de laudă. Poate că e ceva nedrept – și așa i s-a părut și fiului celui mare. Dar cerul nu e atât pentru dreptate, cât pentru milă. Nimeni n-ar putea fi mântuit într-o lume a justiției stricte, dar infinita milostenie a lui Dumnezeu face ca până și celor mai păcătoși dintre păcătoși să li se ofere prilejul de a-și recunoaște păcatele și de a se strădui să-și trăiască altfel viața. Povestea aceasta e totuși atât de plină de viață și cei trei bărbați sunt descriși atât de clar din numai câteva trăsături iscusite de condei, încât narațiunea provoacă nesfârșite comentarii. Oare nu face tatăl o nebunie? Nu e cel puțin nesocotit? În primul rând, nu e o nebunie să-i dea fiului ușuratic partea de moștenire? Se înțelege că o va risipi. Și nu e nesocotit când nu-i spune fiului celui bun, care muncește din greu pe

câmp, că fratele risipitor s-a întors şi că în cinstea lui se pregăteşte un ospăţ? Dar tatăl îşi vede de planul lui şi băiatul cel mare nu află despre toate acestea decât când vine de la muncă, obosit şi năduşit, şi aude „cântece şi jocuri". Nici nu e de mirare că „s-a mâniat şi nu voia să intre". Putem bănui că fiul risipitor fusese dintotdeauna preferatul tatălui – şi ne punem atunci întrebarea: ce se va întâmpla? Oare tatăl va continua să fie nesocotit? Oare fiul cel bun, exasperat, îşi va cere până la urmă partea care i se cuvine pentru o gospodărie a lui? Ne mai poate mira absenţa mamei. E moartă? Marginalizată într-o asemenea măsură, încât existenţa ei e lipsită de importanţă? Sau existau două mame? Povestea abundă în presupuneri: semn sigur că e bună.

Dar multe pilde ridică întrebări fără răspuns. Lui Isus îi plăceau petrecerile şi, cu toate că îl condamna pe bogatul care în fiecare noapte chefuia pe cinste – ştiind totuşi că la poarta lui zace un om flămând –, nu condamna niciodată ospitalitatea generoasă. Numeroase pilde erau spuse în jurul unei mese pline de oameni, şi Isus folosea deseori ospeţele ca să le dea oamenilor câte o lecţie. Capitolul 14 din Luca cuprinde două din ele. În prima vorbeşte convingător despre faptul că îngâmfarea e pedepsită, iar modestia, răsplătită. Dacă la un ospăţ te grăbeşti să ocupi nejustificat locul cel mai de seamă, vei fi admonestat, iar dacă te aşezi smerit în locul cel mai neînsemnat, poate ţi se va spune: „Prietene, mută-te mai sus." „Căci, oricine se înalţă pe sine se va smeri, iar cel ce se smereşte pe sine se va înălţa" (Luca 14, 10–11).

Aici, lucrurile sunt spuse simplu şi direct. Dar cum interpretăm pilda imediat următoare (14, 16–24): „Un om oarecare a făcut cină mare şi a chemat pe mulți.“ Însă cei poftiți s-au scuzat. Omul „oarecare“ nu era atât de popular pe cât credea el. Aşadar, mâncarea fiind cumpărată, şi-a trimis sluga „în piețele şi ulițele cetății“, ca să-i invite la cină „pe săraci, şi pe neputincioşi, şi pe orbi, şi pe şchiopi“. Rămânând totuşi loc liber, omul i-a cerut slugii: „Ieşi la drumuri şi la garduri şi sileşte să intre, ca să mi se umple casa.“ Ospățul este de fapt imaginea Împărăției Cerurilor, numai că detaliile povestirii complică interpretarea. Sfântul Augustin a folosit şi el fraza „sileşte să intre“ pentru a justifica convertirea silită a ereticilor. Mâniat, stăpânul casei spune: „Nici unul din bărbații aceia care au fost chemați nu va gusta din cina mea.“ Dar de ce presupune el că invitații s-au răzgândit şi acum doresc să vină? Poate din cauză că se simțeau ofensați că săracii stau pe locurile destinate inițial lor? Cititorul are impresia că a fost omis ceva. Tot aşa, povestea slugii nemilostive care, după ce este iertată de stăpân pentru nişte datorii, îl aruncă în temniță pe un ajutor de-al său, pentru datorii asemănătoare. Pilda ilustrează principiul: „Ce ție nu-ți place altuia nu-i face.“ Dar întorsătura din textul lui Matei (18, 23–35) e crudă, şi furia stăpânului care revine, îl pedepseşte pe datornic şi-l dă „pe mâna chinuitorilor“ este necruțătoare. În pilda despre vieri (Luca 20, 9–20), purtarea lor față de proprietar este atât de netrebnică – îi bat mai întâi slugile şi apoi îi ucid fiul moştenitor –, încât povestea nu mai e

verosimilă şi interesul păleşte. Stăpânul îi distruge pe cultivatori şi dă via altora. Morala este aceeaşi ca şi cea din pilda cu ospăţul, dar Isus spune ascultătorilor: „Piatra pe care n-au luat-o în seamă ziditorii, aceasta a ajuns în capul unghiului? Oricine va cădea pe această piatră va fi sfărâmat, iar pe cine va cădea ea îl va zdrobi." Luca spune: „Iar cărturarii şi arhiereii..." erau siguri că Isus „spusese pilda aceasta pentru ei" şi „căutau să pună mâna pe El, în ceasul acela". De aici tragem concluzia că pilda nu avea o aplicaţie generală, ci se referea la un anumit grup de oameni răi.

Dar ce putem spune despre iconomul necredincios din Luca 16, 1–8? Ameninţat că-şi va pierde slujba după ce a risipit avuţiile stăpânului său, iconomul se foloseşte de poziţia lui şi le face favoruri debitorilor, spunându-şi: „ca să mă primească în casele lor, când voi fi scos din iconomie". Nu are de ales: „Să sap, nu pot; să cerşesc, mi-e ruşine." Dar stăpânul îl laudă, „căci a lucrat înţelepţeşte. Căci fiii veacului acestuia sunt mai înţelepţi în neamul lor decât fiii luminii". Felul în care Isus explică mecanismul moralei din această pildă – cel puţin aşa cum ne-o redă Luca, deşi s-ar putea să fi omis ceva esenţial – nu este limpede, dar concluzia finală e foarte clară şi înţeleaptă: „Nici o slugă nu poate să slujească la doi stăpâni. Fiindcă sau pe unul îl va urî şi pe celălalt îl va iubi, sau de unul se va ţine şi pe celălalt îl va disprețui. Nu puteţi să slujiţi lui Dumnezeu şi lui mamona" (Luca 16, 13). Isus ne dă de înţeles că înfierează lăcomia, fiindcă Luca adaugă în versetul 14: „Toate acestea le auzeau şi

fariseii, care erau iubitori de argint şi-L luau în bătaie de joc." Isus subliniază deosebirea clară între „cei ce vă faceți pe voi drepți înaintea oamenilor" şi Dumnezeu „care cunoaşte inimile voastre". Concluzia lui Isus este răsunătoare: „...ceea ce la oameni este înalt, urâciune este înaintea lui Dumnezeu" (Luca 16, 15).

Iată un caz unde morala este admirabilă, deşi în rest povestea rămâne misterioasă. Pilda despre cele zece fecioare, cinci fără minte şi cinci înțelepte, şi despre candelele lor e încântătoare şi plină de viață (Matei 25, 1–13). Dar fecioarele înțelepte sunt rele şi nu împart untdelemnul lor cu fecioarele fără minte; iar mirele, întârziat, e nedrept şi nu le mai deschide uşa. Şi totuşi, morala e potrivită: „Drept aceea, privegheați, că nu ştiți ziua, nici ceasul când vine Fiul Omului." Pilda imediat următoare, cea a talanților (Matei 25, 14–40), se aseamănă cu cea a iconomului necredincios din Luca. Se opreşte asupra problemelor economice, a deşertăciunii lumeşti, aprobă împrumuturile cu dobândă ridicată şi citează înțelepciunea unui stăpân care secera „de unde n-a semănat" şi aduna „de unde n-a împrăştiat". Aici se află şi vestitul verset 29: „Căci tot celui ce are i se va da şi-i va prisosi, iar de la cel ce n-are şi ce are i se va lua." Spre deosebire de Marcu 4, 25, Isus se referă nu la cunoştințe, ci la avuție. Isus adaugă: „Iar pe sluga netrebnică aruncați-o întru întunericul cel mai din afară. Acolo va fi plângerea şi scrâşnirea dinților."

Presupunem că aceasta e înțelepciunea lumii de pe pământ, fiindcă, imediat după aceea, Isus îi deosebeşte

pe cei care nu se preocupă de cele lumeşti de cei care urmăresc bunurile materiale: „Şi va pune oile de-a dreapta Sa, iar caprele de-a stânga" (Matei 25, 33). El spune oilor: „Veniţi, binecuvântaţii Tatălui Meu, moşteniţi împărăţia cea pregătită vouă de la întemeierea lumii" (25, 34). Isus explică în continuare că aceia care în lumea asta dau de mâncare celor flămânzi şi de băut celor însetaţi, care-i găzduiesc pe cei fără adăpost, care-i îmbracă pe cei fără haine şi care se duc să-i vadă pe bolnavi şi pe cei aflaţi în temniţă vor fi răsplătiţi. Concluzia impresionantă este: „...întrucât aţi făcut unuia dintr-aceşti fraţi ai Mei, prea mici, Mie Mi-aţi făcut" (25, 40).

În general, pildele reprezintă o imensă dihotomie de contraste exprimate prin povestiri şi imagini. Întuneric şi lumină, lumea de aici şi lumea de dincolo, paradă de ochii lumii şi bunătate autentică, oi şi capre, înţelepciune materială şi simplitate spirituală, bogaţi în averi şi săraci în spirit, viclenie şi naivitate. Există multe indicii că de câte ori Isus spunea câte o istorie ascultătorii îi cereau încă una şi încă una. Prin urmare, pentru ca tâlcul pildelor să ne apară clar şi consecvent, trebuie să le privim atât grupate tematic, cât şi în totalitatea lor. Uneori Isus era subtil şi misterios, chiar obscur cu privire la detalii, dar distincţia între bine şi rău reiese mereu înainte de sfârşitul povestirii. Apoi, ascultătorii aveau întotdeauna timp să discute între ei, să argumenteze. Chiar asta era şi intenţia. Isus avea nu numai talentul de a transmite învăţături, ci şi priceperea de a-i încuraja pe oameni să se înveţe unii pe alţii, să discute în mod serios ce înseamnă să duci o viaţă bună şi să dezbată această chestiune cu onestitate.

Ajungem astfel la două dintre trăsăturile caracteristice ale lui Isus, relevate cu forță de limbajul Evangheliilor. Prima este aceea de a pune întrebări. E posibil ca Isus să fi căpătat acest obicei studiind textele sacre. Vechiul Testament e plin de întrebări. Dumnezeu pune adesea întrebări, de cele mai multe ori stranii. Întrebarea este forma stilistică pe care o întâlnim în Cartea lui Iov, folosită de Iahve pentru a transmite cantități enorme de informație și pentru a-și delimita puterea. În capitolul 38 din Iov, Dumnezeu formulează patruzeci și opt de întrebări, de la „Cine este cel ce pune pronia sub obroc, prin cuvinte fără înțelepciune?" (38, 2), până la „Unde erai tu când am întemeiat pământul?" (38, 4). Și Isus folosea întrebarea ca unul din mijloacele de a transmite învățături. Vorbea cu multă autoritate, cu deosebit talent, însă urmărea, pe cât posibil, să extragă cunoștințe și păreri de la ascultătorii înșiși, în primul rând de la ucenici. „Cine zic oamenii că sunt?" (Marcu 8, 27) este o întrebare tipică a lui Isus. De altfel, Marcu ni-l prezintă pe Isus punând necontenit întrebări, Astfel, înainte de a le da de mâncare celor cinci mii de oameni, Isus întreabă: „Câte pâini aveți?" (Marcu 6, 38) În același episod, Isus îl întreabă pe Filip: „De unde vom cumpăra pâine, ca să mănânce aceștia?" (Ioan 6, 5) Învățându-i, Isus căuta să-i includă pe oameni, să-i atragă pe toți cei prezenți în discuție, să elucideze laolaltă adevărul, să perceapă corect realitatea. În Marcu, Isus introduce pilda grăuntelui de muștar cu o dublă întrebare tăioasă: „Cum vom asemăna împărăția lui Dumnezeu, sau în ce pildă o vom închi-

pui?" (4, 30) La începutul preoției sale, imediat după botez, văzându-i pe Andrei și pe un altul mergând după El, Isus întreabă: „Ce căutați?" (Ioan 1, 38) Întrebările adresate celor mai apropiați Lui sunt adesea profunde, aspre, chiar imploratoare. Când mulți dintre ei consideră că doctrina lui despre pâinea vieții e prea dificilă – „Greu este cuvântul acesta! Cine poate să-l asculte?" – și dau să plece, Isus întreabă: „Vă sminteşte aceasta? Dacă veți vedea pe Fiul Omului, suindu-Se acolo unde era mai înainte?" Când „mulți dintre ucenicii Săi s-au dus înapoi și nu mai umblau cu El", Isus le-a zis celor Doisprezece: „Nu vreți și voi să vă duceți?" (Ioan 6, 60–67) (Imediat după aceea, referindu-se la Iuda Iscarioteanul, întreabă: „Oare, nu v-am ales Eu pe voi, cei doisprezece? Şi unul dintre voi este diavol!" [Ioan 6, 70].) Isus pune și întrebări ca aceasta: „De atâta vreme sunt cu voi și nu M-ai cunoscut...?" (Ioan 14, 9) Şi, în cele din urmă: „Mă iubiți?" După Înviere, o întreabă pe Maria Magdalena: „Femeie, de ce plângi? Pe cine cauți?" (Ioan 20, 15) Toate aceste întrebări – și s-au păstrat încă multe alte exemple – au în comun faptul că Isus cunoaşte răspunsurile înainte de a enunța întrebările. Funcția lor este de a întinde o mână, de a suscita interesul, de a manifesta afecțiunea față de cei ce-l ascultă. Ele sunt un fel de îmbrățișare, chiar atunci când critică.

La fel de caracteristice sunt tăcerile lui Isus, folosite și ele în diverse scopuri. Ca învățător, îndrumător, Isus considera că prima lui datorie în viață era să le vorbească oamenilor, însă folosea deopotrivă întrebările și tăcerea

pentru a-şi transmite mesajul. Întrebările erau de cele mai multe ori afirmații, transmiteau o informație. Tăcerile lui erau şi ele o formă de comunicare mută, a cărei pondere o depăşea adesea pe cea a cuvintelor. Există un pasaj în *Sartor Resartus* a lui Thomas Carlyle care se potriveşte misiunii lui Isus: „Vorba aparține Timpului. Tăcerea ține de Veşnicie. [...] Gândirea nu lucrează decât în Tăcere; şi nici Virtutea nu se manifestă decât în Taină."* Până la vârsta de treizeci de ani, Isus a fost tăcut, sau nu i s-au consemnat spusele –, şi nici nu avem mărturii că ar fi dorit să fie altminteri. A păstrat, practic, tăcerea în timpul ispitelor, până la sfârşit. A tăcut şi în timpul botezului. A tăcut şi când a preschimbat apa în vin la Cana. Şi de obicei era tăcut când făcea minuni; vorbea doar când îi îndemna pe infirmi să meargă şi pe morți să se ridice. Şi poruncea să se păstreze tăcere despre cele întâmplate. În general, nu vorbea despre puterile sale – numai dacă era necesar – sau despre caracterul său divin, pentru că era important să stabilească natura sa de om. Când i se spune „Tu eşti Cristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu" (Matei 16, 16), Isus le porunceşte ucenicilor să nu le vorbească altora despre asta. Rămânea de obicei tăcut dacă i se puneau întrebări directe. Prefera să răspundă gândului, nu cuvintelor. Isus exprimă tăcerea ruşinii când îi este adusă femeia adulteră: nu ruşine pentru păcatele ei, ci ruşine pentru păcatele celor

* Thomas Carlyle, *Filosofia vestimentației. Sartor Resartus*, trad. de Mihai Avădanei, Institutul European, Iaşi, 1998, p. 204. (*N. red.*)

care vor s-o ucidă cu pietre. Preferă să le scrie ruşinea în praf decât să o vorbească. În acest episod, unul dintre cele mai vii şi mai tulburătoare din întregul Nou Testament, Isus spune doar două propoziţii: „Femeie, unde sunt pârâşii tăi? Nu te-a osândit nici unul?“ şi „Nu te osândesc nici Eu. Mergi; de acum să nu mai păcătuieşti“ (Ioan 8, 10–11). Isus tace şi în faţa ororilor: de pildă la moartea lui Ioan Botezătorul. În faţa lui Caiafa, e plin de indignare, dar nu scoate o vorbă. Şi lui Irod Antipa îi arată dispreţul tăcând. Îndură suferinţa fizică în tăcere, copleşit de propria-i durere şi de mila faţă de cei care-l atacă şi-l batjocoresc. Tăcerea lui pe cruce e la fel de zguduitoare ca şi puţinele vorbe, ultimele şapte, pe care le rosteşte.

Isus, învăţătorul, este elocvent, dar succint. Rareori foloseşte două cuvinte dacă unul e de ajuns. Îşi transmite cu intensitate gândurile în învăţături şi pilde remarcabile prin economia de cuvinte. Şi totuşi ele nu lasă impresia că sunt greu accesibile sau prea concise.

Exprimarea este, fără excepţie, destinsă. La nevoie, detaliile îi sunt mereu la îndemână. Dar şi tăcerile sunt o parte esenţială a preoţiei. Vorbirea lui era argint, dar tăcerile i le cântărim în aur.

VI

Întâlniri: bărbaţi, femei, copii, vârstnici

Cu toate că vorbea permanent mulțimii adunate în sinagogi, sub cerul liber sau înghesuite în case particulare, Isus se adresa mereu fiecărui individ în parte. Era darul, dar şi filozofia lui. Fiecare ființă omenească era o entitate unică, nepreţuită, pe care Dumnezeu o iubea ca persoană aparte, astfel că Isus spune: „Ci şi perii capului vostru, toți sunt numărați" (Luca 12, 7). Iubirea lui Isus pentru oameni, ca indivizi, era într-un fel trăsătura lui cea mai frapantă. Le vorbea neobosit, încercând să le pătrundă cele mai ascunse gânduri. Iar ei se simțeau atraşi de el şi erau gata să-şi divulge secretele. Viața lui a constat într-o serie de întâlniri publice, marcate ocazional de întrevederi care se transformau în evenimente semnificative. Isus încuraja acele întrevederi şi le prețuia. Îşi amintea fiecare cuvânt rostit şi le relata ucenicilor despre cele discutate. Vorbele lui le-au parvenit astfel evangheliştilor, iar ei ni le-au transmis nouă. În cele mai multe cazuri, Isus era singur cu omul respectiv, chiar dacă în jur forfoteau mulțimi gălăgioase care se înghesuiau şi se împingeau. Episoadele acestea, oricât de scurte, formează miezul uman al Noului Testament şi sunt prilej de încântare pentru

cititor. Nu există nimic de acest gen în întreaga literatură a lumii antice, sacră sau laică.

Întâlnirea lui Isus cu Andrei, imediat după botez, prevestește ce avea să fie. Andrei se apropie de Isus (cu un însoțitor al cărui nume rămâne necunoscut). Exista ceva în înfățișarea lui Isus, în ținuta sa, în insistența privirii, care atrăgea lumea. Oamenii îl simțeau deschis, intuiau că-i va primi ca pe niște prieteni, că va sta de vorbă cu fiecare. Și, într-adevăr, Isus îi întâmpina cu vădită prietenie și grabnică solicitudine – caracteristica lui cea mai izbitoare, evidentă de la bun început. Se purta la fel cu toți, dar îl făcea pe fiecare să se simtă ales și prețuit. Și nu erau lucruri învățate. Îi izvorau din inimă – nu încape nici un fel de îndoială. Ioan ne spune în 1, 37–42 că, atunci când Andrei și tovarășul lui mergeau în urma lui Isus, El s-a întors zicând: „Ce căutați?" Andrei a spus: „Rabi, unde locuiești?", la care Isus a răspuns: „Veniți și veți vedea." Ei „(a)u mers deci și au văzut unde locuia; și au rămas la El în ziua aceea. Era ca la ceasul al zecelea". Nu reiese clar că ora la care s-au întâlnit Isus și Andrei este relevantă, și totuși așa ar părea. Prietenia lor s-a înfiripat imediat, și a doua zi Andrei i l-a prezentat lui Isus pe fratele lui, Simon. Atunci s-a produs între ei, instantaneu, o legătură, și Isus i-a dat lui Simon un alt nume, sau o poreclă, Chifa (sau Petru), adică tare ca piatra. Și fraților Ioan și Iacov le-a dat porecla: „fiii tunetului" (Marcu 3, 17). Lui Isus îi plăceau astfel de nume, care erau o chezășie a prieteniei sau a intimității. Ele pecetluiau tovărășia dintre el și ucenici în imensa lor sarcină de a

schimba lumea şi de a asigura triumful valorilor spirituale asupra celor materiale. E straniu când ne gândim că această întâlnire întâmplătoare cu Andrei, deloc planificată, a marcat începutul unui drum lung, care avea să se termine, atât pentru Andrei şi fratele lui, cât şi pentru Isus, cu moartea pe cruce: Simon Petru a fost răstignit cu capul în jos, la cererea sa, ca să nu se compare cu stăpânul lui ceresc în momentele demne ale morții. Andrei, martirizat la Patras, în Ahaia, n-a fost bătut în cuie. Ca să i se prelungească suferința, a fost legat de o cruce a cărei formă specială a devenit simbolul Scoției.

O altă întâlnire remarcabilă are loc la granița cu Siria, când Isus îi cere lui Matei, vameşul zelos, să-l urmeze. Matei, funcționar cu putere, dar detestat, îl urmează de îndată pe Isus. Prietenia lor se leagă imediat şi este pe cât de tăcută – nu e consemnat nici un schimb de cuvinte –, pe atât de puternică. Isus pătrunde astfel în centrul unei alte lumi, fiindcă Matei, desigur invitat, vine cu mulți colegi de-ai săi la un ospăț spontan în casa unde stătea Isus. Succesul este enorm şi atrage atenția, dar şi vocile critice ale iudeilor ortodocşi, ale fariseilor, care-i întreabă pe ucenici: „Pentru ce mănâncă Învățătorul vostru cu vameşii şi cu păcătoşii?" (Matei 9, 11) La care Isus răspunde: „Compasiune voiesc, iar nu jertfă; că n-am venit să chem pe drepți, ci pe păcătoşi la pocăință."

Această chemare urmată de un ospăț ilustra obiceiul lui Isus, izvorât din firea lui, în parte retrasă, în parte sociabilă, de a împleti întâlnirile personale cu cele publice. Îi plăcea să propovăduiască la orele mesei şi este descris de

foarte multe ori frângând pâinea sau bând din cana cu vin. Cina cea de Taină a fost apogeul sublim al acestor ospețe sfinte. Cu excepția momentelor când făcea minuni, Isus era mereu un om deschis. Îi plăcea să mănânce. Vinul trecea de la unul la altul. Se vorbea tot timpul. Dar respecta nevoia celorlalți de singurătate, chiar de discreție. Una dintre întâlnirile cele mai frapante este cea dintre Isus și Nicodim, fariseu și îndrumător spiritual, care deținea un post înalt în ierarhia iudeilor (Ioan 3, 1–21). Acesta a venit noaptea la Isus, ca nu cumva să-și compromită situația, și Isus nu l-a respins, cu toate că-i ghicise laşitatea. Dimpotrivă, l-a primit cu bunăvoință și i-a explicat, în cuvinte memorabile, o mare parte din miezul mesajului Său. „De nu se va naște cineva de sus, nu va putea să vadă împărăția lui Dumnezeu." Și Nicodim a întrebat: „Cum poate omul să se nască, fiind bătrân? Oare, poate să intre a doua oară în pântecele mamei sale și să se nască?" Isus a răspuns printr-un apel la credință: „Căci Dumnezeu așa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică." Și i-a mai spus lui Nicodim că „n-a trimis Dumnezeu pe Fiul Său în lume ca să judece lumea, ci ca să se mântuiască, prin El, lumea". Dar Isus i-a dat de înțeles lui Nicodim că, mai devreme sau mai târziu, trebuie să se arate, nu trebuie să ocolească lumina: „Că oricine face rele urăște Lumina și nu vine la Lumină, pentru ca faptele lui să nu se vădească." Isus îl îndeamnă pe Nicodim să vină „la Lumină, ca să se arate faptele lui". În cele din urmă,

Nicodim a ascultat de sfatul primit, fiindcă, atunci când trupul lui Isus a fost dat jos de pe cruce, a venit „aducând ca la o sută de litre de amestec de smirnă și aloe". Și cu acesta a fost uns Isus, și trupul i-a fost înfășurat „în giulgiu cu miresme", și pus în „mormânt nou, în care nu mai fusese nimeni îngropat". Presupunem că era mormântul pe care Nicodim și-l pregătise lui însuși (Ioan 19, 39–42), dar poate că era al lui Iosif din Arimateea, care a asistat și el la înmormântare și a rostogolit piatra la gura mormântului. Și el era unul dintre demnitarii iudei, membru al sinedriului, organul de conducere al comunității, și, în același timp, discipol secret al lui Isus.

Prietenia cu Nicodim și Iosif ilustrează cât de largă era sfera adepților lui Isus, cuprinzându-i pe toți care se simțeau atrași de el, indiferent de poziția lor socială. Un alt exemplu este cel al prieteniei cu care îl întâmpină Isus pe un „slujitor regesc" de la curtea lui Irod Antipa, care vine la el cu rugămintea de a-i salva de la moarte fiul bolnav (Ioan 4, 46–53). La început îl imploră pe Isus să vină personal, dar acceptă apoi că un singur cuvânt al lui Isus va produce miracolul vindecării. Isus îl asigură că e de-ajuns credința, și se dovedește că așa este. Acest incident impresionant, povestit de Ioan cu multă tandrețe, oglindește felul în care Isus însuși i-a transmis cele întâmplate apostolului și evanghelistului, căci nimeni altcineva nu mai auzise acel schimb de cuvinte. La extrema cealaltă, avem exemplul patetic al bătrânului infirm care de treizeci și opt de ani aștepta în preajma scăldătorii din Vitezda (Ioan 5, 1–15). Acolo erau în apă cinci

pridvoare. Scăldătoarea avea un izvor mineral intermitent şi, când apele „erau tulburate" (se credea că de un înger), şansa tămăduirii creştea, drept care bolnavii se luau la întrecere ca să intre primii după o astfel de „tulburare" a apei. Bătrânul nu avea slujitori care să-l tragă repede până la scăldătoare, aşa că an de an privise cum ceilalți se vindecau, în timp ce el tot bolnav rămânea. Isus l-a văzut acolo şi se pare că auzise că era cam pungaş, dar tot i s-a făcut milă de el. I-a spus: „Voieşti să te faci sănătos?" Şi infirmul i-a răspuns: „Doamne, nu am om, care să mă arunce în scăldătoare, când se tulbură apa; că, până când vin eu, altul se coboară înaintea mea." Isus a zis: „Scoală-te, ia-ți patul tău şi umblă." Omul s-a făcut îndată bine. După un timp, Isus a dat peste el în Templu şi, recunoscându-l, i-a spus: „Iată că te-ai făcut sănătos. De acum să nu mai păcătuieşti, ca să nu-ți fie ceva mai rău." Bărbatul le povestea tuturor cu înflăcărare despre vindecarea sa, dar asta a trezit mânia iudeilor ortodocşi, fiindcă miracolul se petrecuse în timpul Sabatului. Unii interpretează pasajul respectiv ca o dovadă de nerecunoştință: fostul infirm l-a trădat pe Isus vorbind în fața demnitarilor iudei. O asemenea interpretare e, desigur, greşită. Timp de aproape patruzeci de ani, bolnavul nu putuse să se mişte, şi dintr-odată era eliberat de boală şi activ. Bineînțeles că mergea peste tot şi îşi spunea povestea oricui voia să-l asculte.

Există o întâlnire asemănătoare în Ioan 9, 1–38, când Isus vindecă un orb din naştere. Era un om sărac, fără importanță, şi când a încercat să le spună oamenilor că i

s-a întâmplat o minune toți au început să-l atace. Nu s-a întâmplat în Sabat? Și cum a fost? Cine a făcut minunea? Nu cumva un păcătos care încalcă Sabatul? Iudeii ortodocși spuneau: „Dă slavă lui Dumnezeu. Noi știm că Omul Acesta (Isus) e păcătos." În momentul acela, exasperat, tânărul a strigat: „Dacă este păcătos, nu știu. Un lucru știu: că fiind orb, acum văd." Au început să se certe cu el, invocându-l pe Moise și multe altele, până când tânărul, insistând asupra singurului lucru care-l interesa – vederea–, a spus că a da vederea unuia născut orb n-a mai fost făcut de nimeni de când e lumea: „De n-ar fi Acesta de la Dumnezeu n-ar putea să facă nimic." Și ei îi strigară: „În păcate te-ai născut tot, și tu ne înveți pe noi?" Apoi „l-au dat afară". Când a auzit Isus despre asta, l-a căutat pe tânăr și l-a întrebat despre credința lui. Tânărul a răspuns: „Cred, Doamne." Ioan încheie: „Și s-a închinat Lui." Iată încă o scurtă întâlnire emoționantă, unde vederea oferă o metaforă perfectă pentru cunoașterea adevărului.

Întâlnirile lui Isus cu femeile sunt deosebit de semnificative. În Orientul Apropiat antic, femeile erau aproape invizibile. Poziția lor socială era foarte neînsemnată, sau chiar inexistentă, cu excepția celor care erau soții de demnitari, dar și atunci situația lor era precară. Puteau fi îndepărtate – „lepădate" era un alt termen folosit în documente – după bunul-plac al soților. Dacă erau sărace și bătrâne, n-aveau nici o valoare. Dar nu și pentru Isus. Ochii lui pătrunzători le căutau în mulțimea ce se aduna în jurul lui. Așa a zărit-o și pe văduva bătrână care a

dăruit cei doi bănuți la colecta din Templu. A lăudat-o, socotind gestul ei o dovadă că și cei mai săraci pot fi mărinimoși. Filantropia nu era doar privilegiul facil al bogaților, ci o virtute deosebită a nevoiașilor și smeriților. N-avem de unde ști dacă văduva, renunțând la banii pentru subzistența zilnică, a rămas fără mâncare până a doua zi. A intrat însă definitiv în literatura despre actele de binefacere, după cum la fel de sigur este că a intrat în Împărăția Cerurilor. Isus putea să intuiască bunătatea cuiva, chiar fără dovezi palpabile. Și-a dat seama de asta când bătrâna bolnavă i-a atins veșmântul, sperând că astfel se va vindeca. A simțit credința ei. Nevoia spirituală a femeii a pulsat în el și, ca răspuns, puterea ființei lui s-a pogorât asupra ei. Așadar, Isus a putut s-o identifice, a lăudat-o, iar ea a căzut în genunchi și i-a recunoscut divinitatea. Femeia a fost vindecată, dar mai important este faptul că a intrat în repertoriul spiritual al credincioșilor smeriți, a căror credință în bunătate se ridică deasupra insignifianței lor.

Dar unele întâlniri ale lui Isus cu femeile sunt mai complicate. Una dintre cele mai fascinante este cea de la fântâna cetății Sihar din Samaria, cu o femeie din partea locului venită să ia apă (Ioan 4, 4–42). Fântâna fusese săpată de patriarhul Iacov și se afla în afara orașului. Isus și ucenicii lui trebuiau să traverseze Samaria ori de câte ori mergeau din Galileea în Iudeea sau invers. Evreilor li se ordonase să nu aibă de-a face cu samaritenii, despre care se zicea că sunt blestemați: deși evrei la origine, ei aveau altar și datini religioase proprii. Dar acestea

erau exact genul de dogme religioase pe care Isus le considera dure şi iraționale. Obosit, Isus s-a oprit lângă fântână, iar ucenicii au mers în cetate să cumpere de mâncare. Când a văzut-o pe femeie, a privit prin ea, şi în ea, după obiceiul şi harul lui. I-a cerut puțină apă de băut şi au început să vorbească. Femeia a văzut că bărbatul era iudeu şi s-a mirat că voia să intre în vorbă cu ea. Dar a fost bucuroasă să-i răspundă şi Isus a fascinat-o imediat când i-a explicat deosebirea dintre apa fântânii, care curând te lasă iar însetat, şi apa spirituală a adevărului, care este eternă. Şi femeia a spus: „Doamne, dă-mi această apă ca să nu mai însetez, nici să mai vin aici să scot." Iar el, probabil zâmbind în sinea lui, fiindcă ştia totul despre ea, a zis: „Mergi şi cheamă pe bărbatul tău şi vino aici." Dar femeia a răspuns: „N-am bărbat." Era exact răspunsul pe care-l aştepta Isus. Şi i-a zis: „Bine ai zis că nu ai bărbat. Căci cinci bărbați ai avut şi cel pe care îl ai acum nu-ți este bărbat. Aceasta adevărat ai spus." Femeia a rămas uluită. Dar nu era sfioasă – Isus şi-a dat seama de asta de la bun început – şi a avut destulă stăpânire de sine ca să spună: „Doamne, văd că Tu eşti prooroc." Replica femeii i-a dat lui Isus prilejul să-i explice că, oricât s-ar deosebi iudeii ortodocşi de samariteni, nici unii, nici alții n-aveau nimic în comun cu cei pe care el îi numea „adevărați închinători", care „se vor închina Tatălui în duh şi în adevăr". Pentru că, a continuat Isus, „Duh este Dumnezeu şi cei ce I se închină trebuie să i se închine în duh şi în adevăr". Problema altarelor rivale era irelevantă. Femeia i-a răspuns repede: „Ştim că va veni Mesia care se cheamă Cristos;

când va veni, Acela ne va vesti nouă toate." Isus tocmai începuse să-i explice „Eu sunt, Cel ce vorbesc cu tine", când ucenicii s-au întors cu mâncarea cumpărată din cetate şi l-au întrerupt. Ucenicii s-au mirat că Isus stătea de vorbă cu femeia, dar n-au vrut să-i spună. L-au îndemnat, în schimb, să mănânce, dar el a refuzat: „Eu am de mâncat o mâncare pe care voi nu o ştiţi." Ceea ce voia să spună era că întâlnirea cu acea femeie era hrană pentru cuget: cum să facă „voia Celui ce M-a trimis pe Mine" (aşa s-a exprimat), ca să-i includă şi pe străini, ca samaritenii, care erau dornici să înveţe.

Între timp, femeia şi-a lăsat găleata, a alergat înapoi în cetate şi le-a spus în gura mare oamenilor: „Veniţi de vedeţi un om care mi-a spus toate câte am făcut. Nu cumva acesta este Cristosul?" Şi ei, desigur, au venit, şi pentru că Isus i-a fascinat, l-au convins să mai rămână două zile cu ei şi au crezut în învăţătura Lui. Pe femeie au trecut-o în planul doi: „Credem nu numai pentru cuvântul tău, căci noi înşine am auzit şi ştim că Acesta este cu adevărat Cristosul, Mântuitorul lumii." Poate că nu avea reputaţie bună şi nu se bucura de popularitate printre nevestele bărbaţilor de acolo. Ca şi în cazul altor pasaje din Noul Testament, am fi dorit să ni se spună mai multe. Cum se explică aranjamentele ei matrimoniale, sau lipsa acestora? Oare ce altceva i-a mai spus Isus, de a făcut-o să exclame „mi-a spus toate câte am făcut"? E straniu că ştim atât de multe, pentru că femeia n-a vorbit cu evanghelistul Ioan. Isus i-a relatat probabil punctele esenţiale ale conversaţiei avute cu femeia şi Ioan

le-a reprodus. Poate că Isus a omis multe detalii. Aşadar, spre regretul nostru, femeia aceasta fascinantă intră în umbra povestirilor nepovestite, însă putem spera că a fost mântuită şi ea, după cum, fără îndoială, merita.

Femeia exotică din Luca 7, 31–48 este la fel de fascinantă. Faptul că Isus era sociabil, că-i plăceau ospeţele, cinele alături de tot felul de oameni de rând a dat naştere la comentariile şi dezaprobarea evlavioşilor. Isus le răspundea, înfrunta instituţia religioasă pe care o definea metaforic „oamenii acestui neam": „Sunt asemenea copiilor care şed în piaţă şi strigă unii către alţii, zicând: V-am cântat din fluier şi n-aţi jucat; v-am cântat de jale şi n-aţi plâns." El spunea că Ioan Botezătorul nu mânca pâine, nici nu bea vin, dar evlavioşii protestau: „Are demon!" Isus le-a spus: „A venit şi Fiul Omului, mâncând şi bând, şi ziceţi: Iată un om mâncăcios şi băutor de vin, prieten al vameşilor şi al păcătoşilor!" Şi a continuat cu aceste vorbe misterioase: „Dar Înţelepciunea a fost găsită dreaptă de către toţi fiii ei." Cu toate acestea, unul din farisei, pe nume Simon, l-a poftit la cină şi Isus a acceptat, iar vestea acelui ospăţ s-a răspândit repede. Luca ne povesteşte: „Şi iată era în cetate o femeie păcătoasă şi, aflând că şade la masă, în casa fariseului, a adus un alabastru cu mir. Şi, stând la spate, lângă picioarele Lui, plângând, a început să ude cu lacrimi picioarele Lui, şi cu părul capului ei le ştergea. Şi săruta picioarele Lui şi le ungea cu mir."

Este o scenă extraordinară, deoarece, în Orientul Apropiat antic, să speli picioarele unui bărbat era un gest de

rară smerenie, simbol de supremă supunere și cucernicie. Isus avea să facă și el acest gest față de ucenicii lui cu puțin timp înainte să fie răstignit, gest din pricina căruia Petru s-a simțit foarte stingherit. Și în cazul de care e vorba mai sus trebuie să fi fost un moment stânjenitor, căci era foarte greu să speli picioarele unui bărbat cu lacrimi și să le ștergi cu propriul păr, chiar dacă lacrimile șiroiau și părul era foarte lung. Mai mult, femeia era frumoasă și avea o reputație proastă. Fariseul Simon era teribil de ofensat. Cum intrase femeia? Și oare Isus o cunoștea? El „a zis în sine: Acesta, de-ar fi prooroc, ar ști cine e și ce fel e femeia care se atinge de El, că este păcătoasă".

Isus i-a citit gândurile și i-a spus: „Simone, am să-ți spun ceva." Simon a răspuns: „Învățătorule, spune." Și, după cum îi era obiceiul, Isus i-a pus o întrebare: „Un cămătar avea doi datornici. Unul era dator cu cinci sute de dinari, iar celălalt cu cincizeci. Dar, neavând ei cu ce să plătească, i-a iertat pe amândoi. Deci, care dintre ei îl va iubi mai mult?" Simon a zis: „Socotesc că acela căruia i-a iertat mai mult." Exact, a spus Isus. Apoi l-a dojenit: nu pe un ton supărat, ci cumpătat, alegându-și cu grijă cuvintele: „Vezi pe femeia aceasta? Am intrat în casa ta și apă pe picioare nu Mi-ai dat; ea însă, cu lacrimi, Mi-a udat picioarele și le-a șters cu părul ei. Sărutare nu Mi-ai dat; ea însă, de când am intrat, n-a încetat să-Mi sărute picioarele. Cu untdelemn capul Meu nu l-ai uns; ea însă cu mir Mi-a uns picioarele."

Și a mai adăugat, apăsat: „Iertate sunt păcatele ei cele multe, căci mult a iubit. Iar cui se iartă puțin, puțin

iubește." Iar femeii i-a spus: „Iertate îți sunt păcatele." Nu mai știm apoi nimic despre acea femeie, care – întocmai ca femeia samariteană, cea care avusese mulți bărbați – dispare în negura istoriei, dar nu fără binecuvântarea lui Isus: „Credința ta te-a mântuit; mergi în pace." Lecția aceasta nu s-a lipit de Simon și de prietenii lui. N-au găsit altceva de spus decât: „Cine este Acesta care iartă și păcatele?" Dar femeia pocăită, mântuită prin credință, sublimă prin smerenie, dăinuie ca una dintre figurile cele mai emoționante ale literaturii antice. Și, ca de multe ori în Noul Testament, povestirea realistă a lui Luca are ecoul răsunător al adevărului.

Acest episod este un exemplu al influenței extraordinare pe care o avea Isus asupra femeilor. Nu numai că reușea să le trezească credința și evlavia, dar li se adresa cu o tandrețe nuanțată de poezia gesturilor și uneori a limbajului. Matei o descrie în capitolul 15, 22–28 pe femeia păgână cananeană, care voia ca Isus să-i vindece fiica bolnavă, și Isus a repezit-o – se pare că era foarte insistentă, supărătoare și, desigur, foarte gălăgioasă. Isus i-a răspuns că datoria lui în părțile Tirului și Sidonului era să găsească „oile cele pierdute ale casei lui Israel". A mai spus: „Nu este bine să iei pâinea copiilor și s-o arunci câinilor." Fără pic de sfială în fața replicii categorice a lui Isus, femeia a avut inspirația să spună: „Da, Doamne, dar și câinii mănâncă din fărâmiturile care cad de la masa stăpânilor lor." Pe Isus l-a mișcat instantaneu răspunsul strălucit al femeii și a cedat: „O, femeie, mare este credința ta; fie ție după cum voiești." „Și s-a tămăduit fiica ei în ceasul acela."

Isus impunea prin bunătate, răbdare şi stăpânire de sine. Avea multă intuiție. Respingea orice fel de legalism sau logică greoaie, preferând străfulgerările spiritului, imaginile poetice spontane, care dădeau strălucire limbajului şi îi transformau spusele în şiraguri de giuvaiere sclipitoare. Acestea nu erau nişte caracteristici masculine. Isus se baza mai mult pe emoții decât pe rațiune ca să pună în lumină o idee – o trăsătură feminină la care femeile nu se aşteptau din partea propovăduitorului unei doctrine. Şi, de fapt, Isus nu era un propovăduitor, nu ținea predici, şi asta le atrăgea pe femei. Isus le învăța: explica lucruri greu de înțeles într-un mod interesant şi limpede, folosind imagini din viața şi munca de zi cu zi. Era moralist, dar alegea calea poetică şi se bucura văzând că femeile erau captivate şi fericite. Le iubea mult pe cele două surori ale lui Lazăr din Betania, Marta şi Maria, şi e clar că petrecea multe ore prețioase în tovărăşia lor, în rarele ocazii, când se mai odihnea. Ştia prea bine cât de autentice erau virtuțile Martei şi cât de neclintită îi era credința – n-a făcut ea o mărturie de credință în termeni ce egalau forța splendidei confesiuni a Sfântului Petru? (Ioan 11, 27) Şi îl bucura când Maria stătea la picioarele lui şi asculta, şi nu voia ca plăcerea şi învățătura ei să fie întrerupte de corvezile gospodăreşti. Recunoştea deschis: „Maria partea bună şi-a ales…" (Luca 10, 42) Şi când Iuda Iscarioteanul a vrut să-i ia Mariei vasul de alabastru cu mir de nard, cu care i-a uns picioarele, Isus a zis: „Las-o", „iar casa s-a umplut de mirosul mirului" (Ioan 12, 2–8).

Unul dintre motivele pentru care Maria asculta atât de concentrată era că religia pe care o descria Isus se deosebea foarte mult de iudaismul mozaic. Femeile îşi aveau

şi ele locul exact în centru, alături de bărbaţi, împărtăşind aceleaşi îndatori şi mângâieri. Mama Lui, Maria, era o parte indispensabilă a Întrupării lui – misiunea lui nu ar fi fost posibilă fără ea. Sfânta Familie căreia îi aparţineau el, Maria şi tatăl lui adoptiv, Iosif, era pentru Isus imaginea ideală a unităţii societăţii. Pentru protejarea familiei, Isus a modificat un punct important al legii mozaice: a aşezat căsătoria la un nivel de sfinţenie cu mult mai înalt şi a făcut-o indisolubilă (Matei 19, 5–6). Cei căsătoriţi erau „amândoi un trup". „Deci, ce a împreunat Dumnezeu omul să nu despartă." Cu această condamnare categorică a divorţului, Isus nu urmărea doar să consolideze căsătoria, ci şi să asigure protecţia femeilor. Poziţia legală inferioară pe care o aveau ele în Orientul Apropiat antic era foarte înrăutăţită de uşurinţa cu care bărbaţii – şi numai bărbaţii – puteau obţine divorţul. Situaţia era relativ aceeaşi pretutindeni. Codul penal din Babilon stabilea că dacă un soţ îi spunea soţiei „Nu eşti soţia mea" avea de plătit o jumătate de mină şi apoi era liber. Dar o femeie care-şi repudia soţul trebuia înecată în râu. Legea iudaică era mai puţin tiranică, dar şcoala lui Hillel* declara că dacă soţia nu-i pregăteşte soţului ei cina cum se cuvine este un motiv suficient de divorţ. Alte sisteme, de pildă cele din Grecia, Persia şi Roma, nu erau foarte diferite; femeia era tratată şi acolo ca o specie inferioară, asupra căreia bărbatul avea drept de proprietate. Chiar şi astăzi,

* Vestit învăţat al iudaismului antic (110 î.Cr.–10 d.Cr.) care, potrivit unor surse rabinice, ar fi trăit de 3 ori câte 40 de ani, ca Moise. (*N. t.*)

divorțul are consecințe mai serioase pentru femeie decât pentru bărbat. Susținând căsătoria, Isus a fost primul învățător din istorie care și-a manifestat dorința de a le pune pe femei pe picior de egalitate cu bărbații.

Este adevărat că Isus și-a ales doar bărbați drept apostoli, însă nici nu se putea altfel, având în vedere condițiile sociale din acele vremuri. Apostolii trebuiau să pornească în misiuni independente, adesea singuri, și să-i îndrume pe discipoli, membri ai organizației înființate de Isus cu scopul de a-i răspândi Evanghelia. Mai mult, avea nevoie de bărbați care să-l apere de isteria mulțimilor și de amenințările fizice ale dușmanilor – cu toate că până la urmă nu s-au dovedit eficienți. Una dintre lecțiile pe care le avem de învățat din viața lui Isus este că deseori femeile au dat dovadă de mai mult curaj fizic decât bărbații. Isus le cerea apostolilor să se dedice permanent misiunii lui. Luca spune: „Au lăsat totul și au mers după El" (Luca 5, 11). Petru declară cu hotărâre: „Iată, noi am lăsat toate și Ți-am urmat" (Marcu 10, 28). Adevărul e că nu toate femeile aveau posibilitatea să facă aceste lucruri, deși, e drept, unele izbuteau cumva. Isus n-a făcut din celibat o virtute, deși există un pasaj în Matei unde, contrar învățăturii iudaice tradiționale, se arată că celibatul era legal (19, 1 0–12). Era o chemare specială: „Cine poate înțelege să înțeleagă." Isus sublinia mereu că dragostea pentru Dumnezeu avea întâietate față de orice altă legătură de familie – tată, mamă, frate, soră. Și aceasta era valabil deopotrivă pentru bărbați și femei. Noțiunea de călugări și călugărițe celibatare nu este incompatibilă cu

nimic din cele spuse de Isus în Evanghelie. Nici preoția exclusiv bărbătească. Dar la fel de adevărat este că învățătura lui Isus nu exclude femeile de la preoție.

În esență, Isus îi învăța pe oameni că prietenia cu Dumnezeu însemna să faci parte dintr-o familie cerească aflată deasupra oricăror legături umane, deși nu le excludea neapărat. Luca amintește de o femeie care i-a strigat lui Isus din mulțime: „Fericit este pântecele care Te-a purtat și fericiți sunt sânii pe care i-ai supt!" Isus a încuviințat, dar a scos în evidență importanța unei valori superioare: „Așa este, dar fericiți sunt cei ce ascultă cuvântul lui Dumnezeu și-l păzesc" (11, 27–29). În Evanghelia după Matei, există un pasaj din care aflăm că pentru misiunea lui pe pământ Isus a creat o familie apostolică care în mod inevitabil era pe primul loc în atenția și inima lui. În timp ce îi învăța pe oameni, însoțitorii lui i-au spus că mama lui și alți membri ai familiei, poate veri, așteptau să-i vorbească. Isus a răspuns, așa cum îi era obiceiul, cu o întrebare: „Cine e mama Mea și cine sunt frații Mei?" Răspunsul l-a dat tot el, arătând cu un gest spre ucenici: „Iată mama Mea și frații Mei. Că oricine va face voia Tatălui Meu Celui din ceruri, acela îmi este frate și soră și mamă" (12, 46–50). De cele mai multe ori, Isus îl numește pe Dumnezeu „Tată", iar lui însuși își spune „Fiu". Oamenii erau în primul și în primul rând „copiii Domnului", ceea ce indica o relație eternă, în afara timpului. Căsătoria, copiii, iubirea între membrii familiei erau toate foarte importante în termeni

lumești. Aparțineau totuși lumii de aici. În cele din urmă, cel mai mult conta să fii în familia lui Dumnezeu.

În familia lui Isus de pe pământ, pe care a făcut-o și a instruit-o cu grijă, femeile erau la fel de numeroase – deși poate nu la fel de proeminente – ca bărbații. Mama lui și alte femei, membre ale familiei ei, se aflau adesea în preajma lui, iar ea, Fecioara Maria, i-a stat alături la sfârșit, lângă cruce. Luca ne vorbește de un grup de femei depravate pe care Isus le-a scăpat de „demoni" – adică de desfrânare – și le-a recrutat apoi în anturajul lui (8, 2). Cea mai importantă dintre ele a fost Maria Magdalena, și Luca subliniază păcătoșenia vieții din trecut a Magdalenei: „din care ieșiseră șapte demoni". Pe urmă erau Marta și Maria, surorile lui Lazăr. Luca ne spune însă și de unele femei înstărite, printre care Ioana, nevasta lui Huza, un iconom al lui Irod Antipa, și Suzana. Doar pe acestea două le numește, dar spune că erau „multe altele". Ele „slujeau din avutul lor" (8, 3). Călătoriile lui Isus necesitau sprijin financiar și servicii practice, care erau îndeobște asigurate de femei. Primul eșalon, apostolii, era format exclusiv din bărbați. Dar următorul grup, care se îngrijea de locuințe, mese și cheltuieli de călătorie, era format din femei, de obicei cu mari posibilități. Isus izbutea, prin felul lui de a fi, dar și prin atracția exercitată de învățăturile lui, să inspire femei inteligente, educate, cultivate și sensibile, care descopereau în cuvintele lui o religie infinit mai emoționantă și mai satisfăcătoare decât orice puteau găsi la sinagogă sau în Templu. Isus nu atrăgea numai evreice sau samaritene înstărite. Soția lui Pilat,

guvernatorul Iudeii, era şi ea fascinată de Isus. Îi era, desigur, imposibil să-l urmeze, dar îl visa noaptea şi a încercat să-l convingă pe Pilat să-l salveze: „Nimic să nu-i faci Dreptului aceluia, că mult am suferit azi, în vis, pentru El" (Matei 27, 19). Mai erau şi alte femei cu stare, pe care poziția socială le împiedica să se implice în activitatea misionară, dar o sprijineau venind la Isus şi la ucenici ca să contribuie cu bani, când aceştia treceau pe lângă casele lor. Văduvele puteau lucra cu el tot timpul. Aceste femei le prefigurau pe doamnele romane care, la începutul creştinismului, se adunau în catacombe şi în primele biserici şi cărora li se datorează, în bună măsură, răspândirea şi succesul noii religii. Învățătura lui Isus era una cu care o femeie se putea identifica perfect, şi cu cât îi era mai înalt rangul şi gândea mai independent, cu atât mai puternică era legătura cu Isus. Prostituatele, a căror ocupație era prin ea însăşi o formă de emancipare, se simțeau şi ele irezistibil atrase de îndată ce se lepădau de traiul înjositor pe care-l duseseră.

Reiese clar din Evanghelii că lui Isus îi plăcea compania femeilor, se simțea în largul lui cu ele, ştia cum să le vorbească şi cum să reacționeze în prezența lor. Dar îi plăceau şi copiii. Era una dintre caracteristicile sale cele mai vizibile şi mai pregnante. Vedea în copii inocența autentică, încă neîntinată de ispitele materiale ale lumii păcătoase, care deformau instinctul de puritate şi iubire. Iubea copiii de toate vârstele. Tinerele mame îi simțeau afecțiunea pentru pruncii lor şi-l lăsau să-i mângâie. Marcu are un pasaj extraordinar care ne arată ce bine se simțea

Isus cu cei foarte tineri, ceea ce – după câte ştiu eu – îl face unic în literatura lumii antice: „Şi aduceau la El copii, ca să-Şi pună mâinile peste ei", dar ucenicilor, oameni ai timpurilor acelea, nu le plăcea asta şi le mustrau pe femei. „Iar Isus, văzând, S-a mâhnit şi le-a zis: Lăsaţi copiii să vină la Mine şi nu-i opriţi, căci a unora ca aceştia este împărăţia lui Dumnezeu." El îi compara adesea pe copii cu neprihăniţii, iar faptul că ucenicii încercau să-l lipsească de compania lor i-a inspirat următoarea concluzie: „Adevărat zic vouă: Cine nu va primi împărăţia lui Dumnezeu ca un copil nu va intra în ea." Şi, ca să sublinieze cele zise, „luându-i în braţe, i-a binecuvântat, punându-Şi mâinile peste ei" (10, 1 3–16). Matei relatează acelaşi episod în 19, 13–14 şi adaugă: „...a unora ca aceştia este împărăţia cerurilor."

Isus a reluat de multe ori ideea că o doză de inocenţă copilărească le era necesară şi adulţilor astfel încât sufletul să le fie pregătit pentru mântuire. Avea legătură cu imaginea lui de făptura „renăscută" şi cu preţuirea lui faţă de smerenie. Dar Isus iubea copiii nu numai ca imagine metaforică, ci ca pe nişte fiinţe reale. Îl fascina orice aspect al felului în care un prunc vine pe lume, creşte şi ajunge un copil încântător. Vorbea mereu despre copii în învăţăturile sale. Avea un simţ de observaţie foarte dezvoltat. Vedea cum afecţiunea pentru copil o face pe mamă să uite durerile facerii (Ioan 16, 21), cum tatăl îşi dezmiardă copilul în pat (Luca 11, 7) şi cum părinţii ascultă ce spun copiii şi le îndeplinesc dorinţele, dar numai când nu sunt rele (Matei 7, 9; Luca 11, 11–13).

Îl interesau pornirile copiilor în timpul jocului (Matei 11, 16), sau suferințele lor (Matei 18, 25). Faptul că un discipol își părăsea de bunăvoie copiii de dragul lui și al lui Dumnezeu era pentru Isus proba supremă a loialității (Luca 14, 26, 18, 29; Matei 19, 29). Considera că iubirea dintre soți și iubirea amândurora pentru copii sunt indisolubil legate, ilustrând felul în care iubirea umană poate imita și prevesti iubirea ce reprezintă principiul de bază al Împărăției lui Dumnezeu.

Cu toate că lui Isus nu-i plăcea să facă minuni în public, nu refuza niciodată rugămintea unui părinte de a-i însănătoși copilul bolnav. Este demn de subliniat că, proporțional vorbind, beneficiarii unui număr foarte însemnat de vindecări au fost copii. Copilașul „slujitorului regesc" din Capernaum (Ioan 4, 49); nefericitul băiat singur la părinți și posedat de demoni, pe care Isus l-a vindecat coborând de pe munte (Matei 17, 18); fiica lui Iair (Marcu 5, 23), pe care Isus a salvat-o de la moarte; „fiica" femeii cananeene (Marcu 7, 30); și unicul fiu al văduvei din Nain (Luca 7, 11–18) sunt doar câteva din cazurile când Isus s-a grăbit să dea ajutor unui părinte îndurerat. Viața n-avea mare preț în Palestina primului secol. Copiii mureau peste tot în jurul lui din pricina sărăciei, a lipsei de îngrijire și a bolilor. Dar când i se punea în față un copil care era chinuit de o grea suferință, intra imediat în acțiune. Propovăduia nu numai „Păstorește oile Mele", ci și „Paște mielușeii Mei" (Ioan 21, 15, 16).

Mai mult, Isus era mereu pregătit să le reamintească oamenilor, chiar și ucenicilor instruiți, că nu trebuie ignorați

copiii, fiindcă în anumite privințe aceştia erau modele demne de urmat. Când ucenicii au început controversa deplasată pentru a stabili care dintre ei era cel dintâi – incident consemnat în toate Evangheliile sinoptice: Matei 18, 1–4; Marcu 9, 33–37; Luca 9, 46–48 –, Isus a chemat un copil şi l-a aşezat în mijlocul lor, al tuturor, zicând: „De nu vă veți întoarce şi nu veți fi precum pruncii, nu veți intra în împărăția cerurilor." Isus îi învăța mereu – aceasta fiind şi credința lui profundă – că aveau multe de aflat studiindu-i pe copii. Matei îşi aminteşte bucuria de care a fost cuprins Isus când, în ultimele lui zile pe pământ, copiii din Templu l-au întâmpinat cu osanale şi cum i-a mustrat pe arhiereii care protestaseră împotriva acestei primiri, socotind-o necuviincioasă: „Au niciodată n-ați citit că din gura copiilor şi a celor ce sug Ți-ai pregătit laudă?" (21,16) Este de asemenea remarcabil că Isus a rezervat cele mai severe avertismente celor care se purtau rău cu copiii sau îi duceau pe căi greşite. Matei îl citează pe Isus: „Vedeți să nu disprețuiți pe vreunul din aceştia mici" (18, 10), iar „cine va sminti pe unul dintr-aceştia mici care cred în Mine, mai bine i-ar fi lui să i se atârne de gât o piatră de moară şi să fie afundat în adâncul mării" (18, 6).

Dacă femeile şi copiii aveau un loc aparte în inima lui Isus şi în concepțiile lui despre inocență şi virtute, cum îi privea pe vârstnici? Aproape inevitabil, multe vindecări – şi din toate doar câteva sunt descrise mai în amănunt – au fost în beneficiul bătrânilor. Infirmul neajutorat care aşteptase timp de aproape patruzeci de ani lângă scăldătoarea din Vitezda era desigur bătrân. La fel şi femeia

care avea o „curgere de sânge" și care ani de-a rândul își cheltuise toți banii pe la doctori fără să se vindece. Isus îi observa pe bătrânii virtuoși, ca văduva care și-a dat ultimii doi bănuți la colectă. Avea însă grijă să nu-i laude numai pe vârstnici. Iudeii ortodocși făceau deja acest lucru, și Isus nu era impresionat. În sinagogi și la Templu, statutul de „conducător" se căpăta în funcție de vechime, și vârsta era importantă la orice nivel al ierarhiei sacerdotale. În iudaism, prețuirea publică a unei persoane era determinată de vârsta acesteia și concretizată prin atribuirea termenului de „bătrân". Matei are un pasaj important, în care Isus spune că vameșii și desfrânatele vor merge în cer înaintea „bătrânilor". La vremea când s-a născut Isus, bătrâni sfinți ca Simion și Zaharia se aflau tot timpul la Templu, dar spre sfârșitul preoției lui Isus nu mai existau bătrâni cuvioși prin preajmă. Iosif Caiafa, marele preot, deținuse ani de zile acel post și trebuie să fi avut în jur de șaizeci de ani. Socrul și predecesorul lui, Anna, care conducea încă din culise, era și mai în vârstă. Mulți dintre iudeii ortodocși care-l ascultau pe Isus urmărind să-i găsească vină și să le spună apoi celorlalți vorbele lui blasfematoare erau bătrâni; unii aveau un rang înalt. Instituția împotriva căreia Isus protesta adesea era condusă în bună parte de bătrâni. Astfel, când Isus spunea că pentru a intra în Împărăția lui Dumnezeu trebuie să „renaști" și să devii „un om nou", vorbele aveau un înțeles dublu. Faptul că folosește adesea imaginea copilului ca simbol al mântuiților și că pe cei binecuvântați îi numește la fel de frecvent „copii ai Domnului" este deosebit de important, fiindcă, în general,

Noul Testament creează impresia limpede că vârsta trebuie într-un fel anulată sau modificată în căutarea lui Dumnezeu.

Această impresie iese puternic în evidență în Schimbarea la Față, unul dintre cele mai remarcabile evenimente din Evanghelii. Cu câteva zile înainte de a se schimba la față, Isus îi întrebase pe ucenici ce spuneau oamenii despre preoția lui. Petru a răspuns: „Tu ești Cristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu." Isus l-a făcut atunci pe Petru efectiv reprezentantul și înlocuitorul Lui și l-a declarat binecuvântat: „...nu trup și sânge ți-au descoperit ție aceasta, ci Tatăl Meu, Cel din ceruri. Și Eu îți zic ție, că tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea și porțile iadului nu o vor birui" (Matei 16, 15–20). După șase zile, i-a luat pe Petru, Iacov și Ioan și „i-a dus într-un munte înalt, de o parte. Și S-a schimbat la față, înaintea lor, și a strălucit fața Lui ca soarele, iar veșmintele Lui s-au făcut albe ca lumina" (Matei 17, 1–2). Atât Marcu (9, 2–8), cât și Luca (9, 28–36) consemnează această iradiere spectaculoasă a feței și trupului lui Isus. Toți trei descriu o epifanie divină. Matei o prezintă astfel: „un nor luminos i-a umbrit pe ei, și iată glas din nor zicând: Acesta este Fiul Meu Cel iubit, în Care am binevoit; pe Acesta ascultați-L" (17, 5).

Schimbarea la Față a fost interpretată în fel și chip, dar înțelesul ei reiese foarte clar. Isus era om, dar nu numai om. Era și Dumnezeu, Fiu al Tatălui. Trăia dincolo de timp și spațiu, dar și pe pământ. Preoția lui avea loc nu numai în lumea aceasta, ci și în lumea care avea să

vină. Ce spunea el era adevărat în vecii vecilor, atât pentru lumea de pe pământ, cât şi pentru eternitate. Isus le vorbea unor oameni dintr-o mică provincie a Imperiului Roman de la începutul secolului I d.Cr., dar adevărul spuselor sale era valabil pentru toate popoarele, din toate timpurile, transfigurând istoria şi geografia, răspândindu-se pretutindeni şi aruncând o punte peste prăpastia dintre universul pe care îl crease Dumnezeu şi infinitul în care îşi avea Dumnezeu fiinţa.

Schimbările introduse de Isus printre oameni aveau să revoluţioneze societatea umană de-a lungul a două milenii, şi Schimbarea la Faţă de pe munte a anticipat modificarea treptată a atitudinilor şi mentalităţilor.

VII

Cele zece porunci noi ale lui Isus

Isus nu urmărea să schimbe lumea. Scopul lui era să-i pregătească pe oamenii acestei lumi pentru Împărăția lui Dumnezeu, care, sublinia El, „nu este din lumea aceasta". Vechii evrei erau dezorientați în legătură cu viața de pe pământ şi viața viitoare, şi abia treptat, dar nu pe de-a-ntregul, au învățat să accepte ideea „vieții de apoi". Pe vremea lui Isus, mulți evrei, de pildă saducheii, continuau să respingă această noțiune. Nu este, aşadar, de mirare că în zilele acelea existau mari confuzii privitoare la credința predominantă în „Cristos", sau Mesia, sau Regele mântuitor al Israelului. Practic, toți evreii împărtăşeau mai mult sau mai puțin această credință. La fel şi samaritenii – femeii pe care Isus a întâlnit-o la fântână, cea care avusese cinci bărbați şi acum trăia în păcat, poate că nu-i păsa de regulile de morală, în schimb ştia totul despre Cristos şi era fericită că-l recunoscuse în persoana lui Isus. Dar nici evreii, nici samaritenii nu erau siguri dacă Mesia era un conducător laic sau spiritual, sau şi una, şi alta. Saducheii vedeau în Mesia un nou David, restaurator al mărețului regat iudaic care înflorise cu o mie de ani în urmă, în timp ce fariseii îl considerau

un mare preot teocrat care avea să facă din Templu sediul guvernului.

Isus a moştenit doctrina lui Mesia, dar nu şi confuziile ei. Fiind Fiul lui Dumnezeu, nu avea nici cea mai mică îndoială că „lucrarea Tatălui", aşa cum o numea el, era să le arate celor care voiau să asculte cum să se pregătească pentru viaţa viitoare. Nu le cerea oamenilor supunere ca un alt David, sau ca un stăpânitor laic, sau ca un rege-preot teocrat, ci credinţă, ca un îndrumător spiritual ale cărui putere şi Împărăţie erau fără de sfârşit. Isus accentua faptul că nu era nici revoluţionar, nici fanatic, nici rebel împotriva Romei sau a autorităţilor iudaice. N-a întreprins nici o acţiune care să zdruncine în vreun fel situaţia politică existentă. Dar nimeni nu-l credea pe de-a-ntregul, nici măcar ucenicii. Apostolii înşişi erau nesiguri cu privire la sfârşitul preoţiei Lui. Le venea greu să accepte că era o victimă, că se va sacrifica pentru a mântui omenirea. Şi aceştia erau bărbaţi evlavioşi, aflaţi zilnic în preajma lui Isus. Cu cât oamenii erau mai departe de persoana lui Isus, cu atât ştiau mai puţine despre învăţăturile lui şi cu atât ajungeau mai suspicioşi. Slujitorii Templului nu aveau nici o îndoială că Isus era un instigator care plănuia să pună mâna pe posturile lor, un agitator care urmărea să-i împingă într-un conflict distrugător cu autorităţile romane, şi asta îi îngrozea. Ideea unui conducător-învăţător ale cărui concepte şi obiective erau exclusiv spirituale depăşea înţelegerea lor pământească.

Pe de altă parte, Isus se străduia întotdeauna să facă distincţia între cer şi pământ. Pe el nu-l preocupau aranja-

mentele politice, nici măcar filozofia politică. Era conştient de faptul că în anul 6 d.Cr. fusese o „răzmeriţă" în Palestina şi Siria din pricina marelui recensământ şi că a curs mult sânge când forţele de ocupaţie romane au intervenit ca s-o înăbuşe. Recensământul se efectua pentru stabilirea impozitelor, sau a „tributului". Isus ştia că duşmanii lui bisericeşti, ierarhii din Templu, urmăreau să-l atragă în dispute politice referitoare la tribut. Aceasta a fost de fapt acuzaţia pentru care Isus a ajuns până la urmă la judecata lui Pilat: „Şi au început să-L pârască, zicând: Pe Acesta L-am găsit răzvrătind neamul nostru şi împiedicând să dăm dajdie Cezarului şi zicând că El este Cristos rege" (Luca 23, 2). Era o minciună intenţionată. Strădaniile lui Isus *nu* urmăreau interzicerea tributului. Fariseii şi susţinătorii lui Irod Antipa încercaseră să-i întindă o cursă şi să-l prindă pe picior greşit. Au insinuat, după cum ne spune Matei, că Isus critica înverşunat autorităţile existente, care nu spuneau decât adevărul: „...nu-Ţi pasă de nimeni, pentru că nu cauţi la faţa oamenilor. Spune-ne deci nouă: Ce Ţi se pare? Se cuvine să dăm dajdie Cezarului sau nu?" Dar Isus, „cunoscând vicleniа lor, le-a răspuns: Ce Mă ispitiţi, făţarnicilor?" Le-a cerut să scoată o monedă, şi când i-au arătat-o, a spus: „Al cui e chipul acesta şi inscripţia de pe el?" Iar ei au răspuns: „Ale Cezarului." Isus le-a spus: „Daţi deci Cezarului cele ce sunt ale Cezarului şi lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu." Iscusinţa acestei replici i-a lăsat muţi. „...s-au minunat şi, lăsându-L, s-au dus" (Matei 22, 16–22).

Metafora monedei este imaginea caracteristică a eforturilor lui Isus de a demonstra că învățăturile sale trăgeau o linie de demarcație absolută între domeniul material și cel spiritual, între lumea de aici și cea de dincolo. El nu venise ca să-i elibereze pe evrei de romani, ci să le arate tuturor oamenilor cum să se elibereze de păcat. Obiectivul lui nu era să pună bazele unei noi forme de guvernare, ci să le descrie oamenilor un nou fel de a-și trăi viața. Era vorba de o revoluție cu totul interioară, o revoluție contra egoismului, a lăcomiei, a cruzimii și prejudecăților, împotriva furiei și desfrânării: o revoluție care să înlocuiască iubirea de sine cu iubirea pentru toți, cu o camaraderie generală. Omul renăscut avea să fie complet altfel, și totul avea să se schimbe. Dar, în exterior, lumea își continua drumul.

Așa să fi fost? Cheia vieții lui Isus este un imens paradox: cel mai zguduitor și cel mai important paradox din istorie. Isus voia să le arate oamenilor cum să se pregătească pentru lumea viitoare, ca să fie demni de ea. Dar prin felul său de a-i învăța, cu afecțiune și pricepere, cu măiestrie psihologică și emoțională, le oferea în același timp un model de urmat, ca să fie mai buni și, astfel, mai fericiți, chiar în lumea de aici. Miezul creștinismului este imitarea lui Cristos. Evangheliile ne arată cum se comportă, cum gândește și cum vorbește un om perfect. Toți cei care de peste două mii de ani l-au imitat pe Cristos, fiecare după posibilitățile lui, oricât de limitate, au făcut lumea mai bună, astfel că mulți dintre oamenii care o populează duc un trai mai împlinit, mai fericit.

Căutarea lumii viitoare a transformat lumea prezentă. Însă exemplul lui Isus, deşi cel mai puternic şi mai răspândit, n-a fost singura forţă motrice. Umanitatea are predilecţie şi pentru rău, şi pentru bine. Alte figuri impunătoare din istorie au dat exemple proaste, iar scrierile şi spusele lor i-au corupt pe mulţi şi i-au condus pe căi greşite. Eu scriu în prima parte a secolului XXI şi, ca istoric, pot trece în revistă două milenii de schimbări de-a lungul cărora Isus s-a luptat pentru minţile oamenilor împotriva forţelor întunericului, aşa cum le-ar fi numit el. Oamenii civilizaţi au trecut prin epoci de mari transformări: ascensiunea creştinismului în Europa, triumful şi decăderea lui; Renaşterea şi Reforma; prima revoluţie ştiinţifică din secolul XVII; Iluminismul secolului XVIII; revoluţia industrială şi instalarea raţiunii şi reformei; colosalele schimbări intelectuale şi sociale din secolul XX, care continuă şi în epoca noastră. Toate au fost o împletire a binelui cu răul, a dreptăţii cu sălbăticia, a cruzimii cu bunătatea, a progresului cu degenerarea. Dar dacă separăm aspectele salutare de cele deplorabile, dacă privim ceea ce e decent şi valoros în trăirile noastre moderne – acum, în al doilea deceniu al secolului XXI –, constatăm că toate îmbunătăţirile autentice ale felului în care trăiesc şi se comportă oamenii îşi au izvorul în învăţăturile şi, în primul rând, în exemplul lui Isus.

Isus ne-a dăruit de fapt prin viaţa sa un nou set de zece porunci. Ele reies din studiul amănunţit al Evangheliilor, aşa cum am încercat să-l prezint în această scurtă biografie. Prima este: fiecare dintre noi trebuie să-şi

dezvolte o nouă personalitate. Isus spunea că fiecare om e unic şi că fiecare e înzestrat, pe lângă trup, cu suflet unde-i sălăşluieşte caracterul. Trupul este slab şi muritor; sufletul este indestructibil şi veşnic. Aceasta este cea mai importantă învățătură a lui Isus, implicată de toate celelalte observații pe care le face. Fiecare om are datoria să devină conştient de sine: nu în sens egoist, ci să devină conştient de faptul că existența sa este un act al creației lui Dumnezeu. Fiecare îşi poate trăi viața într-o multitudine de colective: ca membru al unei familii, al unui trib, al unei națiuni, al unei rase, al unui grup religios sau al unei profesiuni. Însă personalitatea noastră, aşa cum o conturăm şi o manifestăm mereu, este singură în fața lui Dumnezeu. El ştie totul despre noi, vede tot, cântăreşte tot ce facem, tot ce spunem, tot ce gândim. A fi conştient de acest lucru este elementul-cheie al cunoaşterii de sine. Dar această conştiință de sine este însoțită de dreptul la autodeterminare. Fiecare om are o voință proprie şi, prin exercitarea acestei voințe, ne modelăm de-a lungul vieții personalitatea care ne-a fost dată la naştere. Indiferent cât de neînsemnați şi neputincioşi par a fi unii dintre noi, dispunem fiecare de liberul-arbitru, şi de aceea avem dreptul şi capacitatea de autodeterminare, care este absolută. Personalitatea are, sau poate avea, putere deplină asupra ei înseşi, şi e mereu neîncătuşată. Asta voia să spună Sfântul Petru când, la o generație după moartea lui Isus, a scris: „...unde este Duhul Domnului, acolo este libertate" (II Corinteni 3, 17).

Implicațiile sociale și politice ale personalității sunt infinite și devin esența creștinismului. Ele au fost prelucrate timp de mai bine de două mii de ani, și procesul acesta continuă și în zilele noastre. Personalitatea, unicitatea umană, este gloria speciei umane. Dar ea are implicații. Mai întâi, responsabilitatea: suntem singuri răspunzători pentru felul în care ne formăm, de-a lungul vieții, personalitatea. Și în clipa morții, vom avea de dat socoteală. Judecata de Apoi, cu implicațiile ei pentru eternitate, reprezintă prețul pe care-l plătim pentru autodeterminare. În al doilea rând, deși fiecare personalitate e unică, ea este în același timp și incompletă. Sufletul ne este dat de Dumnezeu, dar e înzestrat cu un impuls ineluctabil de a se întoarce la Creatorul său. Sufletul nu se liniștește înainte de a se înfăptui această revenire la Creator, lucru care devine posibil datorită liberului-arbitru. Dacă personalitatea pe care o primim, și pe care o modificăm, este până la urmă acceptabilă, intrăm în ceea ce Isus numește „Împărăție". Dacă nu, ne este refuzată intrarea. Isus a vorbit de multe ori despre acest lucru, folosindu-se de diverse metafore. A spus foarte limpede că sensul vieții noastre pe pământ este să ne formăm personalitatea în așa fel încât ea să fie acceptabilă. Dacă nu este, ne așteaptă pedeapsa: ceea ce Sfântul Toma d'Aquino numește „suferința pierderii", folosind comparația pierdere–găsire, atât de frecventă în învățătura lui Isus.

Prin urmare, personalitatea este cheia vieții, așa cum arată și Isus: „Căci cine va voi să-și scape sufletul îl va pierde, iar cine va pierde sufletul Său pentru Mine și pentru

Evanghelie, acela îl va scăpa. Căci ce-i folosește omului să câștige lumea întreagă, dacă-și pierde sufletul?" (Marcu 8, 35–36)

A doua poruncă este: acceptă universalitatea și supune-te ei. Implicația consecventă, zilnică, neobosită a învățăturilor lui Isus este că specia umană trebuie văzută ca un întreg. Fiecare suflet este unic, dar este în același timp parte integrantă a umanității. Și aici, ca de multe alte ori, Isus face distincție între aspectul material și cel spiritual. Deosebirea dintre o personalitate și alta, dintre un suflet și altul, poate fi infinită. Deosebirea materială dintre un trup și altul este nesemnificativă în comparație cu asemănările lor esențiale. În ochii lui Dumnezeu suntem cu toții vecini, și tot așa trebuie să ne percepem și noi. Doctrina lui Isus despre „aproape", ilustrată cel mai bine de pilda Bunului Samaritean, este aparentă sau implicită în tot ce-a spus și a făcut Isus. Politic și social, este o doctrină foarte puternică. Isus n-a pretins că e pacifist, sau democrat, sau multirasial, sau umanitar, dar, în măsura în care aceste credințe sunt valabile, Isus le îmbrățișa pe toate. Pentru el, iubirea de Dumnezeu însemna să-l iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți și, odată ce acceptai acest principiu, punerea lui în practică – a „Marii Porunci", cum îi spunea el – includea toate aranjamentele fericite pe care le-a inventat ingenioasa minte omenească pentru a-i conduce pe oameni la armonia universală. Buna vecinătate este o poruncă minunată. E un principiu pe înțelesul oricui, aplicabil în orice împrejurare. Și în esență e ușor de urmat – chiar dacă în unele

cazuri, sau cu unii dintre semenii noştri, pare a fi ceva mai greu.

A treia poruncă este: respectă faptul că suntem cu toţii egali în ochii lui Dumnezeu. Lupta pentru primul loc i se părea dezgustătoare lui Isus. Ştia că oamenii aveau obiceiul să formeze ierarhii, dar nu-i plăcea să vadă rezultatul. Se întrista adânc când ucenicii, şi chiar apostolii, îşi disputau întâietatea. Se cutremura când îi vedea pe oameni dând din coate. Când arhierei proeminenţi sau conducători de sinagogi se străduiau să ocupe „scaunele dintâi", întorcea spatele scârbit. Îi avertiza pe cei care ocupau locurile cele mai de vază la mese. Nu pierdea nici o ocazie să critice lipsa de compasiune a bogaţilor şi regilor lumii sau să-i laude pe cei smeriţi şi săraci cu duhul. Evanghelia lui Isus avea refrenul: „Şi mulţi dintâi vor fi pe urmă, şi cei de pe urmă vor fi întâi" (Matei 19, 30). Asta nu însemna că Isus disprețuia străduinţa şi vrednicia, sau că nu recunoştea valoarea iscusinţei. O mare parte a învăţăturii lui Isus şi multe din pildele sale aduceau laude celor care munceau bine şi din greu. „Slujitorul bun şi credincios" era o figură nobilă în ochii lui. Dar tot aşa era şi biata văduvă care şi-a jertfit ultimii doi bani. Pentru Isus, specia umană era o masă enormă de oameni care muncea din greu ca să-şi croiască drum prin timp şi spaţiu şi care-i trezea mila şi înţelegerea, nu numai din pricina nesfârşitelor suferinţe, adesea pricinuite de oamenii înşişi, ci şi datorită eroismului ei – o masă în virtutea numărului imens, dar alcătuită de fapt din nenumăraţi indivizi, fiecare preţios în ochii lui Dumnezeu,

fiecare demn, potrivit meritelor sale, de un tratament echitabil pe care-l primea din mâinile lui drepte, călăuzite de ochii lui atotvăzători. Lucrul cel mai bun pe care-l puteau face oamenii – şi aceasta se referea cu precădere la conducători şi persoane oficiale, adică la toţi cei care căpătau putere prin naştere, dibăcie, bani sau noroc – era să se străduiască să urmeze exemplul lui Dumnezeu şi să le arate tuturor acelaşi respect. Aşadar, în concepţia lui Isus şi a învăţăturii lui, egalitatea nu era o doctrină abstractă, ci un mod concret de a-ţi trăi viaţa.

El îi învăţa pe oameni – şi aceasta e cea de-a patra poruncă – să dea dovadă de iubire în relaţiile cu toţi ceilalţi oameni, oricând şi în orice situaţie. Cuvântul „iubire" era adesea pe buzele lui Isus, fie că era vorba de iubirea de Dumnezeu sau iubirea faţă de alte persoane. Iubirea aceasta nu avea nimic de-a face cu senzualitatea, care este o formă a iubirii de sine, dar nici nu era exclusiv netrupească, sau spirituală. Era o iubire emoţională, deopotrivă trupească şi spirituală, şi se exprima în nenumărate feluri. Atât în viaţa lui obişnuită, cât şi în preoţie, Isus a încercat să-şi arate iubirea în acţiune: prin felul în care observa, asculta sau punea întrebări, prin felul în care aducea mângâiere şi dădea ajutor, prin tămăduiri, prin unirea şi reconcilierea oamenilor, prin toate activităţile de învăţător activ, dar şi în convorbiri particulare sau în întrevederi secrete. Cele patru Evanghelii formează laolaltă un manual exemplar al iubirii, care culminează cu ceea ce Isus însuşi a calificat drept cel mai măreţ act de iubire, şi anume sacrificarea propriei vieţi de dragul celorlalţi.

Nu se pot stabili legi ale iubirii. Singurul lucru pe care-l poți face este să dai exemplu. Isus asta a făcut. Din fericire, vorbele şi faptele sale au fost înregistrate de patru evanghelişti foarte diferiți din perspective la fel de diferite. Prin urmare, există un tipar. Studiindu-l şi imitându-l pe Isus, avem mijloacele optime de a urma a patra poruncă.

A cincea poruncă se referă la milă. Trebuie să fim îndurători cu ceilalți, aşa cum e Dumnezeu cu noi. Mila este o emoție, asemenea iubirii, de care e strâns legată. E greu de definit, dar uşor de recunoscut atunci când este exercitată. E ceva ce nu se poate face în exces şi expresia ei cea mai măruntă este la fel de însemnată. Mila înseamnă bunăvoință. E ceva nemeritat, pentru care ne rugăm şi pentru care mulțumim. Isus spune că, dacă ți se iveşte minunatul prilej de a-ți arăta mila, fă-o, nu sta pe gânduri, nici înainte, nici după, fii milos fără să ai un motiv anume, fără logică, fără să aştepți mulțumiri, nici căință, şi fără să urmăreşti realizarea unei reforme sociale sau personale, ci pur şi simplu pentru actul în sine. Isus nu era omul care să compună coduri perfecte de legi, sau o Declarație Universală a Drepturilor Omului. Ideea Drepturilor Omului îi era străină lui Isus. Nu credea în Drepturi, nici măcar în drepturi. Mai curând înclina să creadă în îndatoriri, dar nu în Îndatoriri. Mila transcendea toate aceste categorii. Nimeni nu avea dreptul la ea. Şi, prin natura ei, mila era exercitată de bunăvoie, nu ca o îndatorire. Era ceva minunat: o formă de poezie morală. Când dăm dovadă de milă în mod spontan, cu bucurie,

liber, instantaneu, nu necugetat, ci fără să stăm pe gânduri şi din toată inima, ne comportăm nu doar regeşte, ci ca Dumnezeu însuşi – e cea mai strălucită ocazie de a arăta că suntem făcuți după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu. Isus cunoştea foarte bine două texte din Ecclesiasticul (Înțelepciunea lui Isus Sirah): „Îndurător şi milostiv este Domnul şi iartă păcatele" (2, 12) şi „Să cădem în mâinile Domnului, şi nu în mâinile oamenilor: că precum este slava lui, aşa este şi mila lui" (2, 19–20). Dar Isus voia ca Noul său Testament să aducă unele completări şi să înlocuiască ce era vechi: voia ca noile lui porunci să fie imediate şi relevante şi să suscite interesul. Aşadar, a căutat să-i facă pe oameni să-şi exercite mila aşa cum ar face-o un rege, şi Dumnezeu însuşi. Procedând astfel, impactul pe care l-a avut în următoarele două milenii cu privire la felul cum sunt tratați cei care greşesc de semenii lor a fost superior oricărui cod, tratat sau jurisprudențe. În societățile care şi-au câştigat dreptul de a purta coroana modernității, mila este una dintre pietrele cele mai prețioase care împodobesc această coroană.

Isus punea mare accent pe milă şi alte virtuți, dar nu era extremist. Dimpotrivă, Evangheliile scot în evidență viața lui echilibrată, felul lui înțelept, impecabil, de a se orienta în situații ieşite din comun. Era un om retras, dar nicidecum un sihastru. Alegea singurătatea doar pentru perioade scurte de timp. Îi plăcea societatea, dar moderat. Vorbea – avea multe de spus –, dar succint, ştia foarte bine când să pună întrebări şi când să tacă. Era calm, stăpânit, dar îşi putea exprima indignarea dacă era cazul.

Plângea, dar nu se lăsa niciodată pradă disperării. Se întâmpla să şi râdă – cu toate că nu ni se spune explicit –, însă râdea împreună cu ceilalţi, nu *de* ceva sau *de* cineva. Unii îl luau în râs, dar el nu lua în râs pe nimeni. Dacă era lovit, întorcea şi celălalt obraz. Într-o epocă a furiei şi aversiunii, dominată de extremismul religios, era greu să-ţi displacă un om ca Isus, cu atât mai greu să-l urăşti. Iar dacă până la urmă nişte oameni dezechilibraţi l-au urât atât de tare încât să-l omoare, tocmai calmul de care dădea dovadă i-a aţâţat. O lectură atentă a Evangheliilor ne arată că Isus nu-şi pierdea nicicând capul (şi-a pierdut însă viaţa), în timp ce alţii şi-l pierdeau. Evangheliile ne învaţă răbdarea, stăpânirea de sine, autocontrolul, seninătatea, păstrarea calmului în vâltorile vieţii. E o lecţie ce s-a dovedit valabilă timp de peste două mii de ani pentru indivizii şi societăţile care au avut inteligenţa s-o înveţe.

Aşadar, echilibrul este a şasea poruncă. Şi este legată de a şaptea: cultivarea vederilor largi. Viaţa şi moartea lui Isus au fost o luptă contra minţilor încuiate. Îi displăcea bigotismul sub orice formă şi-l înfiera cu neobosită consecvenţă. Instituţia religioasă a vremii oferea multiple exemple: slujitorii Templului, conducătorii sectelor, ca fariseii şi saducheii. Bigotismul îşi avea sursa în legalism, în stricta respectare a literei legii şi în interpretarea ei îngustă. E semnificativ că aceia care-l ascultau pe Isus spuneau că vorbeşte exact invers decât cărturarii, înţelegând prin aceasta că-şi folosea permanent ochii, spiritul, imaginaţia şi inteligenţa ca să transmită noi cunoştinţe. Luca

îl citează exclamând: „Vai vouă, învățătorilor de Lege! Că ați luat cheia cunoștinței" (11, 52). Isus își ținea tot timpul ochii deschiși ca să rețină ce vedea în viața de toate zilele, și urechile deschise ca să audă ce spuneau oamenii de rând. Era o dovadă a lipsei lui de prejudecăți, a unei minți deschise la experiențele și ideile noi. Cuvântul „deschis", ca și „lumină", era binecuvântat în discursul lui. Îi aducea elogii în fața umanității. În cele două milenii ce-au trecut de la Răstignirea lui Isus, lumea a devenit mai bună în măsura în care oamenii au reușit să-și deschidă mintea și să aibă vederi largi. Toate ameliorările urmărite de Biserica timpurie pentru răsturnarea păgânismului, încercările creștinismului de a crea o societate cu adevărat religioasă, ale Renașterii de a recuceri ce a fost mai bun în Antichitate, ale Reformei de a salva virtutea apostolică, ale revoluției științifice de a adopta experimentul și verificarea, ale Iluminismului de a dobândi cunoștințe exacte și ale societăților reformiste moderne de a îmbunătăți soarta oamenilor săraci au fost încununate de succes când conducătorii au avut mintea deschisă și au eșuat când au cedat dogmei și „corectitudinii".

Isus a subliniat permanent că bigotismul, credințele dogmatice, insistența că există un singur mod „corect" de a proceda, de a gândi și de a te exprima – la fel de răspândite în societatea lui ca și în societatea noastră de astăzi – reprezintă exact opusul adevărului. Căutarea adevărului, a adevărului integral, neprescurtat, simplu și pur, neîmpodobit cu practici sectare, nepătat de patimă, este activitatea umană cea mai de preț. Reprezintă cea de-a opta

poruncă. „Adevărul" este un alt cuvânt-cheie din vocabularul lui Isus: „Eu sunt Calea, Adevărul şi Viaţa. Nimeni nu vine la Tatăl Meu decât prin Mine" (Ioan 14, 6). Aceste vorbe merită permanent citate, merită să fie permanent prezente în gândurile noastre. Prin adevăr se înţelege atât adevărul lui Dumnezeu, cât şi adevărul din natură. Adevărul se găseşte mergând pe calea lui Dumnezeu şi în armonie cu lumea naturală, nu împotriva ei. Isus îndrăgea natura. Această dragoste pentru natură explică în parte de ce atunci când simţea nevoia să gândească intens, să se roage profund, lua drumul deşertului sau urca la munte, unde găsea o natură dintre cele mai aspre şi mai primitive. Natura aceasta forma parametrii poeziei sale. Natura, globală sau locală, era metafora discursului său. Era creată, aşadar, într-un sens, sacră. Totul era catalogat în detaliu şi cu afecţiune în mila lui Dumnezeu: „Nu se vând oare cinci vrăbii cu doi bani? Şi nici una dintre ele nu este uitată înaintea lui Dumnezeu" (Luca 12, 6). Isus iubea natura fiindcă iubea adevărul; să te împotriveşti naturii însemna să sfidezi adevărul. Prin urmare, orice întreprinde omul trebuie să meargă în pas cu natura, nu împotriva naturii. Pentru Isus, natura era providenţială, bine rânduită, prilej de satisfacţie şi frumoasă, iar repetatele referinţe la roadele pământului (Marcu 4, 18, 26–28, 31 şi urm.; 13, 28; Luca 13, 8, 21; Ioan 15, 2–4) şi obiceiurile animalelor (Matei 6, 26, 7, 15, 10, 16; Luca 13, 34; Ioan 10, 3–5, 10,12) sunt mărturia plăcerii sale de a urmări regularitatea creativă a lui Dumnezeu în lumea naturală. Daunele pe care oamenii

nepăsători şi nesăbuiți le aduceau naturii – organice sau neorganice – erau acte criminale. Umanitatea trebuia să locuiască, să folosească, să întrețină şi să ocrotească lumea aşa cum a creat-o Dumnezeu conform planului său providențial. Iată ce se înțelegea prin practicarea adevărului față de natură, iar adoptarea acestui comportament era a opta poruncă.

A noua poruncă se referea la putere, exercitarea ei şi respectul datorat celor fără de putere. Isus avea la dispoziție puteri nelimitate şi, după cum se vede din comportamentul lui în timpul ispitelor, dar şi după aceea, de-a lungul preoției sale, avea mereu grijă să-şi exercite puterea cu reținere, moderație, compasiune, milă şi iubire. Viața lui Isus e un model de folosire judicioasă a puterii, iar moartea sa, prin contrast, un exemplu crud şi catastrofal al abuzului de putere. Viața şi moartea lui Isus sunt o repetiție a tot ce înseamnă putere, iar el însuşi, prin minunile pe care le-a făcut şi apoi prin suferințele pe care le-a îndurat, este deopotrivă prototip al atotputernicilor şi al celor lipsiți de putere. În miile de ani care au trecut de când a trăit şi a murit Isus, conducătorii pământului, precum şi cei care îndură abuzurile de putere au avut la îndemână Evangheliile drept îndrumare, pe de o parte, şi sursă de speranță, pe de altă parte. Răstignirea este instrumentul de răzbunare aflat la îndemâna puterii pământeşti, iar Învierea, ridicarea din adâncuri a celor fără de putere. Nici un manual de teorie politică, nici un proiect privitor la distribuția şi exercitarea puterii, nici o analiză a abuzurilor şi nici un

plan pentru evitarea sau corectarea lor nu poate adăuga ceva substanțial istoriei despre Isus și putere, așa cum ne este relatată de evangheliști. În Evanghelii găsim tot ce trebuie știut și evitat, și orice aranjamente politice și constituționale care nu așază în centru pe cei lipsiți de putere sunt o insultă la adresa adevărului și a iubirii.

A zecea și ultima din noua serie de zece porunci, pe care de asemenea o găsim în spusele, faptele și suferințele lui Isus, este: fii curajos. E vorba de acea formă deosebită de curaj de care dădea dovadă Isus și pe care o cerea și de la ucenicii săi, adică nu numai curajul de a pune stavilă răului, ci și curajul de a-l îndura. Pe ucenici îi îndemna să-și trăiască viața cu docilitate – adică să-și stăpânească forța, să îndure cu mult curaj suferința și persecuția, să reziste cu eroism în fața nedreptății și să proclame adevărul cu insistență, cu dârzenie și cu orice preț. Isus le spunea ucenicilor: „Prin răbdarea voastră veți dobândi sufletele voastre" (Luca 21, 19) și „Și veți fi urâți de toți pentru numele Meu; iar cel ce va răbda până în sfârșit, acela se va mântui" (Matei 10, 22). Isus aștepta dovezi de curaj din partea ucenicilor, pentru care el însuși era exemplul de urmat. Le arăta curajul deosebit al celui care știe exact ce suferință îl așteaptă și care, deși se teme, o acceptă. Le spunea ucenicilor să-și ia crucile, să și le poarte, și le arăta cum trebuie și cum pot să procedeze. Isus era și Dumnezeu, și om, iar Răstignirea este povestea manifestării curajului divin într-un trup firav de om. Iată la ce trebuie să aspirăm, pentru că și astăzi este la fel de necesar ca atunci să imităm curajul

demonstrat de Isus. Este, aşadar, cu atât mai important să înțelegem limpede această din urmă poruncă şi s-o urmăm întocmai.

Noile porunci pe care Isus ni le-a lăsat moştenire au format cadrul moral şi social al creştinismului întemeiat de el şi căruia ucenicii i-au dat viață – evidențiindu-i superioritatea. Treptat, de-a lungul secolelor, virtuțile dominante ale mesajului pe care Isus l-a transmis poporului din țara lui au fost filtrate de societate, lăsând urme prețioase de iubire şi bună vecinătate, compasiune şi iertare, curaj în suferință şi încredere în bunătate. În epoca noastră, primele decenii ale secolului XXI, avem sentimentul că propria noastră societate, cel puțin în mod ideal, este liberă şi deschisă, democratică şi reprezentativă, ducându-şi existența guvernată de o lege progresistă şi iluminată.

De fapt, de cele mai multe ori, progresul uman s-a dovedit a fi o iluzie. Din multe puncte de vedere, societatea noastră nu e mai bine organizată şi nici mai bine condusă decât lumea de acum două mii de ani, când au guvernat Irod şi Pilat. Dacă s-au înregistrat îmbunătățiri – grija față de săraci, bolnavi, infirmi, oameni de rând; în comportamentul față de copii; în educația morală; în dreptul penal şi corectarea nedreptăților; în efortul de a răspândi bunăstarea materială, de a încuraja oamenii să fie buni unii cu alții şi să-şi ajute semenii în momente vitrege –, ele s-au produs în măsura în care oamenii au avut inteligența, sensibilitatea şi tenacitatea să meargă

pe urmele lui Isus. Dacă bunătatea ocupă un loc de seamă în secolul XXI e pentru că Isus, prin cuvintele şi faptele lui, ne-a arătat cum să-i conferim acest loc. Nici un alt om din istorie n-a avut o asemenea înrâurire timp atât de îndelungat, pe o parte atât de întinsă a globului şi în domenii atât de numeroase.

Dar, desigur, Isus a fost şi Dumnezeu, şi om. Acum ne vom opri asupra evenimentelor tragice, dar glorioase, care fac dovada calităţilor lui supraomeneşti şi îi justifică divinitatea.

VIII

Procesul lui Isus şi Răstignirea

Evenimentele care au dus la Răstignirea lui Isus, aşa cum sunt ele descrise în cele patru Evanghelii, au fost complicate, şi nu-i de mirare că există unele mici discrepanţe. Una dintre Evanghelii a fost scrisă de un martor ocular, iar celelalte trei au fost scrise pe baza observaţiilor unor martori oculari. Există unanimitate cu privire la punctele esenţiale. E remarcabil dacă ne gândim că sursele de informaţii concordă mai mult cu privire la moartea lui Isus decât la asasinarea lui Iulius Caesar în senat, cu mai puţin de un secol înainte, şi asta în pofida celebrităţii mondiale a lui Caesar şi a senatului roman ca centru de guvernământ. Moartea lui Isus-omul este o poveste tragică, a cărei autenticitate e amplu documentată, şi prezentarea mea va fi un loc de confluenţă al tuturor celor patru descrieri, pentru a oferi cititorului o versiune cât mai completă şi mai fidelă adevărului.

Prin natura sa, Isus a fost cel mai important propovăduitor al Antichităţii. Înfăţişarea, vocea, exprimarea lui, extraordinara lui combinaţie de autoritate şi blândeţe au atras oameni de toate vârstele, din toate păturile sociale şi de toate rasele. Îi vindeca pe bolnavi, deşi cel mai adesea cu discreţie şi la rugăminţile lor insistente. Nu s-a

folosit niciodată de darul tămăduirii în mod demonstrativ. Dar puterea o avea, şi se ştia că o are, astfel încât, din prima lui zi de preoție, a atras atenția autorităților, în special a celor religioase. Le era teamă de el. În ochii lor, Isus era un pericol potențial, care le amenința pozițiile şi chiar viețile. Marele preot Caiafa, manipulator viclean şi dibaci, care îşi prețuia enorm puterea de care se bucura în calitate de conducător spiritual al comunității iudaice ortodoxe, era în termeni foarte buni cu Pilat din Pont, guvernatorul roman al Iudeii, şi cu Irod Antipa, neînsemnatul rege şi conducător laic al evreilor din regiune, şi dorea să-şi mențină relațiile aşa cum erau. Un propovăduitor evreu care se bucura de popularitate şi pe care nu-l putea controla îi amenința autoritatea şi, dacă se dovedea că învățătura lui era revoluționară, se putea crea agitație, iar vina ar fi căzut asupra lui. Pe măsură ce faima lui Isus s-a răspândit şi numărul celor atraşi de învățăturile lui a crescut, Caiafa s-a simțit tot mai amenințat. Vestea că Isus izbutise să convingă cinci mii de oameni să-l urmeze pe un munte ca să-i asculte predica, pentru ca apoi să-i hrănească pe toți, printr-un „miracol", cu peşti şi pâini, i-a umplut de groază pe preoții aflați la putere. Dacă făcea un lucru asemănător într-un oraş? N-ar fi putut mai apoi să-l ocupe cu forța? Dacă s-ar fi întâmplat chiar la Ierusalim? Atunci ar fi putut foarte bine să se proclame rege, noul rege David, şi să devină rege-preot. Romanii ar fi intrat în acțiune: mai întâi ar fi părăsit locul, cu excepția fortăreței Antonia, ar fi revenit cu întăriri masive din Siria, ar fi ocupat ora-

şul, i-ar fi masacrat pe toţi locuitorii iudei, inclusiv, dar mai ales, pe preoţi şi ar fi ras oraşul de pe faţa pământului. Erau capabili de aşa ceva; făcuseră prăpăd şi în alte oraşe rebele din imperiul lor. Preoţii tremurau de frică pentru vieţile lor, pentru slujbele şi proprietăţile lor. La drept vorbind, aveau de ce se teme, fiindcă o astfel de catastrofă chiar s-a întâmplat în generaţia următoare, în jurul anului 70 d.Cr., când Ierusalimul a fost asediat; şi prin 132, după încă un val de agitaţie, a fost literalmente distrus. Nici o piatră n-a rămas în picioare. Cu toate acestea, autorităţile n-au făcut eforturi serioase ca să descopere ce anume îi învăţa Isus pe oameni şi cum anume îşi plănuia el apogeul preoţiei. Trimiteau periodic spioni sau agenţi provocatori care încercau să scoată de la el afirmaţii compromiţătoare, pe care să le folosească mai târziu şi să-l condamne la moarte. Dar nu i-au dat niciodată crezare când îi asigura că Împărăţia de care vorbea el era una spirituală, nu lumească. Nu puteau, prin natura lor, să conceapă un om sfânt lipsit de ambiţii lumeşti. Erau corupţi şi materialişti, incapabili să recunoască bunătatea spirituală când o aveau în faţa ochilor. Nu negau deschis puterea lui Isus, dar pretindeau că e făcătura diavolului, aidoma potentaţilor spirituali din Iranul de astăzi, care-şi numesc adversarii Satana.

Desigur că Isus nu dorea să-i provoace pe marii preoţi. Timp de trei ani s-a străduit să evite orice confruntare directă. Rareori a mers în centrele aglomerate din Iudeea, în special la Ierusalim, şi atunci cât mai discret. Îşi ascundea puterea sau şi-o folosea numai la insistenţele

oamenilor, dar îi ruga pe cei tămăduiți să nu se laude cu cele întâmplate. Adesea, propovăduia în case particulare, sau pe câmpuri, la țară, în aer liber, sau pe țărmul Mării Galileii, ca să atragă cât mai puțin atenția autorităților. Nu vorbea niciodată împotriva stăpânirii romane – din contră–, iar critica adusă conducerii iudaice viza exclusiv chestiunile spirituale. Nu avea aspectul unui revoluționar, ci al unui individ prietenos, binevoitor, care le spunea oamenilor să fie blânzi, care prețuia smerenia, îi iubea pe săraci şi îi îndemna pe toți oamenii să întoarcă şi celălalt obraz. Ce rău putea să facă?

Dar într-o anume privință era revoluționar, pentru că urmărea o revoluție în inimile bărbaților şi femeilor – le cerea să întoarcă spatele treburilor lumeşti şi să meargă pe calea vieții spirituale. Şi n-a trebuit mai mult de atât pentru ca masele să intre într-o efervescență care, la rândul ei, a declanşat criza. În afară de aceasta, deşi avea mereu grijă să nu-şi atragă dușmănia preoților, Isus ştia prea bine că destinul lui era să fie sacrificat şi că-şi va pierde viața din cauză că spunea adevărul. Spunea întotdeauna adevărul – „Eu sunt Calea, Adevărul şi Viața" (Ioan 14, 6) era preceptul lui, deviza, mottoul, manifestul lui – şi, în timpul preoției, a rostit aceste vorbe tot mai desluşit şi mai impetuos. Conducătorii religioşi au plănuit neîncetat să pună mâna pe el şi să-l elimine. Au încercat în mai multe rânduri, însă ori Isus dispărea înainte să fie prins, ori mulțimea din jurul lui era atât de entuziastă, încât s-ar fi iscat o luptă înverşunată pe care preoții ar fi riscat s-o piardă. Aveau

la dispoziție forța armată a gărzii Templului, dar nu se știe dacă dețineau puterea, laică sau spirituală, de a pronunța – și cu atât mai puțin de a pune în aplicare – o condamnare la moarte. În cazul lui Ioan Botezătorul, au fost scutiți datorită intrigilor Irodiadei și mlădierilor iscusite ale fiicei ei, Salomeea. În cazul lui Isus, sperau să strânească o masă de iudei revoltați care să-l ucidă prin lapidare. Dar astfel de ocazii nu s-au ivit. Isus era prea popular. Este adevărat că dacă pericolul ar fi escaladat preoțimea ar fi putut să mobilizeze un număr impresionant de slujitori din propriile locuințe – până la o mie de persoane – care să pornească o demonstrație publică. Până la urmă, asta au și făcut. Pentru că ei controlau accesul limitat în curtea exterioară a palatului guvernatorului, demonstrația părea să aibă sorți de izbândă. Experiența timpurilor noastre ne învață cât de ușor pot fi înscenate de autorități asemenea proteste oficiale.

În cele din urmă, două au fost evenimentele care i-au determinat pe preoți să intre în acțiune. La scurt timp după Paștele evreiesc din primăvară, Isus l-a sculat din morți pe Lazăr – fratele Martei și Mariei –, o persoană foarte cunoscută și iubită în comunitatea iudaică, atât în Betania, unde-și avea casa, cât și la Ierusalim. Textele ne sugerează o oarecare reținere din partea lui Isus, dar nu ne spun limpede că Isus a întârziat. S-a dovedit în final că Lazăr murise de patru zile când Isus a sosit la mormântul lui și i-a strigat să se ridice de acolo. Învierea lui Lazăr a fost fără îndoială un eveniment miraculos. Au existat mulți martori atât la moartea, cât și la învierea

lui. Orice înşelătorie era exclusă, nu putea fi nici o altă explicație decât că se întâmplase o minune. La Ierusalim, toată lumea vorbea despre acest eveniment, şi preoții erau alarmați. Şi, într-adevăr, atunci s-au decis să acționeze împotriva bărbatului care, după ei, ar fi fost capabil să-l cheme în ajutor pe Satana. Aveau în plan să-l ucidă şi pe Lazăr, ca să nu-i dea timp să vorbească despre ce i se întâmplase.

Al doilea eveniment a fost hotărârea luată de Isus însuşi că venise timpul jertfei pentru care fusese trimis pe pământ şi că trebuia să-şi facă intrarea în Ierusalim. Există în Luca, ceva mai devreme, o aluzie la această decizie: „Şi când s-au împlinit zilele înălțării Sale, El S-a hotărât să meargă la Ierusalim" (9, 51). Pentru Isus, era întotdeauna deosebit de periculos să pună piciorul acolo, dar mai ales după episodul cu Lazăr. În Evanghelia după Ioan – cea mai minuțioasă în privința cronologiei –, Isus îşi începe Săptămâna Patimilor sâmbătă, ziua Sabatului iudaic, cu o cină în casa lui Lazăr, alături de Marta, Maria şi alți prieteni. Maria, „luând o litră cu mir de nard curat, de mare preț, a uns picioarele lui Isus şi le-a şters cu părul capului ei, iar casa s-a umplut de mirosul mirului". Această reproducere deliberată a actului milostiv făcut de păcătoasă în casa lui Simon fariseul l-a înfuriat tare pe Iuda Iscarioteanul, cel care ținea punga cu banii spre folosința ucenicilor. Şi când Iuda (hoțul, cum îl numeşte Ioan) a spus: „Pentru ce nu s-a vândut mirul acesta cu trei sute de dinari şi să-i fi dat săracilor?", Isus a răspuns: „Las-o, că pentru ziua

îngropării Mele l-a păstrat. Că pe săraci totdeauna îi aveţi cu voi, dar pe Mine nu Mă aveţi totdeauna" (Ioan 12, 3–8).

Această aluzie la moartea lui apropiată n-a fost băgată în seamă, şi a doua zi Isus a pornit cu tot alaiul spre marele oraş. Toată lumea ştia. Se adunase o mulţime imensă. Isus şedea pe „un asin tânăr", şi oamenii „au luat ramuri de finic şi au ieşit întru întâmpinarea Lui şi strigau: Osana! Binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului, Împăratul lui Israel!" (Ioan 12, 13–14). Isus, ştiind că timpul lui se împlinise, n-a încercat să oprească aclamaţiile, care, mai târziu, aveau să fie comemorate în bisericile creştine în Duminica Floriilor. Isus a aşteptat ca lucrurile să se liniştească de la sine şi, în loc să facă vreo minune, s-a suit pe Muntele Măslinilor, din afara oraşului, unde şi-a petrecut mare parte a următoarelor trei zile, luni, marţi şi miercuri, în rugăciune. Între timp, Iuda Iscarioteanul, ispitit de Satana, s-a dus la preoţi şi a întrebat: „Ce voiţi să-mi daţi şi eu Îl voi da în mâinile voastre? Iar ei i-au dat treizeci de arginţi. Şi de atunci căuta un prilej potrivit ca să-L dea în mâinile lor" (Matei 26, 15–16). Iuda s-a gândit că cel mai bun prilej era joi, după cină, când Isus urma să se suie pe munte să se roage. Avea să fie întuneric, nimeni împrejur, şi urma să arate preoţilor care e Isus sărutându-l în chip de salut. Preoţii, cărora le era teamă de protestele mulţimii pe timp de zi, au fost de acord şi au spus că vor veni acolo noaptea, cu paznicii de la Templu.

Paştele evreiesc, festivitatea pâinii nedospite din calendarul evreilor, dura mai multe zile. Joia era sărbătoare, vinerea se postea, iar Paştele se celebra în ziua următoare, sâmbătă. Marți, apostolii l-au întrebat pe Isus unde voia să petreacă Paştele. Şi el a spus către doi ucenici: „Mergeți în cetate şi vă va întâmpina un om, ducând un urcior cu apă; mergeți după el. Şi unde va intra, spuneți stăpânului casei că Învățătorul zice: Unde este odaia în care să mănânc Paştile împreună cu ucenicii Mei? Iar el vă va arăta un foişor mare aşternut gata. Acolo să pregătiți pentru noi" (Marcu 14, 13–15). Şi ucenicii au făcut întocmai. Şi s-a întâmplat aşa cum le-a spus. Joi seara cei Doisprezece au stat împreună la masă.

Iuda Iscarioteanul era şi el printre ei, fiindcă trebuia să-l identifice pe Isus când veneau, mai târziu în acea seară, paznicii de la Templu, aşa cum fusese convenit. Ioan, care se autoidentifică în Evanghelie – „Iar la masă era rezemat la pieptul lui Isus unul dintre ucenicii Lui, pe care-l iubea Isus" (13, 23) –, mărturiseşte că Isus „S-a tulburat cu duhul" şi a spus: „Adevărat, adevărat zic vouă că unul dintre voi Mă va vinde. Deci ucenicii se uitau unii la alții, nedumerindu-se despre cine vorbeşte" (Ioan 13, 21–22). Simon Petru i-a făcut semn acestuia şi i-a zis:

> Întreabă cine este despre care vorbeşte. Şi căzând acela astfel la pieptul lui Isus, I-a zis: Doamne, cine este? Isus i-a răspuns: Acela este, căruia Eu, întingând bucățica de pâine, i-o voi da. Şi întingând bucățica, a luat-o şi a dat-o lui Iuda, fiul lui Simon Iscarioteanul. Şi după îmbucătură a intrat satana în el. Iar Isus i-a zis: Ceea ce faci, fă mai curând. Dar nimeni din cei care şedeau la masă n-a înțeles pentru ce i-a

zis aceasta. [...] Deci după ce a luat acela bucăţica de pâine, a ieşit numaidecât. Şi era noapte (Ioan 13, 24–30).

Ni se pare curios că ceilalţi unsprezece apostoli nu s-au alarmat auzind previziunile lui Isus că va fi trădat, deoarece şi vieţile lor erau în pericol. N-au dat mare atenţie nici repetatelor semnale că venise momentul supremului său sacrificiu. Poate că altfel ar fi decurs lucrurile dacă ar fi fost şi femei la Cina cea de Taină. Ele erau mai sensibile la aluzii, la semne şi vise, la suspine şi la manifestările de îngrijorare ale lui Isus. Dar mama lui, Maria, şi Maria Magdalena, Marta şi Maria din Betania, Ioana şi Suzana (cu banii cărora fusese plătită această cină) nu au fost poftite. Era o sărbătoare exclusiv a bărbaţilor, aşa cum se întâmpla adesea cu ocazia praznicului pascal. Isus dorea să fie aşa. Potrivit lui Luca, Isus a început cina spunând: „Cu dor am dorit să mănânc cu voi acest Paşti, mai înainte de patima Mea" (22, 15). Şi, potrivit lui Ioan (13, 4–12), dorea să împlinească o ultimă ceremonie de smerenie, spălând picioarele apostolilor. „...S-a dezbrăcat de haine şi, luând un ştergar, S-a încins cu el. După aceea a turnat apă în vasul de spălat şi a început să spele picioarele ucenicilor şi să le şteargă cu ştergarul cu care era încins." Petru a protestat.

ISUS: Dacă nu te voi spăla, nu ai parte de Mine.

PETRU: Doamne, spală-mi nu numai picioarele mele, ci şi mâinile şi capul.

ISUS: Cel ce a făcut baie n-are nevoie să-i fie spălate decât picioarele, căci este curat tot. Şi voi sunteţi curaţi, însă nu toţi [referindu-se la Iuda].

Conform celor trei Evanghelii sinoptice (Matei 26, 26–30; Marcu 14, 22–26; Luca 22, 14–20), Isus s-a folosit de cină ca să instituie o ceremonie simbolică, care punea pâinea şi vinul în legătură cu apropiata jertfă a trupului şi sângelui său. Cuvintele sunt importante şi sunt aproape identice în cele trei relatări, iar unele revin în Faptele Apostolilor (2, 42–46; 20, 7) şi în Întâia epistolă către Corinteni a Sfântului Apostol Pavel (10, 16; 11, 24–25). Isus a spus că cina aceea va fi ultima masă înainte de jertfa lui şi că nu va mai bea vin „până ce nu va veni împărăția lui Dumnezeu" (Luca 22, 18). Apoi, Luca descrie ce-a urmat: „Şi luând pâinea, mulțumind, a frânt şi le-a dat lor, zicând: Acesta este Trupul Meu care se dă pentru voi; aceasta să faceți spre pomenirea Mea. Asemenea şi paharul, după ce au cinat, zicând: Acest pahar este Legea cea nouă, întru Sângele Meu, care se varsă pentru voi" (Luca 22, 19–20). În epistola sa către corinteni, Pavel accentuează cerința lui Isus: „Aceasta să faceți spre pomenirea Mea."

E curios că Ioan, care era prezent, n-a consemnat aceste cuvinte prin care Isus a stabilit Sfânta Taină a împărtăşaniei, aşezată ulterior în centrul ceremoniei pe care creştinii au săvârşit-o ori de câte ori s-au adunat în următoarele două decenii de la moartea lui Isus, ceremonie care a rămas neschimbată până astăzi. Dar Ioan notase deja că Isus a folosit cuvinte asemănătoare, numindu-se „pâinea vieții", când a dat de mâncare la cinci mii de oameni: „Eu sunt pâinea cea vie. [...] Iar pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este trupul Meu" (Luca

6, 51). În afară de aceasta, la Ioan găsim o lungă cuvântare escatologică despre moarte, judecată, iad şi cer, pe care Isus o plănuise drept ultim mesaj solemn către ucenicii lui şi care conţinea unele din cele mai memorabile vorbe rostite de el: „Rămâneţi în Mine şi Eu în voi." „Eu sunt viţa, voi sunteţi mlădiţele." „Să nu se tulbure inima voastră; credeţi în Dumnezeu, credeţi şi în Mine." „În casa Tatălui Meu multe locaşuri sunt. [...] Mă duc să vă gătesc loc." „Eu sunt Calea, Adevărul şi Viaţa. Nimeni nu vine la Tatăl Meu decât prin Mine." „Pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă." „Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca sufletul lui să şi-l pună pentru prietenii săi." „Puţin şi nu Mă veţi mai vedea, şi iarăşi puţin şi Mă veţi vedea, şi că Mă duc la Tatăl?" (15, 4, 5; 14, 1, 2, 6, 27; 15, 13; 16, 17).

Cina cea de Taină s-a încheiat cu un imn pe care cei unsprezece apostoli l-au intonat sub conducerea lui Isus. Nu s-a dat suficientă atenţie imnurilor din Evanghelii. Imnul Fecioarei Maria, *Magnificat* („Măreşte sufletul meu pe Domnul"; *Benedictus* (imnul Binecuvântării) lui Zaharia (Luca 1, 68–79), *Nunc dimittis* al lui Simeon (Luca 2, 29) şi *Gloria in excelsis*, cântat de îngeri (toate menţionate în Luca), au fost completate de imnul *Osana*, sau strigătul de laudă din Duminica Floriilor. Şi poate că primele versete din Ioan sunt un imn către Logos (Cuvânt), care iniţial avea trei versuri. Este regretabil că nu avem textul imnului intonat la Cina cea de Taină, care era fără îndoială un imn de mulţumire pentru instituirea Sfintei Împărtăşanii, deoarece în Faptele Apostolilor se

fac referiri la începuturile creştinismului, care reflectă tradiția Cinei celei de Taină şi a Împărtăşaniei „întru bucurie şi întru curăția inimii" şi „...Lăudând pe Dumnezeu" – într-un fel asemănător unui imn (2, 46–47). Este foarte potrivit ca ultimul imn consemnat în Evanghelii să fie expresia plină de bucurie a recunoştinței, înaintea ororilor ce aveau să urmeze.

Cu toate că încăperea de la etajul superior al clădirii prezentate azi la Ierusalim ca fiind odaia unde a avut loc Cina cea de Taină nu este poate autentică, locul e plauzibil. În schimb, Muntele Măslinilor şi Grădina Ghetsimani sunt cu siguranță locurile menționate în Biblie. Luca spune că Isus i-a prevenit încă o dată de apropiata suferință, şi când Petru a spus „Doamne, cu Tine sunt gata să merg şi în temniță, şi la moarte", Isus a răspuns întristat: „Zic ție, Petre, nu va cânta astăzi cocoşul, până ce de trei ori te vei lepăda de Mine, că nu Mă cunoşti." I-a prevenit de asemenea că în viitor vor avea nevoie de bani, aşa că vor trebui să vândă tot ce aveau ca să-şi cumpere săbii. Iar ei au răspuns: „Doamne, iată aici două săbii. Zis-a lor: Sunt de ajuns." Şi apoi au mers în grădină – care aparținea probabil unuia dintre ucenicii mai înstăriți şi pe care aveau permisiunea s-o folosească. Isus le-a spus să se roage, „Şi El S-a depărtat de ei ca la o aruncătură de piatră, şi îngenunchind, Se ruga" (Luca 22, 33–41).

Tradiția numeşte această lungă rugăciune Agonia din Grădină, fiindcă în ea Isus cere să i se ia „paharul" şi se lasă în voia lui Dumnezeu: „Dar nu voia Mea, ci voia Ta

să se facă." Luca spune că „El, fiind în chin de moarte, mai stăruitor Se ruga. Şi sudoarea Lui s-a făcut ca picături de sânge care picurau pe pământ". A apărut atunci un înger „şi-L întărea", dar nu e clar de unde a ştiut Luca, deoarece, când Isus şi-a terminat rugăciunea, „a venit la ucenicii Lui şi i-a aflat adormiţi de întristare" (22, 42--45). Rugăciunea lui Isus a durat mult (Matei spune că Isus a venit de trei ori la apostoli şi i-a găsit adormiţi). Aceasta ilustrează cât de profundă era legătura sa cu Tatăl în momentele de rugăciune, cât de copleşitoare îi era teama, cât de mare groaza şi dezgustul la gândul Răstignirii, dar în acelaşi timp curajul şi hotărârea cu care lăsa deoparte spaima, pentru a se pregăti de moarte. Tihna cu care a îndurat mai apoi insultele şi suferinţele se datorează pregătirii desăvârşite realizate prin rugăciune – una dintre lecţiile măreţe pe care le avem de învăţat din Patimile lui Isus.

Matei consemnează faptul că Isus a venit de trei ori la apostoli (26, 40--49). A treia oară, a spus resemnat: „Dormiţi de acum şi vă odihniţi! Iată, s-a apropiat ceasul..." Apoi, au sosit soldaţii Templului şi garda personală a marelui preot – „mulţime multă, cu săbii şi cu ciomege". Iuda, care era cu ei, le-a spus: „Pe care-L voi săruta, Acela este: puneţi mâna pe El." L-a sărutat pe Isus, spunând: „Bucură-te, Învăţătorule!" Luca povesteşte că Isus a spus: „Iuda, cu sărutare vinzi pe Fiul Omului?" (22, 48) Atunci, apostolii, înţelegând despre ce era vorba, i-au spus lui Isus: „Doamne, dacă vom lovi cu sabia?" (22, 49) Şi Luca adaugă: „Şi unul dintre ei a

lovit pe sluga arhiereului şi i-a tăiat urechea dreaptă." Dar Isus nu le-a dat voie să opună rezistență: „Lăsați, până aici." I-a atins aceluia urechea „şi l-a vindecat". S-a întors apoi către preoți şi „căpeteniile templului" şi a zis: „Ca la un tâlhar ați ieşit, cu săbii şi cu toiege. În toate zilele fiind cu voi în templu, n-ați întins mâinile asupra Mea. Dar acesta este ceasul vostru şi stăpânirea întunericului" (22, 50–53).

După aceea l-au dus la casa marelui preot. Matei ne spune: „Atunci toți ucenicii, lăsându-L, au fugit" (Matei 26, 56). După cât se lăudaseră înainte, fuga lor era demnă de dispreț. Ne putem întreba ce s-ar fi întâmplat dacă ar fi fost şi femeile printre ei. Nu ne-o putem imagina pe Fecioara Maria abandonându-şi fiul, nici pe Maria Magdalena, nici pe energica Marta. Ar fi avut loc o rezistență aprigă, ar fi curs sânge. În apărarea bărbaților, putem spune că de fapt Isus n-a făcut apel la ei, nu le-a cerut să se lupte, dimpotrivă. Iar ei nu i-au înțeles hotărârea de a se supune suferinței, cu toate că le vorbise de multe ori despre asta. Erau dezorientați, nu ştiau ce să creadă. Şi în clipele acelea le lipsea un îndrumător. Petru n-a făcut nimic, a fugit şi el. Mai târziu însă, s-a strecurat în curtea exterioară a palatului unde locuia marele preot şi a aşteptat acolo, în timp ce Isus era reținut înăuntru. De trei ori a fost întrebat, de două ori de slujnice şi o dată de mulțime: „Şi tu erai cu Isus Galileianul" „căci şi graiul te vădeşte" – o aluzie la accentul din Galileea. Şi de fiecare dată a negat („Nu ştiu ce zici. [...] Nu cunosc pe omul acesta"), iar a treia oară, chiar cu blesteme şi înjurături.

Pe urmă a cântat cocoşul şi Petru şi-a amintit că Isus îi prevestise că-l va trăda: „Şi ieşind afară, a plâns cu amar" (26, 69–75). Şi cu Iuda, adevăratul trădător, ce s-a întâmplat? Matei spune că, dându-şi seama de enormitatea faptelor sale, „s-a căit şi a adus înapoi arhiereilor şi bătrânilor cei treizeci de arginţi, zicând: Am greşit vânzând sânge nevinovat. Ei i-au zis: Ce ne priveşte pe noi? Tu vei vedea. Şi el, aruncând arginţii în templu, a plecat şi, ducându-se, s-a spânzurat". Iuda, crima comisă şi jalnica lui soartă au dat naştere multor comentarii în primii ani ai Bisericii. Ceea ce ştim e că „arhiereii, luând banii, au zis: Nu se cuvine să-i punem în vistieria templului, deoarece sunt preţ de sânge. Şi ţinând ei sfat, au cumpărat cu ei Ţarina Olarului, pentru îngroparea străinilor. Pentru aceea s-a numit ţarina aceea Ţarina Sângelui, până în ziua de astăzi" (27, 3–8). Se afla pe versantul sudic al Văii Hinom, lângă valea Kidron, şi e cunoscut sub numele aramaic, Akeldama. Presupusul amplasament al acestei ţarini, precum şi a multe alte locuri pomenite în Evangheliі, este arătat vizitatorilor, şi cei care vin să se roage pentru sufletul lui Iuda – pierdut sau nu, e imposibil de ştiut – pot să creadă, dacă doresc, că este vorba chiar de locul adevărat.

A urmat îndelungata procedură a judecăţilor lui Isus şi a condamnării, care a durat restul nopţii de joi, până la cântatul cocoşului, şi aproape toată dimineaţa de vineri. Au fost, într-adevăr, trei judecăţi: în faţa marelui preot, în faţa lui Irod Antipa şi în faţa lui Pilat. Toţi cei patru evanghelişti ne dau informaţii şi detalii. Dar în esenţă,

şi poate intenționat, toate relatările constau în condamnarea plină de o ironie amară a justiției umane. Minciuna, sperjurul, prejudecata şi mărturia falsă, graba de a pune capăt unei vieți nevinovate, ferma hotărâre de a evita orice răspundere, lăsând pe un altul să decidă, laşitatea generală, cu o nuanță mârşavă de frivolitate – acestea au fost caracteristicile dominante ale judecăților lui Isus.

Marele preot Caiafa de abia aştepta să-l ştie mort pe Isus, dar era prea laş să pronunțe el însuşi condamnarea. I-a trecut răspunderea lui Pilat. Pilat era şi el laş şi nehotărât. Auzind că Isus era galileean, l-a trimis imediat la Irod Antipa, spunând că, dacă e guvernator al Galileii, are şi dreptul de jurisdicție. Dar Irod a înțeles că Isus nu voia să pledeze – fiindcă refuza să recunoască tribunalul unui om care, în depravarea lui nepăsătoare, îl decapitase pe vărul Ioan Botezătorul, pentru a satisface capriciul unei dansatoare – şi l-a expediat înapoi la Pilat. Iar Pilat a pasat în cele din urmă răspunderea mulțimii adunate în fața ferestrelor lui: dar nu o gloată anonimă din Ierusalim, ci o masă de oameni bine antrenați de către preoți, stăpânii lor, să strige lozinci. Pilat l-a condamnat pe Isus nu pentru că era vinovat – el şi soția lui socoteau că e nevinovat –, ci pentru că îi era teamă că liderii religioşi ar fi putut face un raport la Roma, unde poziția îi era cam şubredă. Şi în timp ce se desfăşurau acele parodii judiciare, afară aştepta în permanență un puhoi de servitori şi soldați care să-l ia în primire pe Isus şi să-şi aducă brutala contribuție la ticăloşia iresponsabilă a superiorilor lor, scuipându-l în obraz, punându-i podoabe

murdare şi o cunună de spini, rânjindu-i batjocoritor şi strigându-i vorbe obscene. E greu de spus cine s-a purtat mai rău: cei din posturile înalte sau subalternii care le cântau în strună stăpânilor. Isus a fost, ca întotdeauna, milostiv: „Iartă-i, Doamne, că nu ştiu ce fac."

Matei ne spune că Isus a fost dus la reşedinţa lui Caiafa, „unde erau adunaţi cărturarii şi bătrânii" (26, 57 şi urm.). După Ioan, ar fi fost mai întâi dus la marele preot Anna, socrul şi predecesorul lui Caiafa. Acolo, se adunaseră martori, şi Anna l-a întrebat pe Isus despre învăţătura lui, iar Isus a răspuns: „Eu am vorbit pe faţă lumii; Eu am învăţat întotdeauna în sinagogă şi în templu, unde se adună toţi iudeii şi nimic nu am vorbit în ascuns. De ce Mă întrebi pe Mine? Întreabă pe cei ce au auzit ce le-am vorbit. Iată aceştia ştiu ce am spus Eu." Pentru aceste vorbe, unul dintre soldaţii lui Anna i-a dat o palmă lui Isus, spunând „Aşa răspunzi Tu arhiereului?", la care Isus a zis: „Dacă am vorbit rău, dovedeşte ce este rău, iar dacă am vorbit bine, de ce Mă baţi?" (18, 20–23) Anna a decis ca Isus să fie escortat la Caiafa, cu mărturiile pe care reuşise să le culeagă. Ceea ce doreau şi Anna, şi Caiafa era să se găsească nişte iudei respectabili care să declare sub jurământ că Isus se proclamase Cristos, Rege al Israelului şi Fiu al lui Dumnezeu, astfel încât, aşa cum relatează Matei, să-l condamne la moarte (26, 59). S-au găsit „mulţi" care să dea mărturie, dar nu cum ar fi vrut ei. Isus n-a dat explicaţii, ceea ce l-a făcut pe Caiafa să spună: „Nu răspunzi nimic la ceea ce mărturisesc aceştia împotriva Ta?" „Dar Isus tăcea." Atunci, Caiafa i-a strigat:

„Te jur pe Dumnezeul cel viu, să ne spui nouă de eşti Tu Cristosul, Fiul lui Dumnezeu." Isus a răspuns: „Tu ai zis. Şi vă spun încă: De acum veți vedea pe Fiul Omului şezând de-a dreapta puterii şi venind pe norii cerului" (26, 62–64).

Era un răspuns enigmatic, nu ceea ce voia Caiafa să audă. Nu era o afirmație care să-i contrarieze pe iudeii ortodocşi sau care să-i convingă pe romani că aveau de-a face cu un rebel periculos. Dar Caiafa a hotărât că era suficient. A declarat că Isus s-a făcut vinovat de blasfemie şi pe urmă, dezgustat, a trecut la ceremonia sfâşierii veşmântului. Legea iudaică prevedea acest ritual doar în foarte puține ocazii, de pildă moarte şi blasfemie. În cazul din urmă, ambele rânduri de veşminte trebuiau sfâşiate. Dar marele preot purta o bavetă specială dublă, de unică folosință şi uşor de rupt, pentru că legea, care avea treizeci şi nouă de reguli, spunea că, în caz de blasfemie, gaura trebuia să fie mare cât un pumn, să lase să se vadă pieptul şi să nu fie niciodată cusută la loc. Aşadar, Caiafa şi-a rupt ambele părți ale bavetei, arătându-şi o clipă pielea. Chiar şi această ceremonie a fost un fel de farsă (Matei 26, 65; Marcu 14, 63). Dar a făcut gestul fără şovăire, spunând: „Ce ne mai trebuie martori? Iată acum ați auzit hula Lui."

Cei prezenți au spus: „Este vinovat de moarte." Apoi, spune Matei: „...au scuipat în obrazul Lui, bătându-L cu pumnii, iar unii Îi dădeau palme, zicând: Prooroceşte-ne, Cristoase, cine este cel ce Te-a lovit" (26, 66–68). Când s-a făcut dimineață, l-au dus pe Isus, legat, la palatul lui

Pilat din Pont, guvernatorul. Conform Evangheliei după Luca (23, 1 şi urm.), „toată mulţimea" a intrat în palat strigând că Isus „fusese găsit răzvrătind neamul nostru şi împiedicând să dăm dajdie Cezarului şi zicând că El este Cristos, rege". Pilat a urmărit scena cu dezgust. Ştia că toate acuzaţiile erau false, fiindcă avea propriile informaţii în legătură cu activităţile lui Isus. Se afla de câţiva ani în postul de guvernator şi nu-i plăcea deloc extremismul religios al iudeilor, cu care se confruntase deja de două ori. Încercând să intre în graţiile superiorilor de la Roma, Pilat adusese la Ierusalim stindarde purtând chipul împăratului, dar preoţii au protestat. Istoricul evreu Iosephus spune că un grup foarte numeros de fanatici au decis să postească în public şi că Pilat a reuşit să întrerupă manifestaţia cu ajutorul trupelor militare. A mai recurs o dată la ajutorul trupelor când preoţii şi adepţii lor s-au răzvrătit împotriva deciziei de a se folosi bani din vistieria Templului pentru construcţia unui apeduct (de aproximativ 56 de kilometri) care să aprovizioneze cu apă Ierusalimul. Mulţi evrei au fost omorâţi. La Roma trăiau numeroşi evrei bine situaţi şi preoţilor le venea uşor să protesteze pe lângă autorităţile de acolo. Aşa se face că, la şase ani după Răstignire, un nou conflict între trupele lui Pilat şi o procesiune religioasă – de data aceasta organizată de samariteni –, urmat de încă un protest la Roma, s-a soldat cu demiterea lui Pilat (Iosephus, *Antichităţi iudaice,* 18.4:1–2).

Lui Pilat nu i-a plăcut că marele preot i-a adus la palat o mulţime de militanţi gălăgioşi care scandau lozinci.

L-a impresionat și tăcerea demnă a lui Isus. Când s-a domolit zarva, Pilat l-a întrebat pe Isus: „Tu ești regele iudeilor?" Isus a răspuns: „Tu zici" (Luca 23, 3). Când mai scotea câte o vorbă, atitudinea îi era invariabil aceeași: sunt acuzat de tot felul de lucruri, dar eu n-am pretins nimic din toate acestea. Și era adevărat. Pilat s-a întors către Caiafa și i-a spus: „Nu găsesc nici o vină în Omul acesta" (23, 4). Voia să spună că nu făcuse nimic față de care autoritățile romane să aibă vreo obiecție. La care a izbucnit un nou val de agitație. Și Pilat, auzind ca Isus este din Galileea – „...aflând că este sub stăpânirea lui Irod" (23, 7) – , a profitat și i-a trecut răspunderea guvernatorului Galileii, Irod Antipa. A dat ordin ca Isus să fie dus la curtea acestuia, care se afla într-o altă parte a imensului palat construit de Irod cel Mare.

Luca ne spune că Irod „s-a bucurat foarte" să-l vadă pe Isus. De mult voia să-l cunoască, fiindcă „auzise despre El" și „nădăjduia să vadă vreo minune săvârșită de El". Dar Isus a rămas tăcut. Nu voia să stea de vorbă cu depravatul care îl omorâse pe vărul lui, Ioan, la cererea soției și a fiicei vitrege. În timp ce Isus aștepta în tăcere, Caiafa și preoții lui strigau în cor insulte și acuzații la adresa lui Isus. În cele din urmă, Irod s-a plictisit de acest joc și l-a trimis pe Isus înapoi la Pilat. Dar, mai întâi, „Irod, împreună cu ostașii săi, batjocorindu-L și luându-L în râs, L-a îmbrăcat cu o haină strălucitoare". Luca relatează că Pilat a acceptat decizia lui Irod și chiar a apreciat-o: „Și în ziua aceea, Irod și Pilat s-au făcut prieteni unul cu altul, căci mai înainte erau în dușmănie între ei" (23, 8–12).

Prin urmare, Pilat s-a văzut din nou în situaţia neplăcută de a decide asupra sorţii lui Isus. A făcut a doua încercare să-i cruţe viaţa. Matei scrie că, la sărbătoarea Paştelui, dregătorul obişnuia să elibereze un deţinut, la cererea poporului (27, 15 şi urm.). Cunoscând popularitatea lui Isus printre localnici, Pilat a spus că aşa va face. Presupunea că mulţimea va cere eliberarea lui Isus, fiindcă ştia că motivul arhiereilor era, după cum se exprimă Matei în 27, 18, „invidia", şi că puţini oameni erau de partea lor. Ceea ce însă Pilat nu ştia era că preoţii organizaseră o demonstraţie a lucrătorilor de la Templu, şi că aceştia, bine dresaţi, stăteau în faţa palatului, aşteptând ceremonia de eliberare; din această pricină, când Pilat, îndemnat şi de soţia lui, care ştia totul despre Isus şi voia să-l vadă eliberat (27, 19), s-a aşezat în scaunul lui de judecată şi a întrebat pe cine să elibereze, mulţimea a strigat: „Pe Baraba." Matei îl descrie ca fiind un „vinovat vestit", care fusese întemniţat pentru tâlhărie şi omor şi pentru bănuiala de a fi plănuit o insurecţie. În alte împrejurări, ar fi fost normal ca preoţii să-i dorească lui moartea. Dar acum li se părea că Isus reprezenta un pericol mai mare, aşa că instruiseră mulţimea în acest sens.

Baraba a fost pus în libertate, ceea ce l-a dezgustat pe Pilat. A întrebat mulţimea: „Dar ce voi face cu Isus, ce se cheamă Cristos?" Şi toţi i-au răspuns: „Să fie răstignit!" Potrivit lui Matei, ei „...mai tare strigau şi ziceau: Să fie răstignit!" (27, 22–23)

Pilat a împlinit apoi ceremonia simbolică de exonerare a judecătorului care a acţionat sub presiunea poporului.

„...luând apă şi-a spălat mâinile înaintea mulțimii, zicând: Nevinovat sunt de sângele Dreptului acestuia. Voi veți vedea. Iar tot poporul a răspuns şi a zis: Sângele Lui, asupra noastră şi asupra copiilor noştri!" (Matei 27, 24–25) După aceea, Pilat şi-a pus ostaşii să-l biciuiască pe Isus cu înfiorătorul *flagellum,* un instrument format dintr-un mâner solid de lemn de care atârnau fâşii de piele, la capătul cărora erau fixate bucăți de plumb sau fier. Şi după ce l-au biciuit, ostaşii, „ducând ei pe Isus în pretoriu, au adunat în jurul Lui toată cohorta. Şi dezbrăcându-L de toate hainele Lui, I-au pus o hlamidă roşie. Şi împletind o cunună de spini, I-au pus-o pe cap şi în mâna Lui cea dreaptă trestie; şi, îngenunchind înaintea Lui îşi băteau joc de El, zicând: Bucură-Te, regele iudeilor! Şi scuipând asupra Lui, au luat trestia şi-L băteau peste cap" (27, 27–30).

Găsindu-l pe Isus într-o asemenea stare, Pilat a încercat pentru ultima oară să facă apel la mila conducătorilor iudei şi a mulțimii. Conform Evangheliei după Ioan, Pilat a spus: „Iată, vi-L aduc pe El afară, ca să ştiți că nu găsesc în El nici o vină. Deci a ieşit Isus afară, purtând cununa de spini şi mantia purpurie. Şi le-a zis Pilat: Iată Omul!" Vorbele lui Pilat n-au inspirat nici remuşcări, nici înțelegere. În frunte cu Caiafa, arhiereii şi slujitorii lor „au strigat, zicând: Răstigneşte-L! Răstigneşte-L! Zis-a lor Pilat: Luați-L voi şi răstigniți-L, căci eu nu-I găsesc nici o vină" (Ioan 19, 4–6). Aşa s-a petrecut cea mai mare greşeală judiciară din istorie, prototipul de încălcare a legii, a procedurii legale, a regulilor privi-

toare la mărturii şi probe doveditoare, a întregului sistem procedural prin care se ajunge la un verdict. Toate defectele şi neajunsurile care viciază justiţia au fost prezente acolo, de la laşitate şi sperjur până la manipularea mulţimii. Atât evreii, cât şi romanii îşi venerau legea, fiecare conform tradiţiilor proprii. Erau cei mai mari creatori de legi din toate timpurile. Dar, în cazul lui Isus, au conlucrat şi au înscenat o parodie judiciară al cărei ecou răsună de-a lungul secolelor ca antiteza legii. E greu de spus cine e cel mai vinovat de acest imens rău: Caiafa acuzatorul, sau Pilat, care avea în mână puterea.

Într-adevăr, Evanghelia după Ioan ia în discuţie problema puterii (19, 9–22). Ioan ne spune că Pilat „mult s-a temut" de acuzaţiile lui Caiafa, şi iar l-a interogat pe Isus, biciuit, sângerând şi purtând pe cap cununa de spini. L-a întrebat: „De unde eşti Tu?" Dar Isus n-a răspuns. Atunci Pilat a insistat: „Mie nu-mi vorbeşti? Nu ştii că am putere să Te eliberez şi putere am să Te răstignesc?" Şi Isus a zis: „N-ai avea nici o putere asupra Mea, dacă nu ţi-ar fi fost dat ţie de sus. De aceea cel ce M-a predat ţie mai mare păcat are." Iată, aşadar, verdictul lui Isus cu privire la vina relativă a lui Caiafa şi a lui Pilat, a preotului iudeu şi a guvernatorului roman. Atunci, Caiafa şi adepţii lui au spus: „Dacă Îl eliberezi pe Acesta, nu eşti prieten al Cezarului. Oricine se face pe sine împărat este împotriva Cezarului." Aceasta implica ameninţarea de a trimite la Roma un raport contra lui Pilat, aşa că acesta a cedat. În consecinţă, Pilat a emis un ordin de la locul judecăţii, numit în ebraică Gabbata („loc

pardosit cu pietre"), pentru ca Isus să fie răstignit fără întârziere. A scris şi un titlu care să fie trecut pe cruce: „ISUS NAZARINEANUL ÎMPĂRATUL IUDEILOR." La ordinul lui, titlul a fost scris „evreieşte, greceşte şi latineşte". Caiafa a protestat, „Nu scrie: Împăratul iudeilor, ci că Acela a zis: Eu sunt Împăratul iudeilor." Dar Pilat a refuzat: „Ce am scris, am scris."

Regulamentul penal l-a obligat pe Isus să-şi poarte crucea grea pe care urma să fie răstignit până la locul execuției, Golgota, care însemna „Căpățâna". Nu era departe: şi azi putem parcurge drumul pe străzile înguste ale vechiului Ierusalim. Dar Isus era slăbit din pricina şocului prin care trecuse, a pierderii de sânge, a lipsei de somn şi a multiplelor cruzimi, lovituri şi ghionturi pe care le îndurase. S-a împiedicat de trei ori sub greutatea crucii, aşa că soldații care-l escortau au cerut unui trecător necunoscut, care era Simon din Cirine, să-l ajute să poarte crucea. Luca spune că lumea se adunase să privească. Nu gloata bine antrenată de la Templu, ci oameni de rând, „mulțime multă de popor şi de femei, care se băteau în piept şi Îl plângeau". Isus s-a oprit pe *via dolorosa* să le vorbească: „Fiice ale Ierusalimului, nu Mă plângeți pe Mine, ci pe voi plângeți-vă şi pe copiii voştri. Căci iată, vin zile în care vor zice: Fericite sunt cele sterpe şi pântecele care n-au născut şi sânii care n-au alăptat! Atunci vor începe să spună munților: Cădeți peste noi; şi dealurilor: Acoperiți-ne. Căci dacă fac acestea cu lemnul verde, cu cel uscat ce va fi?" (23, 27–31) Este remarcabil că Isus, în ciuda durerilor şi a slăbiciunii, a devenit

din nou poet şi a rostit acest imn ca un semnal de alarmă, cu totul justificat, având în vedere grozăvia care s-a petrecut cu o generaţie mai târziu, când Ierusalimul a fost asediat. Multe dintre femeile care plângeau şi chiar mai mulţi copii au fost măcelăriţi.

Într-adevăr, în momentele din urmă, s-au remarcat femeile. Isus a fost bătut în cuie, şi Ioan, unul dintre martorii oculari, spune: „Şi stăteau, lângă crucea lui Isus, mama Lui şi sora mamei Lui, Maria lui Cleopa, şi Maria Magdalena." Nu se menţionează nimic despre bărbaţi, ucenici sau apostoli, cu excepţia unuia. Ioan însuşi se afla acolo şi Isus, de pe cruce, l-a prezentat mamei lui: „Femeie, iată fiul tău!" La fel i-a spus lui Ioan: „Iată mama ta! Şi din ceasul acela ucenicul a luat-o la sine" (19, 25–27).

Mai erau şi alţii de faţă. Luca afirmă (23, 35–43) că preoţii au venit să-şi râdă de el, spunând: „Pe alţii i-a mântuit; să Se mântuiască şi pe Sine Însuşi, dacă El este Cristosul, alesul lui Dumnezeu." Şi soldaţii îşi băteau joc de el, dându-i să bea oţet. Isus a fost răstignit între doi tâlhari. Luca spune că unul din ei

> Îl hulea zicând: Nu eşti Tu Cristosul? Mântuieşte-Te pe Tine Însuţi şi pe noi. Şi celălalt, răspunzând, îl certa, zicând: Nu te temi tu de Dumnezeu, că eşti în aceeaşi osândă? Şi noi pe drept, căci noi primim cele cuvenite după faptele noastre; Acesta însă n-a făcut nici un rău. Şi zicea lui Isus: Pomeneşte-mă, Doamne, când vei veni în împărăţia Ta. Şi Isus i-a zis: Adevărat grăiesc ţie, astăzi vei fi cu Mine în rai.

Isus a vorbit şi ca om, rugându-l pe Tatăl lui să-i privească suferința şi să-i dea putere s-o îndure. Cuvintele pe care le-a rostit în aramaică, consemnate de Marcu în 15, 34, au fost: „Eloi, Eloi, lama sabahtani?", interpretate drept: „Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, de ce M-ai părăsit?" Unii dintre cei prezenți au zis: „Iată, îl strigă pe Ilie" (Marcu 15, 35). Isus a mai spus: „Mi-e sete" (Ioan 19, 28). I s-a dat oțet amestecat cu apă. Ioan spune că în timpul după-amiezii a căzut întunericul. Isus se afla de trei ore pe cruce. Potrivit lui Luca, Isus a strigat „cu glas tare" şi a zis: „Părinte, în mâinile Tale încredințez duhul Meu. Şi acestea zicând, Şi-a dat duhul" (23, 46). Se spune c-ar fi zis şi „Săvârşitu-s-a" (Ioan 19, 30). Acestea i-au fost ultimele cuvinte, şi „Şi-a dat duhul" (Luca 23, 48 şi Ioan 19, 30). Moartea lui a fost edificatoare, chiar nobilă. Centurionul, comandantul gărzii, „a slăvit pe Dumnezeu, zicând: Cu adevărat, Omul Acesta drept a fost". Şi alții, spune Luca, „se întorceau bătându-şi pieptul" (Luca 23, 47–48).

Femeile au rămas cu el până la sfârşit şi l-au ajutat pe Iosif din Arimateea, căruia Pilat i-a îngăduit să dea jos trupul lui Isus de pe cruce – după ce un soldat a confirmat decesul împungându-i cu sulița trupul, din care a curs „sânge şi apă" –, şi pe Nicodim, care a adus miresme, să curețe şi să ungă cadavrul, pentru ca apoi să-l aşeze într-un mormânt. A fost săpat în stâncă şi nu era încă folosit. Aşadar, trupul lui Isus, înfăşurat într-un giulgiu curat de in, a fost pus în mormânt , iar la uşa mormântului a fost prăvălită o „piatră mare". Maria, Magdalena şi „cealaltă

Marie" au fost lăsate „şezând în faţa mormântului" (Matei 27, 60–61).

Cele trei ore pe care le-a trăit Isus pe cruce au fost punctate de câteva fraze cunoscute de foarte timpuriu drept „cele şapte cuvinte", iar la optsprezece secole după ce au fost rostite au fost puse pe muzica fără seamăn a lui Joseph Hayden. Una a fost consemnată de Matei şi Marcu, trei de Luca şi trei de Ioan. Toate erau o manifestare a iubirii: „Iartă-i, Doamne, că nu ştiu ce fac." „Femeie, iată fiul tău. [Fiule], iată mama ta." „...astăzi vei fi cu mine în rai." „Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, de ce M-ai părăsit?" „Mi-e sete." „Săvârşitu-s-a." „Părinte, în mâinile tale încredinţez duhul Meu." Suferinţa lui, setea lui, triumful lui par să-i rezume viaţa pe care şi-a dăruit-o iubirii pentru umanitate. Crucea şi aceste din urmă cuvinte marchează încheierea misiunii sale de jertfă pe pământ.

IX

Învierea şi naşterea creştinismului

Isus a fost răstignit şi a murit într-o vineri. În a treia zi, duminică, foarte de dimineaţă, „fiind încă întuneric", Maria Magdalena a venit la mormânt. A văzut că piatra fusese dată la o parte. A alergat la Petru şi la Ioan (care relatează totul în capitolul 20 al Evangheliei sale) şi le-a spus: „Au luat pe Domnul din mormânt şi noi nu ştim unde L-au pus." Cei doi apostoli s-au întors la mormânt, alergând, împreună cu Maria Magdalena. Ioan, mai tânăr, a alergat mai repede şi a ajuns primul. S-a aplecat, s-a uitat înăuntru prin deschizătura joasă a mormântului şi a văzut giulgiurile de in puse pe jos. Dar n-a cutezat să intre. A sosit apoi Petru, care a intrat. A găsit marama cu care fusese înfăşurat capul lui Isus împăturită cu grijă, „la o parte, într-un loc". A intrat atunci şi Ioan. Dar nici unul din cei doi apostoli n-a priceput că Isus înviase din morţi. Au plecat acasă, nedumeriţi.

Dar Maria a rămas, plângând, lângă mormânt. Pe urmă, s-a aplecat, a privit înăuntru şi a văzut doi îngeri în veşminte albe, unul la capul şi celălalt la picioarele locului unde fusese aşezat Isus. Şi îngerii i-au vorbit: „Femeie, de ce plângi?" Şi ea a răspuns: „Că au luat pe Domnul meu şi nu ştiu unde L-au pus." Maria s-a întors, s-a uitat

în jur şi deodată l-a văzut pe Isus. Dar nu l-a recunoscut. A întrebat-o şi el: „Femeie, de ce plângi?" Crezând că e grădinarul, l-a întrebat: „Doamne, dacă Tu L-ai luat, spune-mi unde L-ai pus şi eu Îl voi ridica." Isus i-a spus pe un ton pe care ea atunci l-a recunoscut: „Maria!" Şi-a dat seama că era Isus şi a zis: „Rabuni! (adică Învățătorule)."

Însă El i-a spus: „Nu te atinge de Mine, căci încă nu M-am suit la Tatăl Meu. Mergi la fraţii Mei şi le spune: Mă sui la Tatăl Meu şi Tatăl vostru şi la Dumnezeul Meu şi Dumnezeul vostru." Aşadar, Maria Magdalena, fosta păcătoasă care credea în Isus şi-l venera ca pe Dumnezeul făcut om, a avut privilegiul să fie prima care l-a văzut pe Fiul lui Dumnezeu reînviat şi să anunţe Învierea lumii întregi. A alergat într-un suflet să vestească ce a văzut şi ce i-a spus Isus.

Celelalte trei Evanghelii nu au lucruri esenţiale de adăugat. În Luca se confirmă prezenţa Mariei Magdalena, dar şi a Ioanei, a Mariei, mama lui Iacov, a altor femei. Când lui Petru şi celorlalţi li s-a spus că trupul lui Isus a dispărut, ei n-au vrut să le creadă pe femei şi au zis că e „o aiurare" (24, 10). Petru a crezut numai după ce s-a dus la mormânt şi a văzut cu ochii lui că trupul nu mai era acolo. Matei spune că Maria Magdalena şi „cealaltă Marie" au fost salutate în faţa mormântului gol de un înger. „Şi înfăţişarea lui era ca fulgerul şi îmbrăcămintea lui albă ca zăpada." Matei adaugă: „Şi de frica lui s-au cutremurat cei ce păzeau şi s-au făcut ca morţi." Potrivit acestei relatări, probabil că zăceau acolo nemişcaţi şi inconştienţi când cele două Marii au sosit la mormânt.

Îngerul le-a spus Mariilor: „Nu vă temeţi, că ştiu că pe Isus cel răstignit Îl căutaţi. Nu este aici; căci S-a sculat precum a zis; veniţi de vedeţi locul unde a zăcut. Şi degrabă mergând, spuneţi ucenicilor Lui că S-a sculat din morţi şi iată va merge înaintea voastră în Galileea; acolo Îl veţi vedea. Iată v-am spus vouă" (28, 1–8). Marcu confirmă relatarea de mai sus, dar spune că venise şi Salomeea cu cele două Marii şi că îngerul, care arăta ca „un tânăr [...] îmbrăcat în veşmânt alb" (16, 5), le-a vorbit ca în Evanghelia după Matei, spunând că Isus plecase în Galileea şi că ele trebuiau să-l anunţe pe Petru. Marcu confirmă şi cele spuse de Ioan privitor la faptul că Isus i s-a arătat mai întâi Mariei Magdalena şi că apostolii n-au vrut s-o creadă (16, 9–11).

Aşa a trecut dimineaţa de duminică. În timpul după-amiezii, doi ucenici – din care unul era Cleopa – mergeau către Emaus, la distanţă de două ore de Ierusalim. Erau la curent cu ce se petrecuse în acea dimineaţă. Dar când „Isus Însuşi, apropiindu-Se, mergea împreună cu ei" nu l-au recunoscut. Numai Luca povesteşte despre această întâlnire, şi se prea poate s-o fi auzit de la mama lui Isus, fiindcă are tonul poetic caracteristic ei. Cei trei bărbaţi au făcut drumul împreună şi Isus i-a pus să-i povestească despre ce se mai întâmplase în timpul din urmă – procesul şi Răstignirea. I-au spus şi de faptul că trupul lui Isus dispăruse din mormânt. Isus le-a atras atenţia că toate cele petrecute fuseseră proorocite şi „le-a tâlcuit lor, din toate Scripturile cele despre El". Însă ei tot nu l-au recunoscut. Au ajuns la Emaus, „iar El se

făcea că merge mai departe. Dar ei Îl rugau stăruitor, zicând: Rămâi cu noi că este spre seară şi s-a plecat ziua". Aşa că Isus a rămas cu ei şi au stat împreună la cină. Şi „luând El pâinea, a binecuvântat şi, frângând, le-a dat lor". Şi deodată, recunoscând aceste gesturi familiare, şi-au dat seama cine era. „Şi s-au deschis ochii lor", spune Luca, „şi L-au cunoscut; şi El s-a făcut nevăzut de ei" (24, 13–31). Cei doi ucenici s-au întors imediat la Ierusalim „şi au găsit adunaţi pe cei unsprezece şi pe cei ce erau împreună cu ei". Le-au povestit ce li s-a întâmplat şi cum l-au recunoscut pe Isus când a frânt pâinea. Luca povesteşte: „Şi pe când vorbeau ei acestea, El a stat în mijlocul lor şi le-a zis: Pace vouă." Luca spune că ei, „înspăimântându-se [...], credeau că văd duh". Dar el i-a asigurat că trupul lui era adevărat şi plin: „Vedeţi mâinile Mele şi picioarele Mele, că Eu Însumi sunt; pipăiţi-Mă şi vedeţi, că duhul nu are carne şi oase, precum Mă vedeţi pe Mine că am." Apoi le-a arătat urmele cuielor de la mâini şi picioare. Şi le-a mai spus că îi este foame, „iar ei i-au dat o bucată de peşte fript şi dintr-un fagure de miere. Şi luând, a mâncat înaintea lor" (24, 33–43).

Ioan are o ultimă remarcă la acest episod, un detaliu dintre cele care dau viaţă istorisirilor din Evanghelii şi le fac atât de reale. Apostolul Toma nu a fost prezent când Isus a mâncat din peştele fript şi din fagurele de miere, şi n-a crezut ce i-au povestit ceilalţi, spunând: „Dacă nu voi vedea, în mâinile Lui, semnul cuielor, şi dacă nu voi pune degetul meu în semnul cuielor, şi dacă nu voi pune mâna mea în coasta Lui, nu voi crede." Ioan povesteşte

că după opt zile, când ucenicii, de astă dată împreună cu Toma, se aflau într-o încăpere, Isus a apărut, intrând prin uşa închisă, „şi a stat în mijloc şi a zis: Pace vouă!". Şi i-a spus lui Toma: „Adu degetul tău încoace şi vezi mâinile Mele şi adu mâna ta şi o pune în coasta Mea şi nu fi necredincios, ci credincios." Toma a zis: „Domnul meu şi Dumnezeul meu!" Isus i-a răspuns: „Pentru că M-ai văzut ai crezut. Fericiţi cei ce n-au văzut şi au crezut!" (20, 24–29)

Ioan consemnează încă o apariţie a lui Isus la Marea Galileii, în faţa lui Petru, Toma, Natanael, fiii lui Zevedeu şi alţi doi ucenici. Stătuseră toată noaptea la pescuit, dar nu prinseseră nimic. Când s-a crăpat de ziuă, l-au văzut pe Isus pe mal şi nu l-au recunoscut. El le-a spus: „Fiilor, nu cumva aveţi ceva de mâncare?" Ei au răspuns: „Nu." El le-a zis: „Aruncaţi mreaja în partea dreaptă." Aşa au făcut, şi au prins 153 de peşti. Ioan i-a spus lui Petru: „Domnul este!" Isus a aprins un foc de cărbune şi a pus alături pâine. I-a poftit să mănânce: „Veniţi de prânziţi." A frânt pâinea şi le-a dat „de asemenea şi peştele". Şi Ioan spune: „Aceasta este, acum, a treia oară când Isus S-a arătat ucenicilor" (21, 1–14).

Luca povesteşte că cel din urmă lucru pe care l-a făcut Isus a fost să-i conducă pe ucenici spre Betania; apoi i-a binecuvântat „şi S-a înălţat la cer" (24, 50–51). Marcu consemnează ultima poruncă a lui Isus: „Mergeţi în toată lumea şi propovăduiţi Evanghelia la toată făptura" (16, 15). Matei adaugă un amănunt. Spune că Isus le-a poruncit celor unsprezece apostoli să se întâlnească

cu el pe un munte din Galileea. Şi când s-au adunat, le-a spus: „Datu-Mi-s-a toată puterea, în cer şi pe pământ. Drept aceea, mergând, învăţaţi toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh." A fost prima oară când a fost enunţată doctrina Sfintei Treimi. Le-a spus că învăţătura lor trebuia să cuprindă tot ce le-a poruncit el lor. Ultimele sale cuvinte înainte de a se înălţa în cer au fost: „Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârşitul veacului" (28, 16–20).

Şi astfel ajungem la sfârşitul vieţii pământeşti a lui Isus. Am urmat îndeaproape cele patru Evanghelii. Ele se întemeiază în primul rând pe amintirile mamei lui Isus, Maria; pe mărturiile lui Petru, socotit întotdeauna de Isus conducătorul apostolilor, în care avea multă încredere; pe amintirile personale ale apostolilor, dar şi pe memoria lor colectivă, baza învăţăturii lor după ce Isus s-a înălţat la cer; şi, în fine, pe relatările lui Ioan, martor ocular a multe evenimente din timpul preoţiei lui Isus. El a fost singurul dintre apostolii lui Isus care a fost martirizat şi care, la bătrâneţe, şi-a scris amintirile despre Isus.

Mai există o sursă importantă: Sfântul Pavel. Numele lui fusese Saul şi se născuse în Tarsus, un oraş mare din Cilicia, în sud-estul Asiei Mici. Cea mai probabilă dată a naşterii lui este 9 d.Cr., ceea ce înseamnă că era cu aproximativ doisprezece ani mai tânăr decât Isus. Se născuse cetăţean roman, într-o familie elenizată, şi pesemne că vorbea curent greaca şi latina. Dar era evreu, circumcis, ştia ebraica şi, probabil, aramaica, limba maternă a lui Isus. Era instruit, studiase sub îndrumarea vestitului căr-

turar evreu Gamaliel cel Bătrân în jurul anului 20 şi se remarca printre iudeii ortodocşi care îi persecutau pe adepţii lui Isus în perioada imediat următoare Înălţării. Conform Faptelor Apostolilor – un text creştin timpuriu compilat de acelaşi doctor grec care a pus pe hârtie şi Evanghelia după Luca –, tânărul Pavel a fost prezent când Ştefan, primul martir creştin, a fost ucis prin lapidare la un an după Înălţarea lui Isus. A participat în continuare la persecutarea creştinilor până când, în urma unui eveniment miraculos petrecut la intrarea în Damasc, s-a convertit. După aceea s-a întâlnit cu toţi prietenii lui Isus care mai erau în viaţă, i-a întrebat despre viaţa acestuia, despre învăţătura şi spusele lui, şi a făcut multe călătorii cu Barnaba. Pavel şi-a propus să înveţe tot ce se putea despre Isus şi să răspândească apoi tot ce aflase în rândul populaţiilor neevreieşti de limbă greacă din afara Palestinei. Vorbea în public, dar scria şi epistole pe care le adresa primelor comunităţi creştine din Corint, Roma şi din alte părţi. Unele dintre ele au supravieţuit şi sunt, prin urmare, primele documente ale creştinismului.

Mărturiile scrise de Pavel sunt importante din două puncte de vedere. În primul rând, Pavel ne povesteşte Învierea lui Isus – prima relatare scrisă care a supravieţuit. Pavel spune că Isus a fost văzut mai întâi de Petru şi apoi de ceilalţi apostoli. După aceea, „S-a arătat deodată la peste cinci sute de fraţi, dintre care cei mai mulţi trăiesc până astăzi, iar unii au şi adormit". Pe urmă, spune Pavel, Isus a fost văzut de Iacov, şi apoi de toţi apostolii împreună. „Iar la urma tuturor, ca unui născut înainte de

vreme, mi S-a arătat şi mie" (I Corinteni 15, 3–8). Mărturia lui Pavel este impresionantă, fiindcă celelalte referiri ale sale la Isus, la însuşirile şi comportamentul acestuia – adică la personalitatea lui – concordă în mod remarcabil cu figura lui Isus prezentată în cele patru Evanghelii, deşi Pavel n-a putut s-o vadă pe nici una în formă scrisă. Mai mult decât atât, ne dă o descriere exactă a momentului când a fost instituită taina Sfintei Împărtăşanii la Cina cea de Taină, descriere care merită citată: „El [...] a luat pâine, Şi, mulţumind, a frânt şi a zis: Luaţi, mâncaţi; acesta este trupul Meu care se frânge pentru voi. Aceasta să faceţi spre pomenirea Mea. Asemenea şi paharul după Cină, zicând: Acest pahar este Legea cea nouă întru sângele Meu. Aceasta să faceţi ori de câte ori veţi bea, spre pomenirea Mea" (I Corinteni 11, 23–25).

Ultimul document doveditor, alcătuit de Luca (aflat adesea în compania lui Pavel), este reprezentat de Faptele Apostolilor. Isus le-a dat discipolilor misiunea să-i răspândească mesajul la toate popoarele pământului şi le-a spus că le va trimite Duhul Sfânt ca sprijin, mângâiere şi inspiraţie, atât pe plan fizic, cât şi spiritual. Şi promisiunea a fost împlinită puţin mai târziu, în primăvara aceluiaşi an, de sărbătoarea Shavuot a evreilor (devenită Cincizecimea la creştini). Descrierea o găsim în capitolul 2 al Faptelor. Această sărbătoare era un eveniment care atrăgea la Ierusalim pelerini evrei din tot Imperiul Roman şi din afara lui. Luca povesteşte că erau „parţi şi mezi şi elamiţi şi cei ce locuiesc în Mesopotamia,

în Iudeea şi în Capadocia, în Pont şi în Asia, în Frigia şi în Pamfilia, în Egipt şi în părţile Libiei cea de lângă Cirene, şi romani în treacăt, iudei şi prozeliţi, cretani şi arabi..." (2, 9–11).

Ucenicii lui Isus „erau toţi împreună în acelaşi loc" (2, 1) şi nădăjduiau să-i facă pe mulţi să se convertească. Dar în ce limbă să le vorbească? Puţini erau vizitatorii care ştiau aramaica sau ebraica vorbită. Şi doar puţini discipoli vorbeau greaca sau latina. „Şi din cer, fără de veste, s-a făcut un vuiet, ca de suflare de vânt ce vine repede, şi a umplut toată casa unde şedeau ei. Şi li s-au arătat, împărţite, limbi ca de foc şi au şezut pe fiecare dintre ei. Şi s-au umplut toţi de Duhul Sfânt" (2, 2–4).

Când ucenicii au ieşit în forfota mulţimii de „iudei [...] din toate neamurile", au constatat că dispăruse dificultatea comunicării. „Au început să vorbească în alte limbi, precum le dădea lor Duhul a grăi" (2, 4). Oamenii se adunau tot mai numeroşi şi „fiecare îi auzea pe ei vorbind în limba sa". Unii îi luau în râs şi „ziceau că sunt plini de must". Dar Petru „a ridicat glasul" şi a spus: „Aceştia nu sunt beţi, cum vi se pare voua, căci este al treilea ceas din zi." Petru, care de regulă nu avea înclinaţie pentru poezie, a fost inspirat să se exprime într-un limbaj al cărui puternic accent ritmic îl redau aici în versuri:

...zice Domnul, voi turna din Duhul Meu peste tot trupul:
şi fiii voştri şi fiicele voastre vor prooroci,
şi cei mai tineri ai voştri vor vedea vedenii,
şi bătrânii voştri vise vor visa.
Încă şi peste slugile Mele şi peste slujnicele Mele
voi turna în acele zile, din Duhul Meu;

şi vor prooroci;
Şi minuni voi face sus în cer,
şi jos pe pământ semne;
sânge, foc şi fumegare de fum [...].
Să ştie deci toată casa lui Israel
că Dumnezeu, pe Acest Isus,
pe Care voi L-aţi răstignit,
L-a făcut Domn şi Cristos (2, 17–19 şi 36).

Acest măreţ imn al Cincizecimii, auzit în diferite limbi, a dat rezultate. Oamenii au fost „pătrunşi la inimă" şi au întrebat: „Ce să facem?" Petru le-a răspuns: „Pocăiţi-vă şi să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Isus Cristos." Şi au pornit la primul botez comun, „ca la trei mii de suflete", şi astfel s-a născut prima Biserică creştină (2, 37–41).

Am încercat să povestesc despre Isus din Nazaret, despre viaţa, moartea, Învierea şi Înălţarea lui la ceruri, cât mai simplu şi mai faptic posibil. Am folosit în principal relatările din cele patru Evanghelii care au circulat în formă scrisă nu mult după ce s-au petrecut întâmplările descrise, şi care sunt în esenţă amintiri ale unor martori oculari. Am folosit exclusiv traducerea engleză autorizată de la începutul secolului XVII, cunoscută drept King James Version, pentru că ea îmbină mai bine decât oricare alta înaltul grad de exactitate literară cu elemente verbale arhaice, care ne reamintesc că este vorba de evenimente petrecute acum două mii de ani. Este, în acelaşi timp, o operă de artă.

Acesta e un aspect foarte important, pentru că Evangheliile sunt atât documente literare, cât şi istorice şi

spirituale. Concise, ferm orientate în sensul unui obiectiv bine gândit, într-un limbaj direct, ele formează una dintre cele mai minunate lucrări care ne-au rămas din Antichitate. Şi asta datorită faptului că ele sunt scurte biografii, ce se consolidează şi se corectează reciproc, ale unui bărbat, el însuşi poet, care folosea cuvintele cu talentul uimitor de a le sublinia semnificaţia, rezonanţa şi splendoarea. Imagistica lui, metaforele folosite, felul în care îşi povestea istoriile şi pildele, capacitatea de a spune lucrurile mereu altfel l-au făcut să fie nu numai un învăţător eminent, ci şi un mare artist. Îi atrăgea pe oameni în discuţii şi îi asculta, punându-le întrebări şi comentându-le răspunsurile. Evangheliile sunt în mare parte o redare textuală a celor spuse de vorbitori, adesea sub formă de dialog. Sunt pline de viaţă, îţi dau senzaţia că auzi ce se spune. Aşa se explică şi faptul că multe fraze din Evanghelii se folosesc în limbajul obişnuit sau în literatură în toate limbile pământului. Şi acum, la începutul secolului XXI, folosim cu aceeaşi frecvenţă fraze din limbajul lui Isus şi al contemporanilor lui – vorbite în aramaică şi apoi traduse în greacă –, pentru că ele sunt parte integrantă – şi îndrăgită – a propriului nostru limbaj. Îl auzim pe Isus vorbind de parcă am sta la picioarele lui, sus pe munte. Acest sentiment este o prelungire a miracolului comunicării globale începute de sărbătoarea Cincizecimii.

Evangheliile sunt destinate a fi citite şi recitite. Cu cât le citim mai des, cu atât ne devin mai dragi şi le înţelegem mai în profunzime, cu atât mai limpede le pricepem

realismul. Evangheliile reprezintă adevărul. Ceea ce ni se istorisește s-a întâmplat cu adevărat. Personajele sunt reale. Detaliile povestirii sunt, în mod straniu și uneori misterios, convingătoare. Pe măsură ce parcurgem textul, secolele care ne despart de momentele povestirii dispar treptat și ajungem să cunoaștem o lume care nu se deosebește prea mult de cea în care trăim noi. Palestina primului secol d.Cr. era o țară suprapopulată (exact cum e pământul nostru astăzi), cu o multitudine de rase și religii. Locuitorii se considerau civilizați, aveau legi străvechi, viață spirituală, guvern. Dar liniștea lor era mereu tulburată de evenimente barbare și acte pline de cruzime. Tot timpul plutea în aer amenințarea unei catastrofe iminente. Se vorbea despre viziuni fantastice ale unui viitor înspăimântător. Existau profeți de tot felul care preziceau fie un sfârșit tragic, fie diverse utopii.

Se considera că sistemul de guvernământ, atât spiritual, cât și laic, era o binecuvântare, având la bază, pe de o parte, Legea lui Moise, și, pe de altă parte, dreptul roman. Existau coduri, precedente, tribunale, pergamente – și o mulțime de avocați. În practică era un guvern corupt, mincinos, extrem de ineficient și uneori nemilos. Nu dreptatea, ci bunul-plac era linia directoare. Conducătorii erau pur și simplu inadecvați, și uneori, adevărați monștri. Irod cel Mare era un om hain, care a ucis copii nevinovați ca să-și apere tronul. Fiul lui, Antipa, un hedonist risipitor, nu foarte deosebit de unii prinți arabi din zilele noastre, amesteca printre frivolitățile lui și câte un omor. Caiafa, marele preot, era, ca și Irod, un om rău, dar avea

şi o doză de ipocrizie, orgoliu spiritual şi o deosebită maliţiozitate faţă de oamenii buni. Pilat din Pont era prototipul omului slab, cu care ne întâlnim zilnic în lumea politică de astăzi: pretinde că e partizan al adevărului şi al dreptăţii, că ia în seamă opinia publică, dar e laş, nehotărât şi, până la urmă, cedează presiunii unor grupări chiar şi atunci când ştie că n-au dreptate. Toate faţetele proastei guvernări din zilele noastre îşi au echivalentele în Palestina primului secol, şi nu în ultimul rând mediocritatea nonşalantă, care era caracteristica ei obişnuită.

Sub cârmuitori se afla lumea contrastantă a bogaţilor şi săracilor: unii petreceau nepăsători, în timp ce majoritatea trăia modest, iar alţii mureau de foame. Evangheliile ne oferă panorama viu colorată a acestei stări de lucruri. Se organizau numeroase acţiuni de binefacere, fie oficiale, fie individuale. O bună parte dintre ele erau destul de ineficiente, altele total lipsite de rezultat. „Pe săraci îi veţi avea mereu cu voi." Peste tot erau infirmi. Nevoiaşii cerşeau. Evlavioşii ocupau „locurile dintâi" în sinagogă sau stăteau pe străzi şi se rugau cu voce tare. Evangheliile ne vorbesc despre toate acestea. Ne descriu cum îşi petreceau viaţa cei buni în mijlocul indiferenţei generale: bărbaţi aspri, ca Petru, gata să-şi lase munca şi să lucreze fără plată, limitându-se la strictul necesar, pentru a sluji o cauză comună. Şi apoi, femeile – Fecioara Maria, Maria Magdalena, Marta, Suzana, Ioana şi multe altele, care erau cumsecade şi generoase, ca văduva cu bănuţii, sau încrezătoare şi îndelung-răbdătoare, ca bătrâna cu „o curgere de sânge". Cele mai multe erau sărace, câteva

înstărite; despre unele, ca soția lui Pilat, superstițioase și tânjind după sprijin spiritual, auzim numai din culise. Întâlnim femei în fiecare capitol din Evanghelii, pe aproape fiecare pagină. Ele reprezintă pulsul emoției omenești, conducta iubirii. Prezența femeilor compensează cruzimea, rânjetele batjocoritoare, insensibilitatea și asprimea, care apar și ele pe aproape fiecare pagină.

Și în mijlocul acestui furnicar uman se află figura sociabilă, prietenoasă a lui Isus: mereu prezentă, învățându-i pe oameni, ascultându-i, uneori stând pur și simplu de vorbă lângă o fântână, sau mâncând și bând cu lume de tot felul. Din când în când era sumbru. O dată sau de două ori s-a arătat de-a dreptul furios. Dar în general vorbea cu blândețe, cu bunăvoință; avea mereu pe buze imagini de pe ogoare, câmpuri și dumbrăvi, sau din viața animalelor. Era un personaj fascinant, irezistibil, care iradia iubire, era binevoitor, iertător, lăuda necontenit milostenia și zâmbea adesea. Cu toate acestea, era serios, vorbea cu autoritate; era un om care-ți trezea respectul, de care ascultai și pe care-l urmai; părea că emană lumină – unul dintre cuvintele lui preferate –, și poate că uneori chiar asta făcea, risipind partea întunecată a vieții. Era fără îndoială un om care, în pofida blândeții sale, a contestat autoritatea oficială, mai ales autoritatea celor care se ocupau cu probleme spirituale. Prin urmare, era pus sub observație. În preajma lui se aflau mereu agenți, spioni, informatori și provocatori care-i înregistrau vorbele pentru a le răstălmăci și a le folosi mai târziu la tribunal. Rareori îl întâlnim singur. Dar când era doar

cu el însuşi, cădea în genunchi şi se ruga. Se ruga foarte des; chiar şi pe cruce s-a rugat: „Iartă-i, Doamne, că nu ştiu ce fac."

Isus a trăit într-o lume crudă, nesăbuită, iar viaţa şi moartea lui reprezintă un protest elocvent împotriva ei. Isus oferea o alternativă: nu viaţa exterioară a revoluţiei şi reformei, ci viaţa interioară a smereniei şi iubirii, a generozităţii şi milosteniei, a iertării şi speranţei. Şi noi trăim într-o lume crudă şi nesăbuită, deşi e plină de cunoaştere, universităţi, mijloace de comunicare, expertiză. Alternativa lui Isus e totuşi relevantă: „Eu sunt calea, adevărul şi viaţa." Dacă Isus ar fi să se arate astăzi, putem fi siguri nu numai că ar avea nenumăraţi discipoli, ci şi că ar fi persecutat şi omorât. Creştinismul pe care ni l-a lăsat moştenire nu a fost pus la încercare şi a eşuat. După cum a scris odată G.K. Chesterton, creştinismul a fost considerat dificil, şi n-a mai fost pus la încercare. Dar ne-a rămas la dispoziţie. Pe scurt, mesajul creştinismului este: fă cum a făcut Isus. De aceea biografia lui, în înspăimântătorul nostru secol XXI, este atât de importantă. Trebuie s-o studiem şi să învăţăm.

LECTURI SUPLIMENTARE

Referitor la istoricitatea lui Isus, cele mai valoroase cărți sunt E.P. Sanders, *The Historical Figure of Jesus* (Penguin, London, 1994); și Robert Geis, *The Christ from Death Arisen* (University Press of America, Lanham, Md., 2008). Pentru Evanghelii, recomand Andrew Lincoln, *The Gospel According to St. John* (Baker Academic, London, 2005); Ulrich Luz, *Matthew,* 3 volume (Augsburg Fortress, Minneapolis, 1989–2005); John Nolland, *The Gospel of Matthew* (Eerdmans, Grand Rapids, 2005); Joel B. Green, *The Gospel of Luke* (Eerdmans, Grand Rapids, 1997); Joel Marcus, *Mark 1-8 and Mark 8-16* (Anchor Bible, New York, 1999); și John R. Donahue și Daniel J. Harrington, *The Gospel of Mark* (Liturgical Press, Collegeville, Minn., 2002). Printre cărțile recente bune, se află Richard Bauckham, *Jesus and the Eyewitnesses: The Gospels as Eyewitness Testimony* (Eerdmans, Grand Rapids, 2006); Gerald O'Collins, *Jesus: A Portrait* (Longman and Todd, London, 2008); și Pope Benedict XVI, *Jesus of Nazareth* (trad., Bloomsbury, London, 2007). Pentru date referitoare la mediul socio-cultural am folosit Walter A. Elwell (ed.), *Encyclopaedia of the Bible,* 2 volume (Marshall Pickering, London, 1988); și James Hastings *et al., A Dictionary of Christ and the Gospels,* 2 volume (Clark, Edinburgh, 1906), care, în pofida vechimii, este complet și folositor.

CUPRINS

Introducere. Om şi Dumnezeu / 7
I. Naşterea, copilăria, tinereţea / 13
II. Botezul, ispita şi apostolii / 35
III. Pericolul minunilor / 53
IV. Ce a propovăduit Isus şi de ce / 73
V. Poezie şi pilde, întrebări şi tăcere / 87
VI. Întâlniri: bărbaţi, femei, copii, vârstnici / 113
VII. Cele zece porunci noi ale lui Isus / 141
VIII. Procesul lui Isus şi Răstignirea / 163
IX. Învierea şi naşterea creştinismului / 193

Lecturi suplimentare / 211